

Sofie Johannessen
Mari Buttingsrud Aas-Eng

Planlegging og utforming av sosialt bærekraftige nabolag i Trondheim

Masteroppgave i Fysisk planlegging
Veileder: Terje Skjeggedal
Juni 2023

Sofie Johannessen
Mari Buttingsrud Aas-Eng

Planlegging og utforming av sosialt bærekraftige nabolag i Trondheim

Masteroppgave i Fysisk planlegging
Veileder: Terje Skjeggedal
Juni 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for arkitektur og design
Institutt for arkitektur og planlegging

Kunnskap for en bedre verden

SAMMENDRAG

I dag skal byer utvikles bærekraftig, noe som er sterkt forankret i nasjonale og lokale mål. En bærekraftig byutvikling omfatter tre ulike dimensjoner, hvor alle er gjensidig avhengig av hverandre for å skulle oppnå en bærekraftig utvikling. En av disse dimensjonene er sosial bærekraft. For at vi skal lykkes med en bærekraftig byutvikling er vi med andre ord nødt til å ivareta den sosiale dimensjonen, som vil kreve en forståelse av begrepet i seg selv, i tillegg til hvordan en kan legge til rette for sosial bærekraft. Oppgaven undersøker derfor hvordan fysisk planlegging kan bidra til sosial bærekraft gjennom utforming av nabolag.

I oppgaven presenteres teori om sosial bærekraft som begrep og konsept, og hvordan begrepet er tilknyttet ulike fysiske strukturer og det bebygde miljø, før en definisjon av nabolaget presenteres og som benyttes som grunnlag videre i oppgaven. En gjennomgang av plansystemet og overordnede føringer bidrar til å forstå hvordan føringer fra nasjonale nivå vil påvirke hvordan planlegging foregår lokalt i 2023. Gjennom en litteraturstudie gjort på begrepet sosial bærekraft og det bebygde miljø forsøker oppgaven å tydeliggjøre begrepet og sammenhengen med fysiske strukturer som videre benyttes for å studere tre nabolag i Trondheim. Dokumentanalyse av plandokumenter, herunder kommuneplaner, er utført for å undersøke hvordan sosial bærekraft inkluderes her ettersom det er retningsgivende for all planlegging. Videre gir semistrukturert intervju med ulike planleggere fra både kommune og det private innsikt i hvordan tematikken arbeides med.

Resultatene gir grunnlag for å fremme ulike forslag til forbedringer for hvordan sosial bærekraft på en bedre måte kan inkluderes som en del av planlegging av fysiske omgivelser i nabolag. Resultatene viser til flere fysiske strukturer som et nabolag bør inneha før å tilrettelegge for sosial bærekraft, men viser også at dette avhenger av bevissthet rundt begrepet og hvordan de ulike strukturene utformes ut fra området kontekst. Her vises det at samtlige planaktører er usikre på hva begrepet omfatter, men at det implisitt arbeides med, noe som er problematisk. Det etterlyses derfor en mer omforent forståelse for begrepet og en tydeligere fremgangsmåte for hvordan en kan planlegge og utforme sosialt bærekraftige nabolag. Basert på funn er det derfor presentert flere ulike forslag til forbedringer som i større grad kan bidra til å inkludere sosial bærekraft i planleggingen.

ABSTRACT

Today, cities are being developed sustainably, which is strongly rooted in national and local goals. Sustainable urban development encompasses three different dimensions, all of which are mutually dependent on each other. One of these dimensions is social sustainability. In order to succeed in sustainable urban development, it is therefore necessary to consider the social dimension, which requires an understanding of the concept itself, as well as how to facilitate social sustainability. Hence, this task examines how physical planning can contribute to social sustainability through neighbourhood design.

This thesis presents theory on social sustainability as a concept and how it is related to various physical structures and the built environment. The theory also provides a definition of the neighbourhood and its significance, which serves as the foundation for the rest of the thesis. An overview of the planning system and overarching guidelines helps understand how national-level directives will influence local planning processes in 2023. Through a literature review conducted on the concept of social sustainability and the built environment, the thesis seeks to clarify the concept and its relationship with physical structures, which are then used to study three neighbourhoods in Trondheim. Document analysis of various planning documents, including municipal plans, has been carried out to examine the extent and manner in which social sustainability is included, as it is decisive for all planning at a local level. Furthermore, in-depth interviews with various planners from both the municipality and the private sector provide insights into how the topic is addressed.

The results provide a basis for proposing various improvements on how social sustainability can be better integrated as part of planning physical environments in neighbourhoods. The findings point to several physical structures that a neighbourhood should possess in order to facilitate social sustainability. However, they also indicate that this depends on awareness of the concept and how the different structures are designed based on the context of the area. Here, it is evident that all planning actors are uncertain about the scope of the concept, although they implicitly work with it, which is considered problematic. Therefore, there is a need for a more shared understanding of the concept and a clearer approach on how to plan and design socially sustainable neighbourhoods. Based on the findings, several proposals for improvements have been presented to better incorporate social sustainability in the planning process.

FORORD

Denne masteroppgaven utgjør siste del av vår toårige masterstudie i fysisk planlegging ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Terje Skjeggedal har veiledet oss i arbeidet med masteroppgaven, og vi takker han for god motivasjon, kritiske kommentarer og strukturering av tanker de dagene vi trengte det som mest. Videre vil vi også takke våre intervjudeltakere for at de ønsket å stille til intervju og bidra med sine fagkunnskaper og refleksjoner som har vært avgjørende for oppgaven.

Til slutt vil vi takke våre medstudenter for gode ideer og støtte, men også for de to morsomme årene vi har hatt sammen, og sist, men ikke minst hverandre for tålmodighet og et godt samarbeid gjennom hele arbeidsperioden.

Oppgaven har deler som bygger på en prosjektoppgave utført høsten 2022 i fagemnet AAR4874 – teori og metode for masteroppgaver som omfatter kapitlene 2-5. Dersom kilder ikke oppgis i bilder og tabeller er de utarbeidet av oss.

Trondheim, juni 2023

Mari Buttingsrud Aas-Eng

Mari Buttingsrud Aas-Eng

Sofie Johannessen

INNHOOLD

SAMMENDRAG.....	I
ABSTRACT.....	II
FORORD	III
FIGURER.....	VII
TABELLER.....	VIII
1. INNLEDNING	1
2. BAKGRUNN	1
2.1 BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING SOM PREMISS	1
2.1.1 Samfunnstrender	2
2.1.2 Den sosiale dimensjonen i byutviklingen.....	2
2.2 SOSIAL BÆREKRAFT I DAGENS BYUTVIKLING	3
2.2.1 Tidligere forskning og kunnskapsstatus	3
2.2.2 Annerkjennelse og et fortsatt behov for forskning på sosial bærekraft	4
2.2.3 Oppgavens fokusområde.....	4
2.3 NABOLAG SOM ARENA FOR SOSIAL BÆREKRAFT	5
2.3.1 Hva menes med nabolaget?	5
2.3.2 Nabolagets aktualitet.....	5
2.3.3 Kunnskapsstatus på nabolag.....	6
3. PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL	7
4. PLANSYSTEMET OG OVERORDNEDE FØRINGER	8
4.1 PLANSYSTEMET	8
4.2 OVERORDNEDE FØRINGER	9
5. TEORETISKE PERSPEKTIVER	11
5.1 BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING	11
5.1.1 Hva er bærekraftig byutvikling?	11
5.1.2 Kompakt byutvikling.....	11
5.2 SOSIAL BÆREKRAFT	12
5.2.1 Sosial bærekraft som fokusområde i forskning og byutvikling	12
5.2.2 Sosial bærekraft som begrep	13
5.2.3 Sosial bærekraft og det bebygde miljø.....	14
5.2.4 Aspekter innen sosial bærekraft og det bebygde miljø.....	15
5.2.5 Fysiske strukturer i nabolaget og sosial bærekraft.....	19
5.3 NABOLAGET SOM ARENA FOR SOSIAL BÆREKRAFT	20

5.3.1 Nabolagets betydning	20
5.3.2 Nabolaget definert	21
5.4 UTFORDRINGER I DAGENS PLANLEGGING	24
6. METODE.....	25
6.1 FORSKNINGSDESIGN OG METODISK TILNÆRMING	25
6.2 CASESTUDIE.....	25
6.2.1 Valg av caseområde og nabolag	26
6.3 METODIKK FOR DATAINNSAMLING	27
6.3.1 Litteraturstudie	28
6.3.2 Dokumentanalyse	28
6.3.3 Befaring	29
6.3.4 Semistrukturerte intervju	31
6.4 FORSKNINGENS KVALITET OG ETISKE HENSYN	35
7. CASE TRONDHEIM.....	38
7.1 TRONDHEIM SOM BY OG PLANLEGGINGSORGANISASJON	38
7.1.1 Regionale planer	39
7.1.2 Kommunale planer	39
7.2 DE UTVALGTE NABOLAGENE	40
7.2.1 NABOLAG 1 - STRINDA HAGEBY	41
7.2.2 NABOLAG 2 - ØVRE NYHAVNA	42
7.2.3 NABOLAG 3 – NYE LILLEBY	43
8. RESULTATER OG DRØFTING.....	44
8.1 UTFORMING AV NABOLAG OG SOSIAL BÆREKRAFT	44
8.1.1 Analyse- Strinda Hageby.....	44
8.1.2 Analyse – Øvre Nyhavna	56
8.1.3 Analyse – Nye Lilleby.....	68
8.1.4 Sammenfatning og drøfting av nabolagene	79
8.2 KOMMUNEN OG PRIVATE PLANAKTØRERS ARBEID MED SOSIAL BÆREKRAFT	82
8.2.1 Fokus og ansvar for å ivareta sosial bærekraft i planlegging	82
8.2.2 Kommuneplanene	83
8.2.3 Hvordan sosial bærekraft omtales.....	89
8.2.4 Planaktørers arbeid med sosial bærekraft	92
8.2.5 Samarbeid mellom aktørene	96
8.2.6 Sammenfatning av forskningsspørsmål 2.....	98

8.3 FORBEDRING AV SOSIAL BÆREKRAFT I PLANLEGGINGEN	100
8.3.1 Metoder og verktøy for å styrke arbeidet med sosial bærekraft	100
8.3.2 Stimulere markedet eller større ansvar hos kommunen?	104
8.3.3 Et større, nasjonalt fokus på sosial bærekraft	104
8.3.4 Sammenfatning av forslag til forbedringer	105
9. OVERORDNET DISKUSJON	106
10. KONKLUSJON	107
10.1 REFLEKSJONER OG VIDERE FORSKNING	108
REFERANSER	109
VEDLEGG 1 – INTERVJUGUIDE KOMMUNALE PLANAKTØRER	120
VEDLEGG 2 – INTERVJUGUIDE PRIVATE PLANAKTØRER	121
VEDLEGG 3 – INFORMASJONSSKRIV	122
VEDLEGG 4 – OVERSIKT OVER UNDERSØKTE PLANDOKUMENTER	123

FIGURER

Figur 1. Det norske planhierarkiet (Egenprodusert basert på Hansen, 2019, s. 173).....	9
Figur 2. Nabolaget illustrert i tre soner (Egenprodusert basert på Power 2004; Kearns & Parkinson, 2001).....	23
Figur 3. Nidelven med Nidarosdomen i bakgrunnen (Egenprodusert).....	38
Figur 4. Oversikt over nabolagenes plassering i Trondheim (Egenprodusert fra FKB-data, Kartverket).....	40
Figur 5. Avgrensning av planområdet Strinda Hageby. (Norgeskart, u.å. a).....	41
Figur 6. Avgrensning av planområdet Øvre Nyhavna. (Norgeskart, u.å. b).....	42
Figur 7. Avgrensning av planområdet Øvre Nyhavna. (Norgeskart, u.å. b).....	43
Figur 8. Oversiktskart Strinda Hageby med 400m buffersone. (Egenprodusert fra FKB-data, Kartverket).....	44
Figur 9. Plankart (t.v.) og illustrasjonsplan (t.h.), Strinda Hageby (Trondheim kommune, 2015).....	45
Figur 10. Offentlig snarvei og adkomst til planområdet fra sør.....	46
Figur 11. Område langs Ingvald Ystgaards veg oppleves utrygt. Tilkomst til boligområde i bakgrunn er via adkomsttrapp i parkeringskjeller (Google Street View, 2023).....	48
Figur 12. Gangforbindelse på tvers av planområdet.....	48
Figur 13. Gangforbindelse på tvers av planområdet. Viser også siktlinjer.....	49
Figur 14. Illustrasjonskart over området med tilhørende navn på uterom.	49
Figur 15. Gårdsdyr i uteområdene.....	50
Figur 16. Siktlinje til Granås gård øverst og til fjorden nederst.....	50
Figur 17. Varierte uterom og beplantning. Foto til høyre viser også forbindelseslinje opp til et forhøyet uteområde.....	51
Figur 18. Snarvei og offentlig grønnstruktur.....	52
Figur 19. Varierte uteoppholdsområder med bordtennis (t.v.) eller mer privat oase (t.h.).....	53
Figur 20. Lekeområder til bruk for beboere.....	53
Figur 21. Et mindre opparbeidet uteområde med stiforbindelse (t.v.) og et mer opparbeidet område (t.h.).....	54
Figur 22. Overgang fra privat sone vist til høyre.....	55
Figur 23. Velkomstskilt til planområdet.....	55
Figur 24. Oversiktskart Øvre Nyhavna med 400m buffersone (Egenprodusert fra FKB-data, Kartverket).....	56
Figur 25. Plankart Øvre Nyhavna. Veiene Lade allé vises i nord, Strandveien i vest og Ladebekken i sør (Trondheim kommune, 2018b).....	56
Figur 26. Bredt gatetverrsnitt med ulike kvaliteter både i Lade allé (t.v.) og Ladebekken (t.h.). Til høyre i Ladebekken vises opparbeidet gang- og sykkelveg.....	58
Figur 27. Illustrasjonsplan viser planlagt stinettverk og offentlig park i midten (Trondheim kommune, 2018b, s. 7).....	58
Figur 28. Fasade og opplevd skala langs Strandveien.....	59
Figur 29. En noe mindre inviterende adkomst fra Ladebekken.....	59
Figur 30. Tiltent adkomst til planområdet via bred trapp fra Strandveien og næring i førsteetasje i bygg til høyre (Trondheim kommune, 2018b, s. 16).....	60
Figur 31. Etablert smal adkomsttrapp i Strandveien med betongfasade som oppleves som lang og monoton (t.v.). Foto til høyre viser gang- og sykkelvei som knyttes til omkringliggende gater.....	60
Figur 32. Tilpasning til småhusbebyggelsen i nord.....	61
Figur 33. Gårdsrom A og B viser grad av opparbeiding.....	63

Figur 34. Sitteplasser tett inntil private terrasser.....	63
Figur 35. Gårdsrom C føles mer åpent. Tilknyttes parken som er i ferd med å etableres i bakgrunn.	63
Figur 36. Forbindelse til nytt gårdsrom viser grad av opparbeiding her.....	64
Figur 37. Ladebekken tilrettelagt for næring og potensielle møteplasser (t.v.). Adkomst og den eneste etablerte oppholdssonen bak søppelhåndtering (t.h.).....	64
Figur 38. Adkomst fra Lade allé inn til gårdsrom C. Siktlinje gjennom planområdet vises til venstre.....	65
Figur 39. Flere siktlinjer gjennom bebyggelse via adkomst fra Lade allé.....	66
Figur 40. Fargetilpasning mellom bebyggelsen i nord (t.v.) og tilsvarende i sør (t.h.).....	67
Figur 41. Oversiktskart Nye Lilleby med 400m buffersone (Egenprodusert fra FKB-data, Kartverket).....	68
Figur 42. Områdeplan for Lilleby. Egen markering i hvitt for å vise planområdene (Trondheim kommune, 2013a)....	68
Figur 43. Plankart B1/B2 øverst og plankart B4 nederst (Trondheim kommune, 2014a; 2018a).....	69
Figur 44. Område langs Ladebekken kan oppleves noe avvisende, men etablert adkomsttrapp og grønne buffersoner er med på å gjøre området mer inviterende.....	70
Figur 45. Bred adkomstinnngang til offentlig friområde (park) fra Ladebekken. Viser også variert bebyggelse.....	71
Figur 46. Variert bebyggelse på Nye Lilleby.....	71
Figur 47. Variert bebyggelse med blokker og rekkehus i variert fargeskala.....	72
Figur 48. Bevarte Finnes barnehjem, i dag restaurert og matkultursenter.....	72
Figur 49. Tilkomst fra Maskinparken og til matkultursenteret (t.v.), bevart industrikonstruksjon og restauranten Credo (t.h.).....	73
Figur 50. Maskinparken med bevart stålkonstruksjon gir historisk forankring. Viser gode oppholdskvaliteter og variert beplanting.....	73
Figur 51. Uteområder som føles mer private for de som bor i denne boligsonen.....	74
Figur 52. Private hager i området med rekkehus.....	75
Figur 53. Semi-private uteområder for beboere i denne boligsonen.....	75
Figur 54. Uteområde for avslapping blant bebyggelsen.....	76
Figur 55. Lilleby hagelag med siktlinje til nabobebyggelse.....	76
Figur 56. Uteoppholdsareal med variert grad av opparbeiding.....	77
Figur 57. Ulike aktivitetsområder i det offentlige friområdet.....	77

TABELLER

Tabell 1. Oversikt over aspekter innen sosial bærekraft fra litteraturstudiet.....	14
Tabell 2. Metodisk tilnærming.....	25
Tabell 3. Fordeling av intervjudeltakere og yrkesståsted i de seks intervjuene.....	33
Tabell 4. Oversikt over målsettinger i kommuneplanene (Trondheim kommune, 2010; 2013b;2022;2023c).....	83

1. INNLEDNING

Bærekraftig utvikling er et premiss for all byutvikling i Norge. Fortetting som strategi har av den grunn lenge vært førende i byutviklingen. Sosial bærekraft er en av tre dimensjoner som inngår i en bærekraftig utvikling og som byutviklingen derfor må ta hensyn til. For å vurdere om sosial bærekraft blir ivaretatt i dagens byutvikling er det i denne oppgaven tatt utgangspunkt i nabolaget som arena. Nabolaget er en velkjent skala innen byforskning, samtidig som det er et område hvor det bebygde miljø særlig kan innvirke på sosial bærekraft.

Denne oppgaven undersøker hvordan fysisk planlegging kan bidra til sosial bærekraft gjennom utforming av nabolag med utgangspunkt i Trondheim kommune. I oppgaven fokuseres det på fysisk utforming knyttet til sosial bærekraft. Strukturelle forhold som sosioøkonomisk bakgrunn og boligpolitikk er ikke en del av oppgavens tematikk. Nedenfor redegjøres det nærmere for bakgrunn og aktualisering av oppgaven.

2. BAKGRUNN

2.1 BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING SOM PREMISS

I dag skal byer utvikles bærekraftig, noe som ble sterkt forankret både globalt og nasjonalt ut fra målene om bærekraftig utvikling etter Brundtlands kommisjonen og rapporten *vår felles fremtid* i 1987 (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Bærekraftig byutvikling innebærer tre dimensjoner for utvikling, herunder miljømessig, økonomisk og sosial bærekraft hvor disse må ses i sammenheng og balanseres (FN-sambandet, 2023; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Ut fra FNs bærekraftsmål er det spesielt mål 11 «bærekraftige byer og lokalsamfunn» som særlig knyttes til bærekraftig byutvikling, hvor målet omhandler å gjøre byer og lokalsamfunn inkluderende, trygge og robuste for befolkningen (FN-sambandet, 2022; Aas-Eng & Johannessen, 2022). FNs bærekraftsmål innebærer hvordan globale utfordringer skal jobbes med både internasjonalt, nasjonalt og lokalt, og Norge har forpliktet seg til å jobbe for å nå målene fram mot 2030. Regjeringen har derfor bestemt at målene skal være det politiske hovedsporet for å håndtere dagens- og fremtidens utfordringer (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019). Bærekraftig utvikling blir slik politisk, hvor politiske retninger bestemmer hvilke prioriteringer og handlinger en skal gjøre for en bærekraftig utvikling for fremtiden (Hofstad & Bergsli, 2017, s. 21).

En bærekraftig byutvikling er videre forankret i kommunal byutvikling og planlegging, hvor kompakt byutvikling og fortetting har blitt viktige premisser for å hindre byspredning og en løsning på mange av de miljøproblemene vi står ovenfor i dag. Dette kommer tydelig frem i Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023, som legger føringer for planarbeidet på fylkes- og kommunenivå (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019), og i statlige planretningslinjer for samordnet bolig, - areal- og transportplanlegging (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2014).

2.1.1 Samfunnstrender

Vi står ovenfor store sosiale og miljømessige utfordringer. Klimakrisen har vist oss en ujevn og urettferdig verden som har ledet til mennesker i nød og blant annet ført til store migrasjoner globalt (Aas-Eng & Johannessen, 2022). Befolkningsveksten øker, men økningen er ujevnt fordelt i landet. Det er byene og områdene rundt som vil få størst befolkningsvekst fremover, og en slik urbanisering skaper både muligheter og utfordringer (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2023). Per 1. januar 2023 hadde Trondheim kommune 212 660 innbyggere. I befolkningsprognosen fra 2022 (TR2022M) ble det beregnet at Trondheims befolkning vil øke til omtrent 236 000 i 2035 og til rundt 254 000 innen 2050 (Trondheim kommune, 2023a; 2023d). Dette viser til et fortsatt behov for å utvikle nye områder i byen, og det skal gjøres på en bærekraftig måte gjennom en godt forankret fortettingsstrategi og kompakt byutvikling som ideal (Hanssen et al., 2015, s. 13).

2.1.2 Den sosiale dimensjonen i byutviklingen

Sammen med en vektlegging av den kompakte by, har den sosiale dimensjonen ved bærekraft stadig blitt viktigere (Hanssen & Saglie, 2021, s. 83). Klimaendringene og urbaniseringen stiller nye krav og utfordringer til planleggeren som også skal sikre at innbyggerens tilhørighet og trivsel i byen ivaretas og forbedres for alle. Den kompakte by viser til flere fordeler som kan bidra til sosial bærekraft. Samtidig har den kompakte byutviklingen fordret en sterk allianse mellom klimamål og økonomisk utvikling (Neumann, 2005; Aas-Eng & Johannessen, 2022), der ulike interesser og miljømessige og økonomiske hensyn i stor grad preger områders utvikling (Bergsli et al., 2019, s. 36). Dette har ført til at sosial bærekraft ofte har blitt nedprioritert, og vises blant annet i eksempler hvor fortetting har gått på bekostning av folks bokvalitet og levekår (Hofstad, 2015, s. 217; Khan-Østrem, 2022; Millstein, 2018). Høy tetthet kan også føre til uheldige konsekvenser hvis det ikke er tilstrekkelig planlagt og utformet. I verste fall kan dette føre til utviklingen av fremtidens slumområder og resultere i beboere som mangler tilhørighet og et ustabil bomiljø. I tillegg kan det også føre til prosjekter som gir lite tilbake til samfunnet og omgivelsene rundt (Aamo et al., 2021). Forskning viser at den mest underutviklede og minst fokuserte dimensjonen for bærekraftig byutvikling er sosial bærekraft (Dempsey et al., 2011; Hofstad, 2015, s. 207; Hofstad & Bergsli, 2017; Kohon, 2018; Aas-Eng & Johannessen, 2022).

Hva definisjonen av sosial bærekraft skal være, og hvilke handlinger som er relevante for å ivareta den sosiale dimensjonen anses som både kompleks og u håndgripelig, og som trolig også kan være en årsak til at dimensjonen til nå har hatt en mindre plass i planleggingen sammen med en prioritering av økonomiske og miljømessige hensyn i det områder utvikles (Bakke, 2018; Bergsli et al., 2019; Dempsey et al., 2011; Neuman, 2005; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Samtidig skal sosial bærekraft være et premiss for byutviklingen på lik linje med miljømessig og økonomisk bærekraft, og kommunal planlegging og andre byplanleggere har derfor en spesielt viktig oppgave og et særskilt ansvar for å også inkludere den sosiale dimensjonen gjennom sitt arbeid for å oppnå en bærekraftig utvikling (Klima- og miljødepartementet, 2021; Kommunal- og distriktsdepartementet, 2020; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Det synes med andre ord å være et behov for å i større grad inkludere og implementere den sosiale dimensjonen konkret i planleggingen for å oppnå en bærekraftig byutvikling, noe som også fremgår i ulike undersøkelser og forskning presentert nedenfor.

2.2 SOSIAL BÆREKRAFT I DAGENS BYUTVIKLING

Et større fokus og en annerkjennelse for å konkretisere sosial bærekraft i byutviklingen fremkommer i dag på ulike måter i europeisk plankontekst, der ulike prosjekter og undersøkelser har forsøkt å integrere sosial bærekraft ut fra ulike formål og kontekster.

2.2.1 Tidligere forskning og kunnskapsstatus

I Danmark har blant annet Statens Byggeforskningsinstitut, Green Building Council Denmark (GBC) og flere andre aktører gjennomført et prosjekt med mål om å lage et kunnskapsbasert og praktisk grunnlag for å i større grad sikre sosial bærekraft i nye boligområder. Funnene er beskrevet i en rapport som også inneholder forslag til hvordan sosial bærekraft kan integreres i det danske offisielle sertifiseringssystemet DGNB, og baserer seg på ulike kriterier som stedsidentitet, trygghet, møteplasser og boligsammensetning. utfordringene med et slikt sertifiseringssystem er at det ikke sier noe om tiltakene fungerer før beboere faktisk har flyttet inn og en kan registrere hvordan og i hvilket omfang de ulike tiltakene har fungert. Et sertifiseringssystem vil derfor kreve kunnskap om hvilke beboere som vil flytte inn på forhånd (Stender, 2018).

Også i norsk kontekst har sosial bærekraft fått økt oppmerksomhet de seneste årene. Dette ser vi blant annet i Asplan Viaks «sosiale bærekraftsbarometer» som ble lansert i 2020, som er et verktøy for planleggere i by- og stedsutviklingsprosjekter. Formålet med barometeret er å styrke sosial bærekraft ved å teste hvor sosialt bærekraftig et prosjekt er ved hjelp av ulike temaer som kan benyttes i alle faser av et prosjekt (Asplan Viak, 2020).

Husbanken har også flere prosjekter som omhandler sosial bærekraft, blant annet gjennom Norsk forskningsråd i prosjektet «Kompakt by, bokvalitet og sosial bærekraft» (Smidt, 2014) og en studie utført av Byantropologene i «Boligbygging med sosial bærekraft» (Bratseth & Kvernmo, 2021). Førstnevnte undersøkte nye boligprosjekter bygd etter målene om kompakt byutvikling, med fokus på boligkvaliteter og sosial bærekraft i Oslo, Ski, Trondheim og Sola. Resultatene her viser at områdekvaliteter påvirker boligkvalitet og sosial bærekraft, men utfordringer oppstår på grunn av press på fellesgoder som uterom og solforhold. Boligstørrelse, pris og sammensetning, faktorer som påvirker sosial bærekraft, bestemmes ofte av markedets krav, noe som ofte fører til ujevnheter. Studien reiser spørsmål om offentlige myndigheter bør korrigere markedet for å sikre sosialt bærekraftig bolig- og byutvikling. En helhetlig planlegging og planprosess i samråd med involverte aktører var avgjørende for utfallet i alle casene (Smidt, 2014). Sistnevnte prosjekt fokuserte også på å sikre inkludering og boligmuligheter for alle, hvor prosjektet resulterte i ulike verktøy, metoder og prosesser som er ment å gjøre det enklere for utbyggere og planleggere å fokusere på sosial bærekraft i utviklingen ut fra et boligperspektiv (Bratseth & Kvernmo, 2021).

Evaluerings av bruk av ulike indikatorer for sosial bærekraft har også blitt undersøkt, der Ruud (2010) finner at å bruke indikatorer byr på flere utfordringer. Blant annet vil slike indikatorer være områdespesifikke, og ikke generelle, og at det er vanskelig å lage indikatorer som inkluderer både et områderettet perspektiv og et individperspektiv som er avgjørende for sosial bærekraft. Også hvilke indikatorer som er egnet avhenger av hva og hvordan noe skal måles og studeres. Konklusjonen er at indikatorer bør utvikles gjennom både kvantifiserbare registerdata på områdenivå, spørreskjemaundersøkelser

og kvalitative intervju av beboere og andre som bruker området daglig (Ruud, 2010, s. 33).

Bratseth et al. (2021) har på vegne av FutureBuilt utarbeidet ulike kriterier en bør satse på for å sikre sosialt bærekraftige lokalsamfunn og viser til ulike prosesser som bør inkluderes i planleggingen for å oppnå dette. Kriteriene involverer sosiokulturelle stedsanalyser, medvirkning og medbestemmelse, fellesfunksjoner og møteplasser, stedstilørighet og mangfold i områder og boliger. Metodene er både kvalitative og kvantitative tilpasset det enkelte prosjekt, og skal i tillegg suppleres med andre kriterier utarbeidet av FutureBuilt som i større grad vil resultere i konkrete fysiske løsninger.

2.2.2 Annerkjennelse og et fortsatt behov for forskning på sosial bærekraft

De nevnte prosjektene viser til en anerkjennelse i norsk by- og stedsutvikling om å inkludere og i større grad operasjonalisere den sosiale dimensjonen i utviklingen, og videre at dette er et sentralt tema for å skulle oppnå en bærekraftig byutvikling. Samtidig viser det til utfordringer med hvordan dette best kan la seg gjøres, der ulike metoder er undersøkt og evaluert, og i noen tilfeller forsøkt sammenfattet for å skulle arbeide helhetlig med sosial bærekraft.

Likevel, selv om det er utarbeidet grundige undersøkelser og kriterier til hvordan en kan arbeide for å ivareta sosial bærekraft i stedsutviklingen, er det ikke ensbetydende med at kommuner og planaktører faktisk benytter dette i arbeidet, eller har et tydelig fokus på det i planleggingen. I en masteroppgave fra NMBU ble det for eksempel undersøkt hvordan begrepet sosial bærekraft bør bli ivaretatt i kommunal planlegging i Asker, Skedsmo og Ski, der resultatene viste at det er et lite bevisst fokus på det sosiale forholdet som en bærekraftig utvikling består av, men aspekter som inngår i sosial bærekraft blir omtalt og dermed ivaretatt implisitt (Bakkan, 2015, s. 4). Dette viser til et ytterligere behov for å arbeide mer bevisst med sosial bærekraft og hvordan det kan styrkes i planleggingen slik at det jobbes med eksplisitt og gjennomgående i planprosessen. Hvordan dette arbeides med i ulike byer i Norge gjenstår derfor å undersøkes nærmere, både hvordan det arbeides med sosial bærekraft på kommunenivå, men i tillegg er det et behov for å inkludere ulike private planaktører for i større grad favne den sosiale dimensjonen i arealplanleggingen.

2.2.3 Oppgavens fokusområde

De ovenfornevnte prosjektene viser at sosial bærekraft omhandler flere ulike faktorer, som tilgang til bolig, medvirkning, deltakelse og involvering, sysselsetting og tilgang til tjenester, men også ulike fysiske omgivelser, hvor alle er viktige for å oppnå sosialt bærekraftige områder. Sammenhengen mellom våre fysiske omgivelser og faktorer innenfor sosial bærekraft gjenspeiles også i forskning, som viser til at det bebygde miljøet på ulike måter innvirker på vår fysiske og mentale helse (Arundel & Roald 2015; Dempsey et al., 2011; Mouratidis 2018a, 2018b, 2019; Shirazi & Keivani, 2019b). For denne oppgaven er det kun det fysiske miljøet i nabolag som undersøkes, men det må likevel påpekes at de nevnte faktorene også spiller en sentral rolle i utviklingen av sosialt bærekraftige nabolag, og at disse faktorene i samspill er med på å oppnå sosialt bærekraftige samfunn.

Samfunnstrendene viser til et fortsatt behov for fortetting og en kompakt byutvikling for en bærekraftig utvikling. Med en økende befolkningsvekst og i det byene skal fortsette å

vokse, vil det derfor bli viktig å undersøke hvordan en i større grad kan inkludere og operasjonalisere den sosiale dimensjonen i byutviklingen, og hvordan dimensjonen i større grad kan innlemmes som en sentral del i planleggingen og utforming av nye områder. Dette kan være avgjørende for å lykkes videre med fortetningsstrategien og for at folk skal ønske å bo tett, hvor de fysiske aspektene, som gode møteplasser og tilgjengelighet, ikke nødvendigvis er et mål i seg selv, men som et middel for å oppnå sosiale effekter og verdier i tråd med sosial bærekraft (Sirowy & Murphy, 2021, s. 36). Et slikt perspektiv anerkjennes også i politiske retningslinjer, som beskriver at den kompakte byutviklingen må utføres med kvalitet, herunder vektlegging av ulike urbane kvaliteter som skal skape trivsel, livskvalitet og trygghet, som er faktorer innenfor sosial bærekraft. Samtidig påpekes det at dette kan skape store planmessige utfordringer (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2023).

2.3 NABOLAG SOM ARENA FOR SOSIAL BÆREKRAFT

I lys av behovet for en konkret tilnærming til hvordan planleggere på ulike nivå kan jobbe konkret med å bidra til sosial bærekraft i planarbeidet, anser vi nabolaget som en sentral arena å undersøke. Nabolaget er et område hvor det bebygde miljøet kan ha særlig innvirkning på sosial bærekraft siden det er her mennesker i stor grad oppholder seg og lever sine hverdagsliv. Nabolaget er i tillegg en velstudert skala innenfor forskning og den mest utbredte og anerkjente skala å undersøke innenfor byplanlegging (Barton, 2000; Mouratidis & Yiannakou, 2022; Tjora et al., 2012).

2.3.1 Hva menes med nabolaget?

Nabolaget refererer til en størrelse mellom det fysiske og det sosiale, og er faktorer som sammen vil påvirke hvordan vi utvikler sosialt bærekraftige samfunn. Nabolaget er stedet vi gjerne oppholder oss mest i hverdagen, og består både av vår hjemme-sone, og området rundt hjemme-sonen, og som inkluderer ulike fysiske forhold som gater, uterom, parker, busstopp, barnehager og skoler, der vi handler, beveger oss og møtes - om det legges til rette for det. Det er et sted hvor vi kan utvikle verdier, vår identitet og hverdagslige fellesskap (Kearns & Parkinson, 2001; Pagh, 2022; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Nabolaget skal være tilgjengelig, inkluderende, rettferdig og mangfoldig som faktorer for å skape by- og livskvalitet sentralt for den sosiale dimensjonen i bærekraft (Pagh, 2022; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Et nabolag kan gi rammer for å forstå og studere et rom, men også i praksis skape levende og sosiale samfunn i folks daglige arena (Hofstad, 2021, s. 40). Nabolagsutforming omhandler både sosiale og politiske faktorer og velvilje, men også om selve utformingen av nabolaget som til sammen skal bidra til å oppnå sosial bærekraft. «Et bærekraftig samfunn krever lokale tiltak der nabolag står i fokus» (Fellesorganisasjonen i Departementene, 2014, s. 28), hvor kommuner og politikere har et særskilt ansvar for å jobbe for en bærekraftig utvikling som innebærer en langsiktig prosess hvor både fysiske og sosiale faktorer ses i sammenheng innenfor et område (Husbanken i Departementene, 2014, s. 28).

2.3.2 Nabolagets aktualitet

Nabolaget fikk et gjenrealisert fokus etter koronapandemien som viste hvor viktig nabolaget ble for vår livskvalitet, og hvor viktig det var at nabolaget hadde funksjoner som ga støtte til det vi trengte i hverdagen for vår mentale helse og velvære. Et større

fokus på nabolaget entret så byutviklingsdebatten i større grad enn tidligere, både nasjonalt og globalt, hvor nabolagets funksjon og utforming blir sett på som en viktig arena for den sosiale dimensjonen av bærekraft (NTNU Universitetsbibliotek, 2021; Pagh, 2022; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Ensomhet blir i dag sett på som et folkehelseproblem, hvor nabolaget kan være et viktig område som legger til rette for menneskelig interaksjon og samvær (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022c; Meld. St. 19 (2018-2019)). Mange arbeidsplasser tilbyr også i større grad muligheter for hjemmekontor som gjør at flere tilbringer mer tid i hjemmesfæren enn tidligere. I tillegg forventes en befolkningsaldring hvor vi blir stadig flere eldre enn før som gjør at kvaliteter og muligheter i nabolaget kan få en enda større betydning for trivsel og helse i fremtiden (Forrest, 2004; Helsedirektoratet, 2022).

Ut fra dette ser vi tendenser til et nytt fokus på nabolaget som en viktig arena for sosial bærekraft, og en helhetlig nabolagsutvikling har nå blitt fremmet som viktig for å oppnå bærekraftig utvikling (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022c; Kommunal- og distriktsdepartementet & Kultur- og likestillingsdepartementet, 2021; Pagh, 2022; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Hvordan fremtidens nabolag bør formes og hva som ligger i verdien av gode nabolag for sosial bærekraft har den seneste tiden blitt undersøkt av ulike aktører innenfor byplanlegging, blant annet i Oslos arkitekturtriennale for 2022 «Oppdrag nabolag – (Re)former for fellesskap» som søker etter en felles forestillingsevne og et kunnskapsgrunnlag om nabolagsutforming (Oslo arkitekturtriennale, 2021; Aas-Eng & Johannessen, 2022).

2.3.3 Kunnskapsstatus på nabolag

Forskning og studier på nabolag er ikke et nytt fenomen, men annen forskning har gjerne benyttet beslektede begreper til nabolag, slik som bo- og nærmiljø eller lokalsamfunn knyttet til sosial bærekraft.

I norsk kontekst har blant annet Tjora et al. (2012) sett på bo- og nærmiljø knyttet ulike forhold for sosial bærekraft som sosialt fellesskap, tilhørighet og naboskap (s. 18-19). Inkludert i forskningen ble samspillet eller interaksjon mellom mennesker sett i sammenheng med de fysiske omgivelsene. I en masteroppgave ved AHO i 2022 ble det også undersøkt viktige dimensjoner for å utvikle naboskap, herunder med vekt på inkludering og fellesskap for å skape bærekraftige nabolag. Resultatene her er sammenfallende med det Tjora (2012) beskriver hvor omgivelsene og bygde strukturer viser å ha stor betydning for vår opplevelse av nabolaget og for å skape liv i nabolaget som muliggjør sosiale interaksjoner og som videre påvirker naboskapsfølelse (Engelstad, 2022). I en forskningsartikkel av Mouratidis og Andersen (2022) fremkommer det også at fysisk utforming, boligutforming, nabolagssikkerhet, aktivitet og lokal sosial samhörighet er faktorer som sammen gjør at folk blir boende i nabolag og viktig for å utvikle nabolagsstabilitet. Studien viser videre at nye(re) nabolag i fortetningsområder ofte har en mangelfull fysisk utforming som kan bidra til en mulig flytteintensjon (s. 16-18).

Den nevnte forskningen viser at nabolag er et sentralt område for å undersøke sosial bærekraft og som er en velkjent skala innenfor byplanlegging, også i norsk kontekst. Hvordan det bebygde miljøet og fysiske strukturer er planlagt i nabolaget har videre innvirkning på ulike faktorer som kan inngå i sosial bærekraft. Nabolaget vil trolig fortsette å være et viktig område fremover i det byer skal fortsette å vokse og utvikles bærekraftig.

3. PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSSPØRSMÅL

Som beskrevet har nabolaget blitt et sentralt tema for en bærekraftig samfunnsutvikling. Fortetting som strategi har lenge vært førende for en bærekraftig byutvikling og viser til mange fordeler, dersom utført riktig. Samtidig peker denne utviklingen også på utfordringer som har ført til negative konsekvenser for faktorer innenfor sosial bærekraft. Nabolagets betydning, herunder ulike fysiske kvaliteter, blir ansett som viktig for å skulle arbeide med å inkludere sosial bærekraft tydeligere i planleggingen. Selv om det finnes forskning på hva som er gode nabolag og viktigheten av det for ulike faktorer for sosial bærekraft, er det funnet lite forskning som ser på hvordan dette konkret blir ivaretatt og jobbet med i praksis plansammenheng i ulike byer i Norge, og som inkluderer både kommuner og ulike aktører involvert i planleggingen. Det er derfor et behov for å undersøke hvordan planleggere på ulike nivå arbeider med å ivareta sosial bærekraft ut fra et nabolagsperspektiv i ulike kommuner i Norge, og i dette tilfellet, Trondheim.

Denne oppgaven undersøker hvordan en gjennom fysisk planlegging og utforming av nabolag i større grad kan inkludere den sosiale dimensjonen i bærekraftsbegrepet gjennom å se på fysiske strukturer i et nabolag. Formålet med oppgaven er å finne ut hvordan sosial bærekraft blir ivaretatt og arbeidet med i arealplanleggingen og i utforming av ulike nabolag i fortettingsområder i Trondheim. Oppgaven inkluderer både Trondheim kommunes helhetlige arbeid med sosial bærekraft, men også studert i sammenheng med ulike planaktørers arbeid. I tillegg analyseres nabolag i tråd med teoretiske perspektiver på hva et sosialt bærekraftig nabolag bør inneha.

Problemstillingen oppgaven ønsker å besvare er følgende:

Hvordan kan fysisk planlegging bidra til sosial bærekraft gjennom utforming av nabolag?

For å oppnå dette vil følgende forskningsspørsmål bli besvart:

- Hvilke krav til utforming av nabolag må oppfylles for å oppnå sosial bærekraft, og i hvilken grad oppnås dette i planlegging av ulike nabolag i Trondheim?
- Hvordan jobber Trondheim kommune og plankonsulenter i dag for å skape sosialt bærekraftige nabolag?
- Hvordan kan planlegging av nabolagsutforming forbedres, og dermed i større grad bidra til sosial bærekraft?

4. PLANSYSTEMET OG OVERORDNEDE FØRINGER

Følgende kapittel redegjør for plansystemet i Norge og overordnede føringer og retningslinjer som skal legges til grunn i planarbeidet. Kapitlet presenterer først planhierarkiet, før et utvalg nasjonale føringer, lover og mål som direkte omhandler tematikken sosial bærekraft i Norge beskrives nærmere. Formålet med kapitlet er å vise hvordan plansystemet er bygd opp og dermed hvordan planlegging på lokalt nivå vil påvirkes av føringer og retningslinjer på nasjonale nivå.

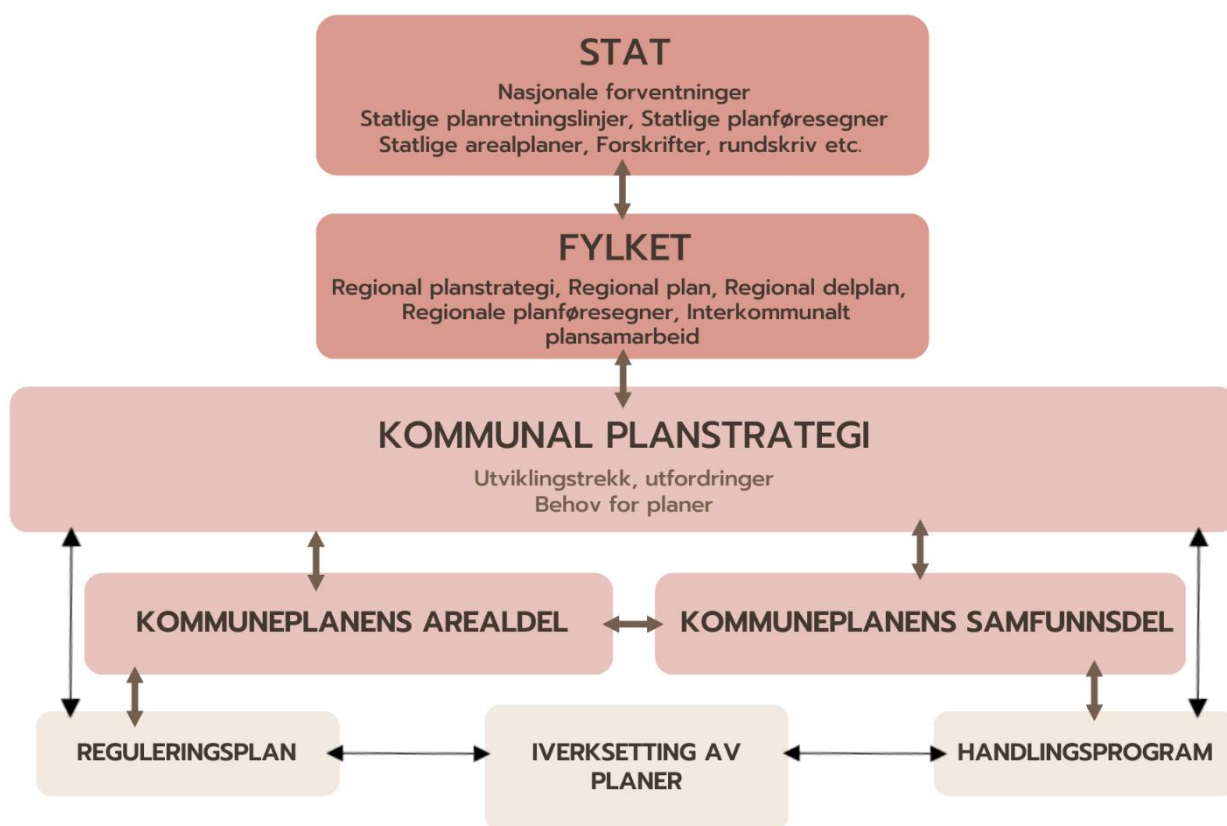
4.1 PLANSYSTEMET

Samfunns- og arealplanlegging er et verktøy for å skape en bærekraftig utvikling gjennom å løse viktige samfunnsutfordringer, finne løsninger og gjøre prioriteringer lokalt og regionalt. (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022d; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Dette er forankret i formålsparagrafen § 1-1, i plan- og bygningsloven som sier at "Loven skal fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner" (Plan- og bygningsloven, 2008; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Plan- og bygningsloven er utgangspunktet for plansystemet, og er det overordna rammeverket for norsk offentlig planlegging på statlig, fylkeskommunalt og kommunalt forvaltningsnivå (Aarsæther et al., 2018, s.17; Hansen, 2019, s. 172). For at loven skal kunne regulere planlegging og være anvendbar er det, i tillegg til forskrifter, veiledninger og rundskriv, en rekke planer og retningslinjer som gir føringer for samfunnsplanleggingen (Hansen, 2019, s. 173).

Nasjonalt er det statlige planretningslinjer, nasjonale forventinger, statlige arealplaner og planbestemmelser som legger føringer for planlegging på regionalt og kommunalt nivå. Formålet her er å skape relasjon mellom stat og kommune, og å gi kommunene et samledokument med statlige signaler å arbeide ut fra. Bærekraftig utvikling er her tydelig forankret (Aarsæther & Jakobsen, 2018, s 58). På fylkesnivå redegjør regionale planstrategier for viktige mål, utviklingstrekk og utfordringer, samt vurderer langsiktige utviklingsmuligheter (Hansen, 2019, s. 174). Hensikten er å koble lokale og regionale behov og utfordringer, samt å tilpasse nasjonal politikk til de regionale forutsetningene og forholdene for regionen (Higdem & Hagen, 2018, s. 89).

Kommunen er det forvaltningsnivået hvor flest planer blir vedtatt og organet er pliktig til å ivareta både nasjonale, lokale og vesentlige regionale interesser i arealplanleggingen (Aarsæther et al., 2018, s. 20; Hansen, 2019, s. 175). Her vedtas kommunale planstrategier politisk som legger videre føringer for utarbeidelse av kommuneplanen (Hansen, 2019, s. 175). Her vurderes også tidligere planer og behov om revidering eller oppheving (Falleth & Saglie, 2018, s. 70). Kommuneplanen består av en samfunnsdel og en arealdel. Samfunnsdelen skal fremme visjoner og satsningsområder for kommunen som samfunn og organisasjon, og gi styringssignaler for blant annet arealbruk (Aarsæther & Jakobsen, 2018, s. 46; Hansen, 2019, s. 176). Arealdelen er juridisk bindende og viser arealdisponeringer og hva som skal prioriteres i det fysiske miljøet (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022a; Hansen, 2019, s. 176; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Denne delen består av en planbeskrivelse, et arealplankart som angir arealbruken i kommunen, og planbestemmelser som gir detaljerte bestemmelser for arealbruken (Falleth & Saglie, 2018, s. 70). Reguleringsplaner er planlegging av mindre deler av kommunens areal og utarbeides på bakgrunn av føringer i

kommuneplanenes arealdel og kommunedelplaner (Aarsæther & Jakobsen, 2018, s.47). Figur 1 viser hvordan planhierarkiet er oppbygd med de ulike retningslinjene og føringene som skal legges til grunn.

Figur 1 Det norske planhierarkiet (Egenprodusert basert på Hansen, 2019, s. 173).

4.2 OVERORDNEDE FØRINGER

Nasjonale føringer

I plan- og bygningsloven § 6-1 fremgår det at for å sikre bærekraftig utvikling skal det hvert fjerde år utarbeides nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging (Plan- og bygningsloven, 2008; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Prinsippet om bærekraftig utvikling framstår klart i lovgivningen, og skal være grunnlaget for all planlegging.

I de nasjonale forventningene til regional og kommunal planlegging for 2019-2023 beskrives store utfordringer regjeringen mener vi står ovenfor i dagens samfunnsutvikling. En av de fire hovedutfordringene er «å skape et sosialt bærekraftig samfunn» (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019, s. 3; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Faktorene som anses her som spesielt viktige for å oppnå sosiale bærekraftige byer og tettsteder er åpenhet og inkludering, trygghet og helsefremmende tiltak, ta vare på og fremme kvaliteter i våre fysiske omgivelser samt skape levende sentrumsområder. Folkehelse er også et sentralt fokus (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2019, s. 25-28).

Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging gjelder planlegging i hele landet der hensikten er å bidra til et produktivt og godt samspill mellom stat, kommune og utbygger for å sikre god steds- og byutvikling (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2014). En av målsetningene her er at planlegging skal bidra til å utvikle bærekraftige byer og tettsteder og fremme helse, miljø og livskvalitet.

Folkehelseloven

Plan- og bygningsloven skal samordnes med folkehelseloven, som innebærer at forvaltningsmyndigheter må inkludere folkehelsearbeid i samfunnsutvikling og planlegging. Folkehelseloven ble fastsatt 1.januar 2012 og har til formål å bidra til en samfunnsutvikling som fremmer folkehelse jf. fhl § 1 (Folkehelseloven, 2012). Folkehelse er et ansvar i alle sektorer og på alle forvaltningsnivåer (Helse- og omsorgsdepartementet, 2021). Dette har ført til at emner som inngår i sosial bærekraft har fått større innpass og fokus i arealplanleggingen, og gjenspeiles i nasjonale og regionale planer (Hanssen & Aarsæther, 2018, s. 19).

Psykiske helseproblemer er blant de største folkehelseutfordringene i dag. Derfor skal psykisk helse innlemmes som en likeverdig del av folkehelsearbeidet (Meld. St. 19 (2014-2015)). Som en del av dette arbeidet beskrives nærmiljøet som viktig og inkluderer fysisk utforming av miljøet, som har konsekvenser for både hvordan og i hvilken grad vi har kontakt med andre mennesker som innvirker på vår psykiske helse og trivsel. Her beskrives det at nærmiljøet bør legge til rette for valgfri sosial kontakt gjennom blant annet naturlige møteplasser som parker og plasser (Helsedirektoratet, 2014).

I Meld. St 19 (2018-2019) gjentas viktigheten av nærmiljøet for god helse og livskvalitet, og viser til en forsterket satsing og ulike strategier for å forebygge ensomhet. To av disse strategiene er å bruke plan- og bygningsmessige virkemidler for lokalsamfunnsutvikling. I arbeidet med folkehelse i et livsløpsperspektiv nevnes også nabolaget og nærmiljøet som vesentlig for å skape sosial støtte og tilhørighet (Helsedirektoratet, 2022).

Innholdet i regionale og kommunale planer for Trøndelag og Trondheim, herunder kommuneplanene til Trondheim og ulike reguleringsplaner er en del av datamaterialet for oppgaven og blir derfor utdypet nærmere i kapittel 7 – Case Trondheim og kapittel 8 – Resultater og drøfting.

5. TEORETISKE PERSPEKTIVER

Følgende kapittel beskriver og utdyper relevant teori og forskningslitteratur som er vesentlig for å vurdere og analysere sosial bærekraft i arealplanleggingen og i utforming av fysiske omgivelser. Kapitlet starter med et overordnet perspektiv på bærekraftig utvikling, før det videre redegjøres for begrepet sosial bærekraft. Deretter vil ulike sentrale aspekter innenfor sosial bærekraft bli forklart og utdypet konkret relatert til fysiske strukturer og det bebygde miljø.

5.1 BÆREKRAFTIG BYUTVIKLING

5.1.1 Hva er bærekraftig byutvikling?

Bærekraftig utvikling ble i 1987 definert i Brundtland-kommisjonens rapport *Vår felles framtid* som; «Bærekraftig utvikling er utvikling som imøtekommer dagens behov uten å ødelegge mulighetene for at kommende generasjoner skal få dekket sine behov» (Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987, s. 42; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Ideen om bærekraft og bærekraftig utvikling kom som en reaksjon på økende miljømessige, økonomiske og sosiale utfordringer i verden på 1960- og 70- tallet som blant annet hadde ført til miljøødeleggelser, økonomisk urettferdighet, sosial ujevnhet og en redusert livskvalitet grunnet rask urbanisering. Det var med andre ord behov for å ta grep om utfordringene verden stod ovenfor, hvor Brundtland-kommisjonen ble et vendepunkt for en bærekraftig omstilling (Shirazi & Keivani, 2019a, s. 1). Begrepet omfatter de nevnte dimensjonene; miljømessig bærekraft, økonomisk bærekraft og sosial bærekraft, hvor alle de tre dimensjonene må balanseres og ivaretas på samme tid for å oppnå en bærekraftig utvikling. Samtidig er de ulike dimensjonene også gjensidig avhengig av hverandre (Hanssen et al., 2015, s.15; Verdenskommisjonen for miljø og utvikling, 1987; Aas-Eng & Johannessen, 2022).

På bakgrunn av målet om bærekraftig utvikling fastsatte FN 17 ulike bærekraftsmål med tilhørende 169 delmål som er verdens felles mål for en mer bærekraftig utvikling. Målene skal være retningslinjer for en bærekraftig utvikling både på kort og lang sikt, og er ment å skulle balansere de tre dimensjonene som inngår i begrepet (FN-sambandet, 2023). Målet om en bærekraftig utvikling inngår også sterkt i samfunnsplanlegging og hvordan selve byutviklingen kan bli bærekraftig (Næss, 2018, s. 129). En bærekraftig byutvikling innebærer samme definisjon som bærekraftig utvikling, men dreier seg spesielt om å utvikle gode byer for alle innbyggere, hvor det å bo i by og dele felles arealer og offentlige områder er sentralt (Kommunal- og regionaldepartementet & Miljøverndepartementet, 2013, s. 5; Næss, 2018, s. 129).

5.1.2 Kompakt byutvikling

Som en del av målet om bærekraftig utvikling har kompakt byutvikling vært nasjonal politikk og mål for byutviklingen siden 1990-tallet (Hanssen et. al., 2015, s. 13; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Fortetting som strategi kjennetegner den kompakte by, som omhandler at det skal bygges innenfor allerede etablert tettstedsgrænse for en høyere eller mer effektiv arealutnyttelse (St.meld. nr. 31 (1992-1993); Aas-Eng & Johannessen, 2022). En kompakt by beskrives som bærekraftig fordi den blant annet reduserer

transportbehov og klimagassutslipp ved at det blir enklere å gå, sykle eller benytte kollektivtransport, det ivaretar større naturområder utenfor byen gjennom å bruke allerede utbygde områder og verner så også om jordbruksareal, og det er i tillegg et viktig prinsipp for å skape levende, aktive og mangfoldige byer (Hanssen et al., 2015, s. 16-19; Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022a; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Den kompakte by har også flere fordeler som kan bidra til sosial bærekraft, eksempelvis ved å skape tilgjengelighet gjennom korte avstander mellom bolig, arbeid og til daglige gjøremål. Dette kan bidra til en enklere hverdag, trivsel og livskvalitet for folk, samt at nærhet til ulike funksjoner, arbeid og rekreasjon er positivt for folkehelsen (Hofstad & Bergsli, 2017; Millstein & Hofstad, 2017). En kompakt byform gjør også ulike former for sosial interaksjon og sosial støtte enklere, for eksempel det å opprettholde et større nettverk av nære relasjoner, større muligheter for å besøke venner og bekjente, og muligheter for å danne nye bekjente (Mouratidis, 2018a).

Samtidig viser undersøkelser og forskning at fortetting kan få konsekvenser for faktorer innen sosial bærekraft. Fordelingen av miljømessige og sosiale goder har blitt oversett i den kompakte byutviklingen, hvor ulemper har blitt fordelt ujevnt i ulike nabolag og bydeler. Eksempler på dette er fordelingen av kvaliteter som gode forbindelseslinjer, grønnstruktur og halvoffentlige uterom i boligområder (Bergsli et al., 2019, s. 36; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Fortetting kan også føre til press på uterom som går ut over størrelse og andre viktige kvaliteter som lysforhold, grønnstruktur, tilgjengelighet og funksjoner som dermed gjør uterommene uegnet for opphold og bruk (Guttu & Schmidt, 2008 i Bergsli et al., 2019, s. 36; Smidt, 2014). I den sammenheng har «fortett med vett» og «fortetting med kvalitet» blitt sentrale uttrykk og retningslinjer i Norge for å i større grad skulle ivareta kvaliteter og ulike hensyn ved fortettingen (Guttu & Thorén, 1998, s. 3; Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022a).

5.2 SOSIAL BÆREKRAFT

For å kunne besvare oppgavens problemstilling og tilhørende forskningsspørsmål har det vært behov for en omfattende litteraturstudie for å skape forståelse for begrepet sosial bærekraft, og hvilke fysiske strukturer som her anses som viktige. Funnene vil være et forsøk på å konkretisere og tydeliggjøre begrepet, men benyttes også for å undersøke hvordan sosial bærekraft arbeides med og som grunnlag for å studere de fysiske strukturene i nabolag.

5.2.1 Sosial bærekraft som fokusområde i forskning og byutvikling

Fra bærekraftig utvikling ble et allment begrep og fram til de seneste årene har det vært lite fokus i forskning og i plansammenheng for hvordan sosial bærekraft skal forstås, defineres og ivaretas (Bakke, 2018; Millstein, 2021, s. 134; Opp, 2017; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Tidligere forskning på sosial bærekraft har først og fremst vært i sammenheng med å skulle utjevne fattigdom i andre deler av verden (Hofstad & Bergsli, 2017, s. 34), og de økonomiske og miljømessige dimensjonene av bærekraftbegrepet har hatt et større innpass enn sosial bærekraft i forskningslitteraturen (Dempsey et al., 2011, s. 290; Hofstad & Bergsli, 2017; Millstein, 2021, s. 134; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Vektleggingen av den miljømessige dimensjonen i utviklingen viser seg spesielt om en ser på forholdet mellom urban form og bærekraft, der mye av fokuset har vært på miljøpåvirkning av urbanisering (Bramley et al., 2006, s. 6). En annen mulig årsak til at sosial bærekraft ikke har fått like mye oppmerksomhet og fokus i plansammenheng kan

være at konseptet er bestående av kompleksiteter med avhengigheter som vanskelig lar seg tallfeste og måle konkret, hvor de miljømessige og økonomiske dimensjonene enklere lar seg operasjonalisere i praksis (Bakke, 2018; Millstein, 2021, s. 134; Opp, 2017; Aas-Eng & Johannessen, 2022).

De senere årene har sosial bærekraft og bærekraft byutvikling derimot fått stadig mer oppmerksomhet, særlig i byforskningen, hvor et stort spenn av tilnærminger og dimensjoner av sosial bærekraft belyses innenfor ulike disipliner og fagfelt (Bramley et al., 2006, s. 6; Ghahramanpouri et al., 2013, s. 190; Millstein, 2021, s. 134). Det finnes også bred litteratur for ulike, og overlappende, aspekter innenfor sosial bærekraft, som likhet og rettferdighet og sosial kapital, sosial samhörighet og sosial eksklusjon (Bramley et al., 2006, s. 3). Hva som menes med sosial bærekraft og ulike tilnærminger som benyttes i litteraturen beskrives derfor nærmere nedenfor for å forsøke å gi en forståelse for kompleksiteten i begrepet, og som avgjørende for oppgavens problemstilling.

5.2.2 Sosial bærekraft som begrep

Sosial bærekraft kan anses som et begrep som omhandler ulike sosiale aspekter. I likhet med bærekraftig utvikling, er sosial bærekraft et mangfoldig begrep som stadig forandres og verken er absolutt eller konstant. Det eksisterer heller ikke en konkret definisjon eller konsensus om hva som inngår i begrepet (Bramley et al., 2006, s. 2; Dempsey et al., 2011, s. 290; Ghahramanpouri et al., 2013, s. 190; Manzi et al., 2010; Shirazi & Keivani, 2017). Der Brundtland-kommisjonen og FN søker å dekke de grunnleggende behovene for mennesker i verden, favner sosial bærekraft derimot en bredere betydningsform som inkluderer både fysiske og ikke-fysiske faktorer og kan anses som kompleks (Dempsey et al., 2011; Shirazi & Keivani, 2017). Shirazi og Keivani (2017) viser til et skifte i arten av tilnærminger og definisjoner av sosial bærekraft. Fra å se på sosial bærekraft i lys av tradisjonelle og materielle temaer som er mer målbare, som eksempelvis grunnleggende behov, sysselsetting og fattigdom, er fokuset nå i senere tid rettet mot mer abstrakte temaer som identitet, lykke, sosiale nettverk og velvære (Shirazi & Keivani, 2017). Disse konseptene er mindre målbare og immaterielle og viser til et skifte og et endret fokus hvor også temaer som er mindre håndfaste og mer abstrakte har blitt viktige.

Nøkkelaspekter innen sosial bærekraft

Av litteraturstudiet fremgår det at sosial bærekraft blant annet innebærer å skape gode fysiske steder og sosiale forhold for mennesker. I tillegg viser det at begrepet innebærer noen spesifikke nøkkelaspekter. Disse er som følger: sosial deltakelse, sosial inkludering, sosial interaksjon, sosiale nettverk, sosial kapital og sosial samhörighet, sikkerhet og trygghet, sosial rettferdighet og likhet, helse- og velvære, og stedsidentitet- og tilhörighet (Dempsey et al., 2011; Ghahramanpouri et al., 2013; Hanssen et al., 2015; Hofstad & Bergsli, 2017, s. 35-36; Larimian & Sadeghi, 2021, s. 624; Murphy, 2012; Opp, 2017, s. 291; Shirazi & Keivani, 2017). Det må derimot poengteres at de ulike aspektene avhenger av og påvirker hverandre og kan derfor ikke ses på isolert og adskilt. Dette underbygger kompleksiteten og bredden som framgår i begrepet. Det er også flere aspekter som fremkommer i litteraturen og som er ansett som viktig for sosial bærekraft, presentert i tabell 1. For denne oppgaven vil det derimot være de ovenfornevnte aspektene som har vært mest gjentakende i litteraturstudiet og som derfor vil være grunnlaget for å vurdere sosial bærekraft i arealplanleggingen. Disse aspektene blir nærmere beskrevet og utdypet i delkapittel 5.2.4.

Tabell 1 Oversikt over aspekter innen sosial bærekraft fra litteraturstudiet.

ASPEKTER INNEN SOSIAL BÆREKRAFT		
Sosial rettferdighet	Følelse av felleskap	Ta ut det menneskelige potensialet
Sosial likhet	Trygghet	Tilfredsstillelse av menneskelige behov
Sosial interaksjon	Sikkerhet	Stedstilhørighet
Sosial inkludering	Demokrati	Stedsidentitet
Sosial samhörighet	Medvirkning	Stedsfølelse (sense of place)
Sosial kapital	Livskvalitet	Nabolagstilfredshet
Sosial cohesjon	Velvære (subjektiv)	Boligtilfredshet
Sosial deltakelse	Helse	
Sosiale nettverk	Stabilitet	

Basert på: Barton, 2000; Dempsey et al., 2011; Ghahramanpouri et al., 2013; Hanssen et al., 2015; Hofstad & Bergsli, 2017; Larimian & Sadeghi, 2021; Mouratidis, 2018b; Murphy, 2012; Opp, 2017; Shirazi & Keivani, 2017.

For å skape sosialt bærekraftige samfunn er man avhengig av at de nevnte sosiale aspektene ivaretas i samfunnsutviklingen. Dette avhenger både av strukturelle og individuelle forhold, som demografi, sosioøkonomisk og kulturell bakgrunn, livssituasjoner, og individuelle handlinger (Manzi et al., 2010; Millstein, 2021, s. 137), men også av ulike fysiske strukturer i omgivelsene som kan tilrettelegge for sosial bærekraft. For denne oppgaven er det ikke mulig å undersøke og inkludere alle aspektene som inngår i begrepet. I litteraturstudiet har det derfor vært fokus på aspekter som kan knyttes til fysiske strukturer og det bebygde miljø, og som viser at fysisk planlegging dermed kan tilrettelegge for sosial bærekraft.

5.2.3 Sosial bærekraft og det bebygde miljø

Det er forsket mye på sammenhengen mellom aspekter innenfor sosial bærekraft og det bebygde miljø (Dempsey et al., 2011; Eizenberg & Jabareen, 2017; Gehl, 2010; Jacobs, 1961; Mouratidis, 2018a; 2018b; 2019; 2021; Mouratidis & Yiannakou, 2022; Shirazi & Keivani, 2019a; 2019b). Med det bebygde miljø menes de fysiske strukturene i våre omgivelser og er bestående av menneskeskapte bygnings- og infrastrukturbestander (Hassler & Kohler, 2014, s. 120). Utforming og planlegging av det bygde miljøet dreier seg om å tilpasse de romlige og fysiske omgivelsene til menneskelige formål, altså legge til rette, effektivisere og støtte faktorer for menneskelige liv (Hillier, 2008, s. 217). I den sammenheng er høy kvalitet av det bebygde miljøet avgjørende i samfunnet for dets sosiale, fysiske og psykologiske velvære (Hajrasoulih et al., 2018; Mouratidis, 2018a; Yildiz et al., 2020; Aas-Eng & Johannessen, 2022). I litteraturen framgår det at om et område innehar viktige komponenter av fysiske strukturer, vil dette kunne, i tillegg til å fremme helse og velvære, også innvirke på andre aspekter som inngår i sosial bærekraft nevnt over (Eizenberg & Jabareen, 2017, s. 12; Hajrasoulih et al., 2018; Mouratidis, 2018a; 2019; 2021, Yildiz et al., 2020).

Forholdet mellom designelementer i det bebygde miljø og sosial bærekraft er blant annet undersøkt og illustrert i Yildiz et al. (2020), som viser til fem faktorer med tilhørende komponenter som danner grunnlaget for sosial bærekraft i byfornyelsesprosjekter. Studien viser hvordan aspekter ved det bebygde miljø kan bidra til sosial bærekraft, der forbindelsen spesielt vises i en faktor kalt «tilgjengelighet og sosialt liv» hvor tilgang til

offentlige arealer og steder, ulike trygghetstiltak og utforming av kollektivtilbud er sentralt. Videre er det en egen faktor konkret for kvalitet i det bebygde miljø som innvirker på sosial bærekraft. Dette innebærer faktorene: tilpasset struktur, landskap, utformingen av bygninger og gater, bevaring av historiske bygg og en viss tetthet. De nevnte faktorene mener forfatteren har en direkte sammenheng mellom sosial bærekraft og det bebygde miljø (Yildiz et al., 2020).

Inndeling i harde og myke kvaliteter

Shirazi og Keivani (2019) har i likhet med Dempsey et al. (2011) studert sosial bærekraft i to naturer, hvor sosiale bærekraftkvaliteter blir inndelt i harde og myke kvaliteter (Shirazi & Keivani, 2019b, s. 99) og fysiske og ikke-fysiske forhold (Dempsey et al., 2011, s. 291; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Harde, eller fysiske kvaliteter, refererer til fysiske og håndgripelige kvaliteter til et sted og tilgang til disse objektene. Slike kvaliteter vil da være tilgang til tjenester en kan forvente i bynære strøk og ulike kvaliteter i nabolaget. Myke kvaliteter er i hovedsak ikke-fysiske og immaterielle kvaliteter, som deltakelse, sosial interaksjon, rettferdighet og helse og som inngår i begrepet sosial bærekraft. De harde og myke kvalitetene burde ses i sammenheng i en romlig skala ved at det ene fordrer det andre for å skulle skape sosial bærekraft (Shirazi & Keivani, 2019b, s. 99). Denne inndelingen samsvarer også med annen forskning gjort på det bebygde miljø i tilknytning til sosial bærekraft (Ettema & Schekkerman, 2016; Hajrasouli et al., 2018; Mouratidis, 2018a; 2018b; 2019).

En slik inndeling som beskrevet ovenfor benyttes som utgangspunkt for oppgaven når sosial bærekraft studeres i sammenheng med det bebygde miljø i ulike nabolag. De nevnte aspektene i sosial bærekraft beskrevet i delkapittel 5.2.2, og utdypet nærmere nedenfor utgjør de ikke-fysiske, myke kvalitetene som videre vil bli vurdert i sammenheng med ulike fysiske, harde kvaliteter i det bebygde miljø. Det er valgt å utarbeide en slik deling for å faktisk kunne undersøke og se sammenhengen mellom det bebygde miljø med viktige aspekter i sosial bærekraft, og for å undersøke hvordan planleggere ivaretar sosial bærekraft gjennom fysisk planlegging.

5.2.4 Aspekter innen sosial bærekraft og det bebygde miljø

Subjektiv helse og velvære

Kostas Mouratidis har de seneste årene forsket på subjektivt velvære i tilknytning til det bebygde miljø (Mouratidis, 2018b; 2019; 2021; Mouratidis & Yiannakou, 2022). Forfatteren mener subjektivt velvære er et betydningsfullt verktøy i planlegging og for å designe områder, samt for evaluering av sosial bærekraft (Mouratidis, 2018b). Dette samsvarer også med annen forskning gjort på velvære knyttet til det bebygde miljø (Hajrasouli et al., 2018). Subjektivt velvære omhandler livstilfredshet, med det menes den subjektive vurdering av å generelt være fornøyd med livet og emosjonelt velvære, også kalt affekt eller hedonisk velvære, som omhandler emosjonelle tilstander ofte relatert til bestemte tidspunkt, i tillegg til eudaimonia, som betyr selvaktualisering og en følelse av mening med livet (OECD, 2013; Mouratidis, 2018b; 2021).

Andre benytter begrepene psykologisk og sosialt velvære, der sammenheng mellom det bebygde miljø tilknyttes stressreduksjon, kognitiv forbedring og generell livstilfredshet, og der det bebygde miljø har en vesentlig innvirkning for det sosiale miljøet, herunder sosial deltakelse og integrering i det nære sosiale miljøet som viktig for både psykisk og

fysisk helse, men også for stabilitet i sosiale forbindelser og støttende lokale miljøer i nabolag. Andre relaterte termer for sosialt velvære inkluderer sosial kapital, sosial tilhørighet eller sosialt samhold (Hajrasoulih et al., 2018) som beskrives nærmere senere i kapitlet. Subjektivt velvære favner med andre ord et bredt spekter som må inkluderes i det en skal vurdere hvordan ulike karakteristikkene i nabolaget påvirker subjektivt velvære på ulike måter (Mouratidis, 2018b). Det er videre mulig å anse subjektivt velvære som en mer overordnet faktor for sosial bærekraft, hvor andre aspekter, som eksempelvis sosial tilhørighet, rettferdighet og trygghet vil kunne påvirke subjektivt velvære.

I følge Mouratidis (2018b) kan det bebygde miljøet innvirke på subjektivt velvære gjennom; personlige forhold, fritidsaktiviteter, helse og nabolagets innvirkning på humør og følelser. Dette vil på ulike måter påvirke livstilfredshet, emosjonelt velvære og eudaimonia. For å skape subjektivt velvære bør vi derfor planlegge nabolag slik at det legger til rette for sosialisering, gir tilgang til varierte fritidsområder som gir oss glede og mestring, men også tilgang til andre sentrale hverdagsfasiliteter, og skape et bebygde miljø som har positiv effekt på vår fysiske og mentale helse gjennom å skape positive miljøer med estetisk kvalitet, integrert natur og som promoterer til fellesskap (Mouratidis, 2018b). En bør unngå å skape isolerte eller tettbebygde upersonlige områder som kan føre til negative emosjoner som ensomhet og som videre påvirker helsen negativt (Mouratidis, 2018b).

Fysiske karakteristikkene av betydning er; fasiliteter, kollektivtransport, reiseavstand, gatenettverk og design, bygningstypologi, - morfologi og design, grøntområder og offentlige møteplasser, støy og støv og trafikkforhold. Opplevde karakteristikkene av betydning er; muligheter for fritidsaktiviteter og å møte nye mennesker, nærhet til venner og slektninger, opplevd trygghet, estetisk kvalitet, opplevd reiseavstand til sentrale områder, naboskap og fellesskap, stedstilknypning, mangfold og oppfordring til å gå eller sykle (Mouratidis, 2018b, s. 30; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Dette samsvarer også med annen forskning gjort på mentalt velvære i tilknytning til det bebygde miljøet (Ettema & Schekkerman, 2016; Hajrasoulih et al., 2018). Forskningen viser også til viktigheten av å anerkjenne at ulike deler av det bebygde miljøet har innvirkning på ulike aspekter ved subjektivt velvære, og derfor bør anerkjennes i planleggingen for å favne et bredere spekter innenfor velvære (Hajrasoulih et al. 2018; Mouratidis, 2018b).

Sosial kapital

Sosial kapital er et biprodukt av andre sosiale aktiviteter og handlinger, som overføres fra en sosial setting til et annet og som kan anses som et offentlig gode (Putnam, 1993, s. 39). Sosial kapital vil også stimulere til menneskelig utvikling (Hofstad & Bergsli, 2017, s. 55). Begreper som sosial deltakelse, sosial inkludering, sosial interaksjon, sosiale nettverk og sosial samhörighet er tett knyttet sammen hvor alle bidrar til å styrke den sosiale kapitalen (Dempsey et al. 2011, s. 294; Forrest & Kearns, 2001, s. 2140). Selv om begrepene påvirkes av og styrker hverandre, har hvert begrep en selvstendig betydning.

Sosial deltakelse handler om å kunne delta i samfunnet og dets aktiviteter, og er grunnlaget for sosial interaksjon som videre er med å skape sosiale nettverk som bidrar til å bygge sosial kapital (Dempsey et al., 2011, s. 295). Sosial deltakelse er avhengig av lik mulighet til å delta, folks trygghet i omgivelsene, og videre av sosial inkludering og sosial samtilhørighet. Ruud (2010) beskriver sosial inkludering som «... deltakelse i viktige sosiale arenaer, at man er del av relevante sosiale fellesskap, og at man gjennom

deltakelse i slike arenaer opplever at man har muligheter for å leve et godt liv» (Ruud, 2010, s. 16; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Sosial samhørighet avhenger av felles verdier og samfunnskultur; sosial orden og solidaritet; stedstilhørighet og stedsidentitet; og sosiale nettverk og sosial kapital, som sammen skaper et sammenhengende samfunn (Forrest & Kearns, 2001; Kearns & Forrest, 2000). Felleskap og fellesskapsfølelse har en tett relasjon til sosial samhørighet og andre aspekter innen sosial bærekraft som helse, trygghet og stedstilhørighet. Når det er stabilitet i et område og folk ønsker å bo der dannes ofte et felleskap eller en fellesskapsfølelse (Dempsey et al., 2011, s. 295). Sosial samhørighet, felleskap og sosialt nettverk vil kunne gi tilbud om emosjonell, praktisk og sosial støtte som er viktig for den mentale helsen (Hofstad & Bergsli, 2017, s. 53; Kearns & Forrest, 2000).

Sosial interaksjon er en sentral komponent for å skape sosial samhørighet og sosiale nettverk fordi det binder samfunnet sammen (Dempsey et al., 2011, s. 295; Shirazi & Keivani, 2017; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Uten interaksjon vil det ikke dannes felleskap og personer i et gitt området vil da leve separate liv noe som er negativt for den sosiale utviklingen i et samfunn (Dempsey et al., 2011, s. 295). Sosiale nettverk oppstår når en får kontakt med andre gjennom deltakelse, inkludering og interaksjon, og er viktig for sosial samhørighet (Kearns & Forrest, 2000). Ved sosial støtte vil risikoen for isolasjon, stress, depresjon og motløshet minske (Kearns & Forrest, 2000).

Det bebygde miljøet kan i denne sammenheng ha en viktig betydning for å legge til rette for sosial deltakelse, sosial inkludering og sosial interaksjon som videre kan skape sosiale nettverk, sosial samhørighet og øke sosial kapital. Sosiale møteplasser, både uformelle og mer tilrettelagte, og grønnstruktur er noen viktig fysiske elementer (Dempsey et al., 2011, s. 294; Hanssen & Saglie, 2021; Millstein, 2021). Kvalitet i utforming av de ulike møteplassene og uterommene er viktig for å legge grunnlaget for og invitere til sosial deltakelse (Shirazi & Keivani, 2019b, s. 118). En viktig faktor som vil kunne bidra til sosial deltakelse og gi økt motivasjon til å bruke gaten og uterommene er en viss tetthet og funksjonsblanding. Et økt spekter av mennesker vil føre til at flere møtes, sosial interaksjon oppstår og sosiale nettverk dannes (Bramley et al., 2006; Dempsey et al., 2011; Aas-Eng & Johannessen, 2022).

Trygghet og sikkerhet

Trygghet og sikkerhet er et viktig aspekt i sosial bærekraft fordi sosial aktivitet og et sosialt samfunn er avhengig av trygge rammer. Sikkerhet og trygghet er derfor grunnleggende for at de andre aspektene skal styrkes (Dempsey et al., 2011; Eizenberg & Jabareen, 2017; Hofstad, 2015, s. 209). Omgivelser som føles sikre og trygge, fritt for uorden og kriminalitet, bidrar også videre til stedstilhørighet og sosial deltakelse som skaper gjensidighet og tillit mellom mennesker. Opplevelse av trygghet har også innvirkning på folks psykiske helse og trivsel (Dempsey et al., 2011; Ettema & Schekkerman, 2016).

Hvordan det bebygde miljøet er organisert kan påvirke opplevd trygghet og sikkerhet. Ifølge Nørgaard og Rudå (2021) vil blant annet sonedeling mellom privat, halvprivat og offentlige områder være viktig for å sikre privatlivet for den enkelte som vil bidra til økt trygghetsfølelse i hjemmet (Nørgaard & Rudå, 2021, s. 80). Utforming av bygningsstruktur, uterom, stier, gater og plasser er også sentralt for trygghetsfølelse, og ses i sammenheng med uformell, naturlig overvåking og intensjonen om å «se og bli sett» (Barton, 2000, s. 51; Dempsey et al., 2011; Nørgaard & Rudå, 2021, 80). Aktive

fasader og vinduer som har utsikt ut mot gaten, uterommet eller åpne plasser vil også gi økt opplevd sikkerhet ved sosiale møter og interaksjon mellom mennesker (Dempsey et al., 2011, s. 198). Stier, gater og plasser bør støtte folks bevegelsesmønster, være belyst og ha gode oversiktsforhold, og uterom bør være tilrettelagt for fellesaktiviteter og opphold (Barton, 2000, s. 9; Nørgaard & Rudå, 2021, 82). Gjennom slike fysiske rammer tilrettelegger man for økt bruk av rommene som videre vil kunne øke tryggheten. Videre vil også trafikkdempede gater bidra at det føles tryggere å ferdes i ulike områder (Barton, 2000, s. 9).

Sosial rettferdighet og likhet

Sosial rettferdighet og likhet er to begrep som henger tett sammen, og kan derfor anses som ett aspekt innen sosial bærekraft. Aspektet kan direkte knyttes til prinsippet for bærekraftig utvikling ved at det omhandler lik og rettferdig fordeling av ressurser for nåværende og fremtidige generasjoner (Dempsey et al., 2011; Shirazi & Keivani, 2017). Innenfor planlegging kan rettferdighet være like muligheter for alle mennesker, anerkjennelse og respekt for ulike mennesker, lik fordeling og tilgang av varer og tjenester, og deltakelse i beslutningsprosesser (Meerow et al., 2019; Murphy, 2012, s. 20; Aas-Eng & Johannessen, 2022). I denne oppgaven er det mest aktuelt å se på de tre første rettferdighetskomponentene. I dette inngår det blant annet at alle individer, uansett sosioøkonomisk og kulturell bakgrunn og geografisk plassering, skal ha lik tilgang og mulighet til tjenester og fasiliteter som offentlige rom, kollektivtransport, gang- og sykkelveier, rekreasjon, lekeområder, blågrønne strukturer og natur (Dempsey et al., 2011, s. 192; Hofstad, 2015, s. 209; Yildiz et al., 2020, s.3; Aas-Eng & Johannessen, 2022).

Ved å minske skjevheten i tilgang til tjenester og ressurser i befolkningen, og skape gode bomiljø, vil det kunne tilrettelegge for større mangfold og inkludering (Barton, 2000, s. 116). Dette vil videre påvirke anerkjennelse og respekt for mennesker og grupper, samt at sannsynligheten for sosial ekskludering minimeres (Dempsey et al., 2011, s. 292; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Gjennom rettferdighet og likhet i et samfunn styrker dette også andre aspekter innen sosial bærekraft, som sosial helse og velvære, sosial samhörighet, trygghet og stedstilhörighet.

Stedsidentitet, stedstilhörighet og stedsfølelse

Begrepet *stedsidentitet* og *stedets identitet*, eller i dette tilfellet nabolagets identitet, har blitt velkjente begrep innenfor arealplanlegging og samfunnsgeografi for å forklare individers opplevelser av sted. Stedsidentitet innebærer subjektive og emosjonelle prosesser som oppstår relatert til et sted og som vil påvirke vårt forhold til et sted, og dermed hvordan vi identifiserer oss med et sted. Disse prosessene er med på å skape tilhörighet, tilknytning og en følelse av hjem (Barton, 2000, s. 127; Peng et al., 2020). Det eksisterer overlappende begreper som brukes om hverandre i litteraturen for å beskrive mye av de samme fenomenene, slik som *sense of place*, *place attachment* og *place dependence* (Lewicka, 2008, s. 211; Peng et al., 2020). Stedets identitet omhandler derimot hva som skiller steder fra andre steder, og dermed hvilke stedsfaktorer som gjør stedet særegent. Det kan omhandle alt som gjør et sted identifiserbart innenfor et romlig system (Lewicka, 2008, s. 211; Peng et al., 2020).

Felles for begrepene er at de påvirkes av det fysiske miljø, slik som utforming av rom, bygninger, lokaliteter og bevaring av eksempelvis landemerker, men dannes også

gjennom subjektive og sosiale prosesser (Lewicka, 2008). Dette samsvarer også med Galsters (2001) beskrivelse av nabolag som både inkluderer romlige faktorer, som bygninger, infrastruktur, topografi, i tillegg til faktorer som demografi, sosial interaksjon og følelsesmessige aspekter som identifisering med sted (Galster, 2001).

Montgomery (1998) knytter også urbane kvaliteter både til fysiske karakterer og sosiopsykologiske faktorer relatert til sted for å kunne kalle et område suksessfullt. Faktorer som fysiske omgivelser, aktivitet og persepsjon mener han derfor er avgjørende når en utformer nye områder. En positiv følelse av tilknytning og tilhørighet til sted blir sett på som en komponent av sosial bærekraft fordi det er en integrert del av innbyggernes glede av nabolaget de bor i (Dempsey et al., 2011 s. 296). Med andre ord vil det å ivareta, styrke eller skape stedets identitet være en sentral faktor for sosial bærekraft. Stedsidentitet er også viktig for hva definisjonen av et nabolag kan være, og er derfor også beskrevet i delkapittel 5.3.2 – *Nabolaget definert*.

5.2.5 Fysiske strukturer i nabolaget og sosial bærekraft

Ut fra en bred litteraturstudie på sosial bærekraft, det bebygde miljø og fysiske strukturer er det mulig å gjenkjenne gjentakende faktorer som påpekes å ha betydning for om et nabolag legger til rette for sosial bærekraft. Basert på dette er det valgt ut følgende forhold som forskningen mener bør inngå i et sosialt bærekraftig nabolag:

- Lokalisering og sammenkobling
- Tilgjengelighet
- Blandet arealbruk
- Stedsidentitet, lokal identitet
- Oppholdssteder
- Møteplasser
- Gode uteoppholdsarealer
- Siktlinjer
- Bebyggelsesstruktur
- Grad av opparbeiding i uteområder
- Grønnstruktur og rekreasjon
- Lekeplasser, lekeområder
- Belysning
- Overgang offentlig, halvprivat, privat sone
- Redusert biltrafikk
- Gang- og sykkelforbindelser
- Følelse av tetthet

(Barton, 2000, Bergsli et al., 2019; Bramley et al., 2006; Dempsey et al., 2011; Eizenberg & Jabareen, 2017; Ettema & Schekkerman, 2015; Galster, 2001; Gehl, 2010; Hajrasoulih et al., 2018; Hofstad, 2015; Lewicka, 2008; Millstein, 2021; Mouratidis, 2018b; Nørgaard & Rudå, 2021; Netto et al., 2019; Shirazi & Keivani, 2019b; Stender, 2018; Tjora et al., 2012; Yildiz et al., 2020).

Andre emner som ble funnet i litteraturstudiet og som også er verdt å nevne er: attraktivt nærmiljø, lesbarhet, variert boligmasse, menneskelig skala og aktive bygningsfasader.

Fysisk determinisme

Selv om det er sammenheng mellom det bebygde miljøet og faktorer som inngår i sosial bærekraft, må en være påpasselig med å ikke ha for stor tro på at fysiske strukturer alene kan skape et sosialt bærekraftig nabolag. Dette gjenspeiles i fysisk determinisme som er en tilnærming hvor en tror at de riktige fysiske omgivelser vil gi den ønskede sosiale formen, altså at det materielle og fysiske bestemmer det sosiale og menneskers adferd (Andersen, 2008, s.59; Næss, 2008). Gehl (2010) beskriver at sosial bærekraft avhenger av mer enn fysiske strukturer, ved at det også er behov for en bred innsats

hvor en har søkelys på sosiale institusjoner og strukturer og kulturelle aspekter i et samfunn (Gehl, 2010, s. 119). Fysiske strukturer er imidlertid viktig fordi utformingen av det bebygde miljø kan legge til rette for sosial bærekraft.

5.3 NABOLAGET SOM ARENA FOR SOSIAL BÆREKRAFT

Som beskrevet viser forskning at det bebygde miljø, sammen med andre strukturelle faktorer, har innvirkning på sosial bærekraft. Dette betyr at planleggere gjennom sitt arbeid har mulighet til å legge til rette for sosial bærekraft gjennom fysiske strukturer. For denne oppgaven er nabolaget valgt som fokusområde og avgrensning for å skulle studere sosial bærekraft i planlegging. Nabolaget er også den mest utbredte og anerkjente skala å undersøke innenfor byplanlegging (Barton, 2000; Mouratidis & Yiannakou, 2022; Tjora et al., 2012). Kapitlet vil først redegjøre for nabolagets aktualitet og betydning i dag, før et forsøk på en definisjon av nabolaget beskrives og utdypes nærmere.

5.3.1 Nabolagets betydning

Globalisering, teknologisk utvikling og informasjonssamfunnet har, ifølge Forrest (2004), redusert synet på nabolaget som viktig for folks hverdag. I dag kan det sosiale livet beskrives som flyktig, der sosiale forbindelser og fellesskap knyttes utover nabolagets grenser. Nye familieformer og former for vennskap, samt større romlig mobilitet gjennom forbedret kollektivtransport og gang- og sykkelnettverk, er noen av hovedgrunnene til at nabolagets betydning sies å ha blitt redusert. Samtidig er det flere pågående samfunnsutfordringer som setter et nytt fokus på nabolaget som en viktig arena for mennesker, hvor nabolagets tradisjonelle funksjoner fortsatt er ansett som viktige (Forrest, 2004).

Nabolaget er fortsatt et område hvor det oppstår tilfeldige sosiale interaksjoner, og det er stedet hvor det tilbringes mest tid med partner eller barn, og der vi kanskje føler oss mest avslappet (Forrest, 2004). Power (2004) beskriver også at nabolaget har en sterk sosial komponent. Mennesker samhandler med naboer på ulike måter, om enn uuttalt. Barton (2000) beskriver at barn som kan gå eller sykle lokalt, til skoler, butikker eller venner, er en del av det som utgjør lokalsamfunnet, og der foreldre kan gå med barn og møte andre foreldre på vei til skolen kan skape lokale nettverk av gjensidig støtte. Videre peker forfatteren på ulike grunner til hva et godt nabolag kan utgjøre, slik som å skape et godt miljø som promoterer en aktiv livsstil, gir tilgjengelighet til sentrale tjenester, men også at det påvirker faktorer som likestilling og sosial inkludering (Barton, 2000, s. 52).

For de eldre spesielt, vil nabolaget inneha mange av de tradisjonelle funksjonene, som å være et sted for vennskap og sosial støtte. En økende aldrende befolkning betyr at en høyere andel mennesker kommer til å bruke tid i og omkring nabolaget, der mange uttrykker at de ønsker å leve selvstendig i godt tilrettelagte nabolag (Power, 2004). Etter koronapandemien kan også flere arbeide hjemmefra som gjør at funksjoner i nabolaget får økt betydning. Selv om vi har sosiale nettverk utover nabolagets grenser, forblir nabolaget et viktig område for hverdagsrutiner (Forrest, 2004) hvor kvaliteten på nabolagets fysiske miljø blir viktig (Power, 2004).

5.3.2 Nabolaget definert

Nabolaget kan defineres på flere ulike måter, og kan omhandle både en konkret avgrensning ut fra fysiske strukturer, men også ut fra subjektive opplevelser og sosiale konstruksjoner som utgjør hva ulike mennesker oppfatter som sitt nabolag (Barton, 2000, s. 4, 127; Galster, 2001; Jenks & Dempsey, 2007, s. 155; Kearns & Parkinson, 2001, Power, 2004). Begrepet er med andre ord tvetydig, og det eksisterer heller ingen konsensus om hvordan begrepet skal defineres. Ei heller er det enighet om hvordan det kan identifiseres romlig (Jenks & Dempsey, 2007, s. 153; Kearns & Parkinson, 2001). Nedenfor følger en redegjørelse av ulike definisjoner som eksisterer i litteratur, før en presisering for oppgaven blir presentert. På grunn av oppgavens omfang vil det ikke være mulig eller nødvendig å gjennomføre en fullstendig litteraturstudie for å definere nabolag, slik at enkelte syn og definisjoner kan bli utelatt.

Ulike syn på avgrensning

Det ideelle nabolaget defineres av flere som et område eller boligområde bestående av blandet bruk av funksjoner og tjenester, hvor befolkningen har god tilgjengelighet til fots og som oppfordrer til mangfold og fellesskap blant innbyggere (Barton, 2000; Duany & Plater-Zyberk, 2008; Gehl, 2010; Jacobs, 1961; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Ifølge Barton (2000) blir nabolaget slik en naturlig romlig konstruksjon, et sted, innenfor graden av tilgjengelighet (s. 4). Power (2004) beskriver nabolag som både et avgrenset område innenfor fysiske grenser, og som et område som mennesker identifiserer som sitt hjem der de lever og organiserer sine private liv, og der innbyggere kan ha ulike oppfatninger av hvor grensene til nabolaget går.

Samtidig vil urbane nabolag – her menes nabolag i eller nær byer, ofte ha klare, selv om uskrevne, grenser. Det er både fysiske og psykiske barrierer mellom nabolag som kan skille de fra hverandre, eksempelvis veier, leieforhold eller innbyggersammensetning (Power, 2004). Mouratidis (2018b) definerer nabolaget på følgende måte «et nabolag er et geografisk område som ligger mellom mikronivået til en bolig og makronivået til en by eller region» (s. 25). Dette viser til en beskrivelse av nabolag både ut fra romlige aspekter og at det er sosialt konstruert.

Romlig avgrensning

Rene fysiske eller romlige beskrivelser av nabolag er sjelden, og de fleste teoretikere anerkjenner at det i tillegg avhenger av ulike sosiale fenomener (Galster, 2001). Der nabolaget likevel beskrives ut fra romlige, fysiske termer, er det gjerne ut fra et område hvor det er nok innbyggere til å etablere en grunnskole, der nabolaget er konsentrert rundt et definert senter, og videre avgrenset av senter og kant – også definert som grense. Ifølge dette synet vil det «ideelle» nabolaget kunne beskrives konkret gjennom fysiske termer (Duany & Plater-Zyberk, 2008; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Denne oppfatningen førte gjerne til at nabolag ble adskilt fra tilhørende områder, som fikk stor kritikk fra sosialpsykologien på 60- og 70-tallet (Barton, 2000, s. 4; Jacobs, 1961).

Jacobs (1961) var kritisk til synet på nabolag som diskrete og adskilte områder, og mente nabolag er avhengig av sammenhengen mellom byen som helhet og de ulike distriktene for å skape aktivitet og levende byer. Nabolag må derfor, ifølge forfatteren, ses på som både fysiske, sosiale og økonomiske kontinuiteter. Ut fra dette må nabolag og fortetting ses i sammenheng, hvor nabolaget bør være påkoblet resten av byen. En viss

tetthet forklares også som avgjørende for vellykkede nabolag, og henger sammen med å skulle skape levende og trygge gater og områder som oppfordrer til aktivitet og sosial kontakt (Gehl, 2010; Jacobs, 1961). Nabolag bør med andre ord ikke være separate, selvisolerende enheter, slik det var tenkt i tidligere byplanidealer, men må påkobles og utvikles i sammenheng med omkringliggende nabolag og områder. Jacobs (1961) mente derfor det kun er tre aktuelle aspekter når en studerer nabolag i by: byen som helhet, storskala distrikter og gatenabolag, hvor gatenabolagets nettverk ikke vil ha en begynnelse og en slutt som separerer dem som distinkte enheter (s. 122-139) (Aas-Eng & Johannessen, 2022).

Et slikt syn på nabolag samsvarer også med det Barton (2000) beskriver om historiske nabolag som noe organisk, som sammenblandes med hverandre og sammen er en del av en større helhet. Permeabilitet mellom et område og et annet beskriver slike nabolag, og forfatteren mener slike nabolag har en høyere diversifisering enn boligområder som utvikles fragmentert og uten hensyn til lokal tilgjengelighet, fotgjengerkrets eller fellesskap, og beskriver videre at dagens utvikling av områder hovedsakelig utvikles ut fra synet om diskrete fikserte og adskilte nabolag uten slike hensyn (s. 4-5). Ut fra dette ser vi at det eksisterer ulike oppfatninger av nabolag, enten som fysisk avgrenset rom, eller som en del av en større helhet uten en klar definert grense. Videre kan nabolaget også beskrives som funksjonelt eller som sted.

Det funksjonelle nabolaget

Det funksjonelle nabolaget kjennetegnes av ulike tjenester og fasiliteter som skal fungere som base for hjemmelivet for å sikre behovene til de som bor der (Barton, 2000, s. 5; Jenks & Dempsey, 2007, s. 156). Disse tjenestene kan omfatte grunnskoler, busstopp, lokale butikker og lekeplass og parker og det bør være en balansert blanding mellom disse (Barton, 2000, s. 95; Duany & Plater-Zyberk, 2008; Aas-Eng & Johannessen, 2022). At nabolaget bør inneholde tjenesteytinger samsvarer med mye av det Jenks & Dempsey (2007) finner i ulike definisjoner av nabolag, og forklarer videre at selv om det ikke er konsensus om hvilke tjenester som bør finnes og hvor nært de bør være lokalisert, så er det bred enighet i litteraturen om at sentrale tjenester og fasiliteter er noe som identifiserer et nabolag. Disse fysiske aspektene er videre med på å påvirke faktorer som utdanning, rekreasjon og sosial utvikling, og slik vil det funksjonelle nabolaget også ha sosiale virkninger.

Nabolaget som sted: stedsidentitet og stedets identitet

Barton (2000) definerer videre et nabolag som "an area of distinctive identity, normally named, which may coincide with either a local catchment area or an environmental area, or both, and is geared towards pedestrian/cyclist access" (Barton, 2000, s. 124). Nabolag beskrives her som en lokalitet som er kjent eller har en karakter som virker samlende. Det er ikke nødvendigvis sentrert rundt lokale fasiliteter, slik som beskrevet ovenfor, men har en identitet som befolkningen verdsetter, der de ulike fasilitetene, i tillegg til tilfeldige møter, sammen oppfordrer til sosial interaksjon og fellesskap (Barton, 2000, s. 4-5). I tillegg til lokaliteter og tilgjengelighet, synes derfor også en distinktiv identitet å være sentralt i definisjonen av et nabolag.

Identitet er noe Jacobs (1961) også inkluderer som et formål i nabolagsutforming, hvor hun forklarer at mennesker identifiserer seg med et område, et nabolag, gjennom bruk og at vi etter hvert blir kjent med området, som gjør at vi begynner å stole på stedet.

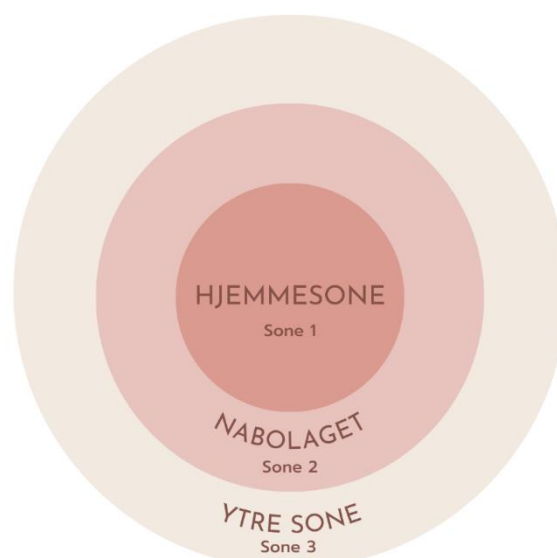
Nabolaget brukes ofte fordi det er nyttig, interessant, praktisk og samtidig attraktivt (Jacobs, 1961, s. 139). Begrepet stedsidentitet og stedets identitet i tilknytning til sosial bærekraft er tidligere beskrevet tidligere i delkapittel 5.2.4 – *Aspekter innen sosial bærekraft og det bebygde miljø*, men gjentas her i forbindelse med definisjon av nabolag og hvordan det kan defineres ulikt fra person til person.

Ifølge Galster (2001) må den subjektive dimensjonen inkluderes da det er selve essensen av hva som utgjør et nabolag, og nabolag må derfor ses på som dynamisk og foranderlig fremfor kun som diskrete og fikserte. Å beskrive det «ideelle» nabolag kun ut fra fysiske termer er derfor ikke hensiktsmessig. Å bevare og utvikle stedets identitet og dermed tilknytning til sted blir slik både et sentralt aspekt for sosialt bærekraftige nabolag, og som samtidig er med på å beskrive hva et nabolag kan være for ulike mennesker.

Basert på dette ser vi at nabolagsbegrepet dreier seg om både fysiske, sosiale og subjektive oppfatninger og opplevelser av hva et nabolag er. Definisjonen omhandler både ulike fysiske termer ved et nabolag, slik som lokaliteter og særegne romlige karakteristikk, samtidig vil nabolagets identitet også dannes på bakgrunn av sosiale og subjektive mekanismer. Videre kan en inndele nabolaget ut fra ulike skalaer, eller soner, hvor hver av sonene har ulik betydning for psykososiale faktorer. En slik inndeling kan gjøre det enklere å studere nabolaget i mindre enheter og ut fra ulik betydning.

Nabolaget i soner

Power (2004) inndeler nabolaget inn i tre soner. Den innerste sone beskrives som hjemme-sonen. Her er hjemmet og det private rommet viktig, men også umiddelbare naboer og sikkerhetsfølelse. Ifølge Kearns & Parkinsons (2001) er denne sonen det område hvor de psykososiale sidene med nabolaget er sterkest, der kvalitet i omgivelsene og oppfatningene av nære naboer er sentrale. Avslapning, knytte kontakt med andre og en følelse av tilhørighet og tilknytning er forbundet med denne sonen. Rundt hjemme-sonen er nabolaget, eller nærmiljøet, med gangavstand til butikker, skoler, parker og andre lokaliteter som beskriver nabolagets identitet og som til sammen bidrar til aktivitet blant innbyggerne (Kearns & Parkinson, 2001; Power, 2004). Til slutt er det den ytterste sone, som kan strekke seg inn i andre nabolag eller bysentra, og er de områder en drar for å jobbe, besøke venner og slektninger eller andre fritidsaktiviteter. Figuren nedenfor viser hvordan nabolaget kan illustreres i tre ulike soner.

Figur 2 Nabolaget illustrert i tre soner (Egenprodusert basert på Power 2004; Kearns & Parkinson, 2001).

For denne oppgaven vil betegnelsen nabolag omfatte i hovedsak sone 1 og sone 2. De ulike sonene benyttes for å studere og analysere de ulike skalaene som befinner seg innenfor ulike nabolag. Sone 1 vil være konsentrert til det spesifikke boligområde, også kalt planområde, avgrenset av rene fysiske strukturer og karakteristikk som eksisterer innenfor en plan. Sone 2 vil bli inkludert som en viktig del av nabolaget som ikke nødvendigvis er inkludert i planområdet, men som likevel er i nærhet og derfor en del av hva som konstituerer et nabolag. Valg og avgrensing av nabolag for oppgaven redegjøres for nærmere i delkapittel 6.2.1 – *Valg av caseområde og nabolag*.

5.4 UTFORDRINGER I DAGENS PLANLEGGING

Hva som preger dagens planlegging, vil kunne ha innvirkning på hvilke løsninger som blir til og dermed hvordan sosial bærekraft blir ivaretatt i nabolagsutforming. Følgende kapittel redegjør for noen utfordringer som kan følges av dette.

Planlegging kan bli definert som «en organisert aktivitet hvor aktører utformer fremtidsrettede mål og bruker kunnskap og profesjonelle arbeidsmetoder for å analysere, prioritere og samordne tiltak for å nå disse målene» (Aarsæther et al., 2012, s. 15). Et av problemene i samfunnsplanlegging er håndteringen av sammensatte problemstillinger hvor vurderinger og avveininger må gjøres, og hvor løsningen ikke vil kunne gagne alle. Planlegging blir basert på nåværende kunnskap ved utforming av mål og planer (Aarsæther et al., 2018, s. 16, 19). Det vil på bakgrunn av dette alltid være en form for risiko for hva disse planen vil resultere i, siden samfunnet er i en kontinuerlig endring. Det er en tendens i planlegging å arbeide etter kjente spor, altså se tilbake på tidligere arbeid og kunnskap for å finne løsning for nåværende behov og utfordringer (Aarsæther et al., 2018, s.16). Dette vil ikke alltid gi de beste løsningene, men det er en utfordring for planleggere å tenke utenfor boksen eller komme opp med helt nye løsninger.

I dag er planlegging styrt av folkevalgte organer, men planlegging skjer i et skjæringspunkt mellom kunnskap og politikk, og mellom planmyndigheter, marked og samfunnet (Aarsæther et al., 2018, s. 20). Dette preger dagens planlegging ved en økt prosjektbasert byutvikling hvor privatinitierte enkeltprosjekter ofte legger føringene for byutvikling (Cook & Liselevand, 2022, s. 42; Hofstad, 2015, s. 218). Med et større aktørmangfold innen planlegging, stilles det spørsmål om hvilken rolle planleggeren har og på hvilket grunnlag planlegging av samfunnet skjer. Offentlig planleggingsforvaltning er et redskap for å ivareta samfunn, miljø og fellesgoder (Aarsæther et al., 2018, s. 20), men med en økende markedsstyrt og fagspesifikk planlegging er det flere interesser som skal ivaretas, noe som gjør samfunnsplanleggingen mer kompleks og underbygger problematikken nevnt over.

Det er i tillegg en utfordring å få implementert overordna mål og strategier fordi de kan bli tolket og forstått ulikt. Eksempelvis vil sosial bærekraft, som i utgangspunktet er et diffust begrep, bli individuelt forstått med henhold til disiplinspesifikke kriterier og med bakgrunn i sitt samfunnssyn og ståsted (Manzi et al., 2010, s. 20; Shirazi & Keivani, 2019a, s. 9).

6. METODE

Følgende kapittel presenterer hvilket forskningsdesign og hvilken metodisk tilnærming som blir brukt for å svare på problemstillingen og de tre forskningsspørsmålene. Først vil den overordnede tilnærmingen presenteres med forskningsdesign og valg av case, deretter beskrives valg av metoder og studiene som ble gjennomført, før forskningens kvalitet og etiske betraktninger belyses til slutt.

6.1 FORSKNINGSDESIGN OG METODISK TILNÆRMING

Som forskningsdesign er casestudie benyttet ettersom oppgaven ønsker å undersøke tematikken innenfor Trondheim kommune, og som dermed avgrenser hvem og hva undersøkelsen vil innebære (Tjora, 2021). Innenfor casestudiet har også tre ulike nabolag blitt undersøkt, hvor valg og avgrensning av disse forklares nærmere i delkapittel 6.2.1. Oppgaven har en kvalitativ metodisk tilnærming hvor formålet har vært å få en dypere innsikt og forståelse for hvordan tematikken jobbes med på ulike nivå (Mack et al., 2005). De ulike kvalitative metodene som er benyttet er følgende: litteraturstudie, dokumentanalyse og intervju. I tillegg har befarings blitt utført som en del av datainnsamlingen og analyse.

Tabell 2 Metodisk tilnærming

Forskningsspørsmål	Metodisk tilnærming
1. Hvilke krav til utforming av nabolag må oppfylles for å oppnå sosial bærekraft, og i hvilken grad oppnås dette i planlegging av ulike nabolag i Trondheim?	Litteraturstudier på sosial bærekraft og det bebygde miljø
2. Hvordan jobber Trondheim kommune og plankonsulenter i dag for å skape sosialt bærekraftige nabolag?	Dokumentanalyse, semistrukturerte intervju
3. Hvordan kan planlegging for nabolagsutvikling forbedres, og dermed i større grad bidra til sosial bærekraft?	Semistrukturerte intervju, befarings og litteraturstudier

6.2 CASESTUDIE

For å besvare problemstillingen som omhandler arealplanlegging og sosialt bærekraftige nabolag har valgt forskningsdesign vært casestudie med Trondheim kommune som case. Å benytte casestudie som forskningsdesign er hensiktsmessig fordi det baserer seg på flere kilder av data for å samle kunnskap om selve casen, samtidig som det gir ramme for å forklare hvordan eller hvorfor sosiale fenomener virker og gir dermed en dypere forståelse av fenomenet i sin naturlige sammenheng (Yin, 2018; Thagaard, 2018; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Casestudie er derfor valgt på bakgrunn av behovet om en dypere forståelse av komplekse sosiale fenomener og handlinger, og hvor studiet ikke krever kontroll over adferdshendelser slik som i et eksperiment. Videre ønsker oppgaven svar på *hvordan* og *hvorfor* relatert til utforming av sosialt bærekraftige nabolag spesifikt for Trondheim (Yin, 2018, s. 8). Fordelen med casestudie fremfor eksempelvis rene individuelle intervju er muligheten til å triangulere datamaterialet gjennom å intervju flere aktører om hvordan sosial bærekraft arbeides med og blir forstått. Tilleggsdata fra

befaring i nabolag og ulike plandokumenter ga innsikt i hvordan dette faktisk har blitt gjort i praksis, og intervju med planaktørene ga innsikt i tematikken sosial bærekraft og arealplanlegging (Lune & Berg, 2017, s. 173).

Selv om casestudie viser til flere fordeler, har det også vært gjenstand for kritikk, eksempelvis at det ikke er mulig å generalisere basert på en enkelt case, og at casestudie dermed gir forskeren for stort rom for individuelle tolkninger. På bakgrunn av dette mener enkelte at en ikke kan validere casestudie som forskning (Flyvbjerg, 2006). Flyvbjerg (2006) er derimot uenig i dette, og argumenterer for at det er mulig å generalisere gjennom å strategisk utvelge case, og at dypere forståelse for hvorfor noe skjer kan være viktigere enn å beskrive hyppighet og kjennetegn ved problemet ved tilfeldig større sampling. Videre mener forfatteren at casestudie kan bidra til vitenskapelig utvikling gjennom generalisering som supplement, eller som alternativ til andre metoder (Flyvbjerg, 2006; Aas-Eng & Johannessen, 2022).

Basert på oppgavens problemstilling gjennomføres casestudiet med et relativistisk perspektiv ut fra en konstruktivistisk tilnærming, hvor en forsøker å omfavne perspektiver fra ulike deltakere, og hvor fokuset er hvordan disse ulike meningene belyser nabolag og nabolagsutvikling i tilknytning til sosial bærekraft (Yin, 2018; Aas-Eng & Johannessen, 2022).

6.2.1 Valg av caseområde og nabolag

Trondheim kommune som planleggingsorganisasjon samt tre utvalgte nabolag lokalisert i Trondheim er det som utgjør hovedkomponentene innenfor casestudiet og som er avgjørende for å besvare oppgavens problemstilling (Aas-Eng & Johannessen, 2022). Trondheim er et aktuelt caseområde ettersom det er en storby med forventet befolkningsvekst hvor fortetting og kompakt byutvikling er sentrale strategier for en bærekraftig byutvikling, i likhet med flere andre storbyer i Norge. Hvordan dette lar seg kombinere med å utforme sosialt bærekraftige nabolag er derfor interessant å undersøke her. Som beskrevet i kapittel 2 – *Bakgrunn* viser tidligere studier dessuten at det er et behov for å undersøke hvordan tematikken jobbes med blant de ulike planaktørene, som inkluderer både kommunen og andre private planaktører i Trondheim, der tidligere studier gjerne har fokusert konkret på ulike nabolag, eller studert sosial bærekraft mer helhetlig som konsept. Videre er Trondheim også valgt på grunnlag av praktiske årsaker. Lokalisering er her et viktig element, og valget ble tatt på bakgrunn av de ressurser og den tid vi har til rådighet for masteroppgaven. Vi studerer og bor i Trondheim og har dermed god kjennskap og tilgang til caseområdet. Ved en samlet vurdering anser vi derfor Trondheim egnet for å besvare oppgavens problemstilling, samt at datainnsamlingen er gjennomførbar ut fra de praktiske årsakene (Aas-Eng & Johannessen, 2022).

Avgrensning av nabolagene

Nabolagene utgjør fysiske eksempler innenfor caseområde og har blitt bestemt ut fra ulike kriterier. Nabolag som avgrenset form og studieobjekt er ofte benyttet i forskning og byplanlegging (Barton, 2000; Mouratidis & Yiannakou, 2022; Tjora et al., 2012). Det er derfor ulike metoder å avgrense et nabolag på som kan benyttes, men det er ikke enighet om hvilken metode som nødvendigvis er best egnet. Dette kommer an på hva studien skal undersøke og hvilken inngang en har til studieobjektet (Jenks & Dempsey, 2007). En definisjon og avgrensning av nabolag er likevel vesentlig for oppgaven av to

grunner; det bør være forståelig for ulike brukere for å kunne være aktuell som en del av forskning, samt at definisjonen har som mål å definere de fysiske rammene som utgjør grunnlaget for den empiriske forskningen (Jenks & Dempsey, 2007, s. 161).

En faktor som problematiserer avgrensning av nabolag som studieobjekt er den subjektive opplevelsen av hva et nabolag er, som kan være veldig ulikt fra person til person og får konsekvenser for bevaring av oppgavens objektivitet og validitet (Jenks & Dempsey, 2007). En slik avgrensning er derfor ikke benyttet. Andre metoder, også til gjenstand for kritikk, er å gå ut fra administrative grenser som postkoder, eller ut fra et visst antall fasiliteter i nærmiljøet. Ifølge Jenks & Dempsey (2007) vil det, uavhengig av hvilken av de ovenfornevnte metodene en bruker, være hensiktsmessig å inkludere en 400 meter buffersone for å i større grad omfavne et område som ulike innbyggere anser som sitt nabolag.

For denne oppgaven ble nabolagene bestemt ut fra å være av omtrent samme størrelse og karakter, og innehar noen av de samme funksjonene. Kriteriene som har vært sentrale er at de ligger i fortettingsområder og at de inngår i en og samme plan. To av nabolagene har én reguleringsplan, mens det tredje nabolaget har to ulike reguleringsplaner, men inngår i en felles områdeplan som vi anså som ett område og dermed danner et nabolag. Å benytte reguleringsplaner var sentralt, både for å kunne avgrense nabolagene ut fra en objektiv og hensiktsmessig måte, men også for å muliggjøre datainnsamling og undersøke det i henhold til hvordan de ulike planaktørene har arbeidet med de aktuelle områdene. Videre ble det bestemt å inkludere en 400 meter buffersone for å favne et større område som anses å være en del av et nabolag, hvor ulike aspekter og fasiliteter her kan være sentralt for sosial bærekraft. Dette er beskrevet som sone 2 i delkapittel 5.3.2 – *Nabolaget definert*.

Videre var det også avgjørende at nabolagene, her det spesifikke planområdet, var innenfor tidsrommet 2012 og frem til i dag. Dette fordi vi ønsket å undersøke hvordan sosial bærekraft og nabolagsutvikling arbeides med i dag, samtidig som det ga muligheter for å undersøke om det etter den nye kommuneplanen har ført til endringer i fokus på sosial bærekraft, og om dette så gjenspeiles i arbeidet hos de ulike planaktørene.

De tre valgte nabolagene er Strinda Hageby, Øvre Nyhavna og Nye Lilleby. Disse vil bli nærmere beskrevet i kapittel 7 – *Case Trondheim*.

6.3 METODIKK FOR DATAINNSAMLING

Etter å ha valgt Trondheim kommune som caseområde og bestemt hvilke nabolag som skal inkluderes i studiet, ble det gjennomført ulike kvalitative metoder og analyser for å studere tematikken. For å kunne svare på problemstillingen var det behov for å innhente data som ga inngående beskrivelser, synspunkter og erfaringer om tematikken. Vi valgte derfor ulike kvalitative metoder som vi anså som mest egnet og som til sammen ville styrke datainnsamlingen og validiteten i oppgaven. De valgte metodene ga både bredde og dybdekunnskap som sammen utgjorde en forståelse for hvordan tematikken jobbes med i dag. Fordelen med kvalitativ metode er at den fremhever meninger og prosesser som ikke kan måles i frekvens eller kvantitet, samtidig som den metodiske tilnærmingen gir mulighet for en dypere forståelse av sosiale fenomen (Thagaard, 2018, s. 15).

I denne oppgaven skilles det mellom litteraturstudie og dokumentanalyse, hvor litteraturstudie omfatter studier av relevant faglitteratur om tematikken, herunder ulike forskningsartikler, mens det i dokumentanalysen konsentrerer seg om analyse av aktuelle offentlige plandokumenter for Trondheim kommune og de valgte nabolagene.

6.3.1 Litteraturstudie

For å besvare oppgaven, og spesielt forskningsspørsmål 1 - *hvilke krav til utforming av nabolag må oppfylles for å oppnå sosial bærekraft, og i hvilken grad oppnås dette i planlegging av ulike nabolag i Trondheim?* ble det gjennomført en bred litteraturstudie for å kartlegge eksisterende litteratur og forskning på sosial bærekraft og det bebygde miljø. Dette fordi sosial bærekraft er et bredt og komplekst begrep som blir definert ulikt ut fra kontekst og fagdisiplin, og som kan gjøre det utfordrende å arbeide med i praksis. Samtidig er en kartlegging og en mulig avgrensning viktig for å få en forståelse av begrepet i oppgavens kontekst, og slik gjøre det mulig å studere begrepet konkret i henhold til oppgavens formål. I dette arbeidet har vi forsøkt å innhente et bredt utvalg forskning og litteratur innenfor feltet, hvor det særlig ble lagt vekt på forskning som også ser sosial bærekraft i sammenheng med det bebygde miljø, fysiske strukturer og nabolag. Et fokus i litteraturstudien har vært å benytte primærlitteratur. De nevnte rammene for litteraturstudien er med på å sikre validitet og reliabilitet i oppgaven.

Ved gjennomføring av litteraturstudien ble det gjort ulike litteratursøk der NTNUs universitetsbibliotek (både fysisk og via internett), Nasjonalbibliotekets digitale bibliotek og andre internettsider ble benyttet. NTNUs Oria og Google Scholar var de søketjenestene som i størst grad ble benyttet ble og ga tilgang til en stor mengde relevante forskningsartikler.

Forskningsmaterialet benyttet i oppgaven ble bestemt ut fra tilgjengelig materiale i søketjenester og ut fra hvilke søkeord som ble brukt. Her ble både søkeord på norsk og engelsk anvendt som førte til et bredere omfang av materiale. Henvisning til annen litteratur i materialet og som ble ansett som spesielt relevant ble også innsamlet og benyttet som en del av forskningslitteraturen.

Litteraturstudiet resulterte i en oversikt over hvilke ulike faktorer og termer som oftest gjentas i forskning for å beskrive og forklare sosial bærekraft, både som konsept og relatert til det bebygde miljø. På bakgrunn av dette ble sentrale aspekter av sosial bærekraft i det bebygde miljø, som vi anser som sentrale for å kunne besvare forskningsspørsmålene og problemstillingen, valgt ut. Litteraturstudien ga derfor ikke én klar definisjon, men de ulike aspektene som ofte gjentas for å beskrive sosial bærekraft i det bebygde miljøet har vært fokus for oppgaven. En nærmere redegjørelse av funn fra litteraturstudiet er beskrevet i kapittel 5 – *Teoretiske perspektiver*.

6.3.2 Dokumentanalyse

Opgaven ønsket å undersøke hvordan Trondheim kommune og planaktører arbeider med sosial bærekraft i arealplanleggingen. Dokumentanalyse av sentrale plandokumenter er derfor ansett som en aktuell metode for å få innsikt i hvilket fokus det har på sosial bærekraft her, og som kan gi innsikt i hvordan det arbeides med. Gjennom å undersøke eksisterende dokumenter får vi innsikt i informasjon om forhold som knyttes til spesifikke formål på bestemte tider, og i ulike sammenhenger (Thagaard, 2018, s. 62-63; Tjora, 2018; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Datamateriale fra dokumentanalysen blir brukt i

tillegg til data fra intervju og befaring. Dokumentene vi undersøker anser vi som casespesifikke fordi de angår Trondheim spesielt (Tjora, 2017, s. 183).

Dokumentanalyse blir sett på som en kvantitativ eller kvalitativ analyse av tekster eller en form for innholdsanalyse hvor målet er å systematisk undersøke innholdet i dokumenter med hensikt å kategorisere innholdet og innhente data som er aktuell for problemstillingen (Larsen, 2017, s. 120; Thagaard, 2013). I en innholdsanalyse systematiseres teksten og sorteres i klassifiserte temaer eller kategorier hvor en prøver å identifisere mønster som ses i sammenheng med forskning, teori eller annet datamateriale (Larsen, 2017, s. 113-114). Temaene i dokumentanalysen var sosial bærekraft og nabolag, og i hvor stor grad dette nevnes både eksplisitt og implisitt som en del av føringene for planarbeidet i samsvar med teori. Det ble gjennomført en summativ innholdsanalyse for å få oversikt over materialet, som betyr å fokusere på hvordan ord eller innhold forekommer i en spesifikk kontekst (Hsieh & Shannon, 2005; Lune & Berg, 2017). Når det gjelder sosial bærekraft spesielt, ble det i tillegg undersøkt hvordan temaer som inngår i begrepet blir omtalt og brukt i dokumentene. Det ble derfor benyttet en teoretisk innfallsvinkel hvor litteraturstudien ga innsikt i hva som skulle undersøkes i dokumentene, der det ble tatt utgangspunkt i aspektene redegjort for i delkapittel 5.2.4. Denne fremgangsmåten kan også beskrives som en teoridrevet innholdsanalyse, hvor kombinasjonen av begge er med på å styrke oppgavens validitet (Hsieh & Shannon, 2005; Lune & Berg, 2017).

Dokumentene undersøkt er kommunale retningslinjer og plandokumenter på overordnet nivå, samt planbeskrivelser til de valgte nabolagene. Oversikt over alle plandokumentene som er undersøkt ligger i *vedlegg 4*. Dokumentene ble også benyttet både som bakgrunnsdata som utgangspunkt for intervju spørsmål.

6.3.3 Befaring

Det ble gjennomført to befaringer i løpet av prosessen. Først ble det gjennomført en tidlig befaring av flere ulike nabolag som ble ansett å være relevante for oppgaven. Denne befaringen ga et inntrykk av flere ulike nabolag og hjalp med å velge hvilke som var aktuelle å gå videre med ut fra kriteriene om avgrensning nevnt tidligere. Til slutt ble tre nabolag bestemt og som ble ansett å gi et godt grunnlag for å studere nabolag i fortetningsområder i Trondheim. Denne befaringen ble ikke ansett som en del av datainnsamlingen.

Den andre befaringen ble benyttet som metode for å undersøke det bebygde miljø og de fysiske omgivelsene i de tre nabolagene. Befaringen viser til faktiske forhold i fysiske strukturer i sammenheng med litteraturstudie, og er med på å styrke oppgavens validitet fremfor å kun benytte data fra intervju. Befaring var derfor et viktig element både for å analysere nabolagene, samt undersøke resultatet av planleggingen. Funnene ble benyttet for å vurdere om det ved utforming av nabolagene har blitt lagt til rette for sosial bærekraft.

Gjennomføring

Befaringen ble gjennomført på dagtid 11. mai, ettersom det da var snøfritt som ga et bedre inntrykk av ulike uteområder og hvorvidt ulike fysiske strukturer var til stede. Befaringen startet med å undersøke utkanten av boligområdene for å få et inntrykk av

adkomst og hvor inviterende området var. Deretter ble ulike områder stegvis undersøkt, hvor listen med punkter fra litteraturstudiet ble benyttet.

Fotografering ble benyttet som dokumentasjon og for å vise til faktiske forhold som drøftes. Videre gir dette leseren innblikk i hvordan det bebygde miljøet er i de ulike nabolagene. Ved fotografering ble det unngått å ta bilder av omgivelsene der det var mennesker til stede for å sikre anonymisering. Funn fra befaring ble benyttet som datamateriale i en samlet analyse for å vurdere de ulike nabolagene i sammenheng med sosial bærekraft, og ble brukt i tillegg til data fra intervju, plandokumenter og litteraturstudier.

Begrepsavklaring til bruk i analyse

Elementene som ble undersøkt i nabolagene ut fra kapittel 5 – *Teoretiske perspektiver* gjentas her for å redegjøre for hva som legges i dem og som er beskrevet nedenfor.

- Lokalisering og sammenkobling
- Tilgjengelighet
- Blandet arealbruk
- Stedsidentitet, lokal identitet
- Oppholdssteder
- Møteplasser
- Gode uteoppholdsarealer
- Siktlinjer
- Bebyggelsesstruktur
- Grad av opparbeiding i uteområder
- Grønnstruktur og rekreasjon
- Lekeplasser, lekeområder
- Belysning
- Overgang offentlig, halvprivat, privat sone
- Redusert biltrafikk
- Gang- og sykkelforbindelser
- Følelse av tetthet

Lokalisering og sammenkobling:

Her menes hvor og hvordan planområdet er lokalisert i Trondheim og hvilke virkninger det kan ha for nabolaget. I tillegg omhandler det hvordan planområdet er sammenkoblet og tilpasset de omkringliggende omgivelsene (sone 2), herunder om det samsvarer med eksisterende bygningstypologi og landskap, men også i hvor stor grad planområdet er inviterende fra utsiden.

Tilgjengelighet:

Gjelder både tilgjengelighet til sentrale områder utenfor nabolaget, slik som arbeid, sentrum (Midtbyen) og fritidsaktiviteter, som ofte finnes i sone 3. I tillegg omhandler det også tilgjengelighet innad i selve nabolaget, som omfatter både sone 1 og 2. Her menes tilgjengelighet og tilgang til nærbutikk eller lokalsenter, grøntområder og andre rekreasjonsområder, og i tillegg innad i selve planområdet mellom de ulike områdene. Tilgjengelighet omfatter også grad og utforming av et sammenhengende gang- og sykkelnettverk eller etablering av fortau og gangfelt som leder til de viktige funksjonene og naturområder.

Lokal identitet, stedsidentitet:

Her menes om det ved utforming av selve planområdet har blitt hensyntatt viktige kulturhistoriske elementer eller andre viktige identitetsmarkører i området, og hvordan det er forsøkt ivarettatt. Det omhandler også om det er tillagt ulike kvaliteter for å ivareta eller styrke stedets identitet.

Oppholdssteder:

Oppholdssteder er de mer uformelle møteplassene i planområdet, som eksempelvis der en kaster søppel, i inngangspartier eller trappeopp ganger til planområdet.

Møteplasser:

Omfatter mer formelle møteplasser, herunder lokalsenter, cafeer, men også elementer i uteoppholdsareal, som benker og tilrettelagte aktiviteter, som lekeområder, og hvorvidt disse er offentlige eller felles for beboere. Grad av opparbeiding tilknyttes ulike uteoppholdsarealer, og da menes i hvor stor grad områdene er opparbeidet med fysiske elementer eller om de er tilrettelagt for fri bruk.

Siktlinjer:

Om det er tilrettelagt for utsyn og utsikt til sentrale områder utenfor planområdet som ofte har med bebyggelsens organisering og plassering å gjøre. Kan tilknyttes stedsidentitet og sammenkobling, men også til lesbarhet som menes i hvor stor grad omgivelsene gjør det enkelt å orientere seg i området.

Bebyggelsesstruktur:

Omfatter bebyggelsens organisering og plassering, kan også omfatte etasjehøyder, bygningstypologi, arkitektur og overgang mellom privat og ikke-privat sone.

Grønnstruktur:

her menes i hvor stor grad planområdet inneholder grønnstruktur, som omfatter både gressletter og beplantning, og om grønnstrukturen er sammenhengende både i planområdet og i tilknytning til omkringliggende grøntarealer utenfor planområdet.

6.3.4 Semistrukturerte intervju

Opgaven undersøker hvordan planaktører arbeider for å bidra til sosialt bærekraftige nabolag ved utforming av fysiske strukturer. Intervju vil i den sammenheng gi utfyllende informasjon om hvilke synspunkter, tanker og erfaringer planaktører har om tematikken problemstillingen belyser (Thagaard, 2018, s. 89). Aktørene som ble ansett som relevante å intervjuer var Trondheim kommune, herunder den administrative enheten som er involvert i planleggingsprosesser i Trondheim, i tillegg til ulike planleggingsaktører som er tilknyttet de utvalgte nabolagene. Intervjumetoden som ble ansett å være mest hensiktsmessig, er en semistrukturert intervjuform. Denne intervjuformen har en fleksibel struktur hvor viktige tema er fastlagt på forhånd, men med mulighet for tilpasninger underveis ut fra intervjudeltakerens beskrivelser (Larsen, 2017, s. 99; Thagaard, 2018, s. 91). Semistrukturert intervjuform sørger for at viktige tema for problemstillingen blir belyst, samtidig som at det gir rom for nye temaer intervjudeltakeren bringer opp som videre kan gi nye perspektiver og nyanser til oppgaven (Thagaard, 2018, s. 91).

Utvelgelse av informanter

Det har vært en strategisk utvelgelse av intervjudeltakere på grunnlag av hvilke aktører som har blitt ansett som mest hensiktsmessig å inkludere for å belyse problemstillingen (Larsen, 2017, s. 90, 91). Dette var en skjønnsmessig utvelgelse basert på noen sentrale kriterier og kvalifikasjoner. Hovedkriteriet for utvelgelsen av intervjudeltakerne var planaktører som jobber innen byplanlegging. Videre ble ulike kriterier vektlagt for intervjudeltakerne fra Trondheim kommune og for planaktørene tilknyttet nabolagene.

Informasjon om hvordan det overordnede styringsorganet i kommunen jobber med tematikken var viktig å innhente, ettersom det er avgjørende i arbeidet med sosial bærekraft og utforming av nabolag både gjennom deres planlegging og ved føringer til andre planaktører. I den sammenheng var personer som arbeider og har erfaring med temaet i kommunen, samt hadde vært involvert i ett eller flere av nabolagene relevante å intervju. For planaktørene tilknyttet nabolagene har kriteriene vært at intervjudeltakerne konkret har arbeidet med de utvalgte nabolagene, samt at de har kjennskap til hvordan sosial bærekraft har blitt arbeidet med i nabolagsprosjektet. Det var også et ønske om å intervju planaktører som jobbet i det private.

Utvalgets størrelse

Utvalgets størrelse er begrenset i omfang ut fra den tid og de ressurser som var til rådighet for gjennomføring og analyse av intervjuene (Thagaard, 2013, s. 65). For denne oppgaven ble det gjennomført totalt seks intervjuer med til sammen åtte intervjudeltakere. Tre av intervjudeltakerne er ansatt i Trondheim kommune, tre intervjudeltakerne er private planaktører, herunder arkitekter, planleggere, og to intervjudeltakere er utbyggere. De private planaktørene og utbygger er tilknyttet de ulike nabolagene. Det ble vurdert om en burde intervjuet personer med samme fagbakgrunn, eksempelvis kun arkitekter, for alle nabolagene ettersom fagbakgrunn kan ha mye å si for hvilke svar vi får, og hvilken posisjon intervjudeltakerne stiller med. Dette ble derimot ikke ansett som avgjørende ettersom alle planaktørene er involvert i planlegging på ulike måter og slik sett har et ansvar for å ivareta sosial bærekraft. Samtidig gir informasjon fra personer med ulik fagbakgrunn et bredere utvalg og variasjon i datamaterialet, som kan gi et mer nyansert innblikk i hvordan tematikken arbeides med. Seks intervju vil i denne sammenheng være et tilstrekkelig utvalg og dekkende for å besvare oppgavens problemstilling ettersom det i tillegg blir anvendt ulike plandokumenter som en del av datamaterialet.

Rekruttering av intervjudeltakere

Framgangsmåten for rekruttering av deltakere er basert på selvseleksjon og et tilgjengelighetsutvalg. Deltakerne representerer egenskapene som er relevante for vår studie og utvelgelsen av deltakere er basert på personer som er tilgjengelige for oss (Thagaard, 2018, s. 56). For å etablere en oversikt over aktuelle deltakere ble internett benyttet for å finne kontaktinformasjon. Byplankontoret i Trondheim kommune ble tidlig i prosjektets fase kontaktet for å opprette dialog og finne aktuelle intervjudeltakere. Dette var viktig fordi kontakt med kommunen var avgjørende for å kunne gjennomføre oppgaven. Denne kontakten ga oss kontaktinformasjon til en planaktør som ble ansett som aktuell, og som var interessert i å bidra som intervjudeltaker.

Videre ble de resterende to intervjudeltakerne fra kommunen rekruttert gjennom snøballmetoden ved at første informant tipset oss om aktuelle personer både relatert til et av nabolagene og generelt om tematikken (Larsen, 2017, s. 90; Thagaard, 2018, s. 56). Dette gjorde at det representative utvalget fra kommunen ble større. De etiske utfordringene med å benytte snøballmetoden, slik som at det kan resultere i å få et begrenset spekter av perspektiver, eller at opplysninger om informanter kan avdekkes av at de kjenner hverandre (Tjora, 2021), anses ikke som spesielt problematisk for oppgaven. Dette begrunnet med at det ble gitt uttrykk for informasjon om informantenes egne opplevelser og syn på tematikken. Sikring av anonymitet blant intervjudeltakerne

er utfordrende i denne sammenhengen i og med at personene jobber innenfor samme arbeidsplass og slik sett vet om hverandre, og er derfor noe som må tas i betraktning for oppgavens troverdighet. Likevel anses ikke dette som et nevneverdig problem ettersom personene blir anonymisert i oppgaven, har gitt samtykke til å delta på intervju, samt fått oversendt og godkjent transkribert intervju før det ble benyttet i oppgaven.

For de aktuelle private planaktørene og utbygger ble kontaktinformasjon hentet gjennom informasjon om de utvalgte nabolagene ved søk på internett og innsyn i plandokumenter. Deretter ble relevante planaktører kontaktet via e-post som resulterte i intervjudeltakere som var villig til å delta.

Betegnelser av intervjudeltakere

Intervjudeltakerne vil betegnes som kommunal planaktør, privat planaktør og utbygger i omtale av uttalelser de har gitt i intervju. Privat planaktør inkluderer intervjudeltakerne som jobber med plan og detaljregulering eller som prosjekterende arkitekt. En slik betegnelse av intervjudeltakerne vil gi en bedre forståelse av ulike aktørers ståsted i forhold til tematikken oppgaven belyser. Selv om en slik betegnelse knytter særlig utbygger til et konkret nabolag mener vi anonymiteten er ivaretatt siden utbygger er et stort firma, og en derfor ikke kan spore uttalelser direkte til intervjudeltakerne. I de tilfeller uttalelser samsvarer med alle intervjudeltakerne vil de sammen bli betegnet som planaktører. Tabell 3 viser en oversikt over intervjudeltakernes yrkesbetegnelse og antallet intervjudeltakere som deltok på hvert intervju.

Tabell 3 Fordeling av intervjudeltakere og yrkesstående i de seks intervjuene.

Intervju	Intervjudeltakere og yrke
Intervju 1	2 intervjudeltakere: Representant fra utbygger – privat
Intervju 2	1 intervjudeltaker: Prosjekterende arkitekt – privat
Intervju 3	1 intervjudeltaker: Representant for plan og detaljregulering – privat
Intervju 4	1 intervjudeltaker: Representant for plan og detaljregulering – privat
Intervju 5	1 intervjudeltaker: Saksbehandler – Byplankontoret Trondheim kommune
Intervju 6	2 intervjudeltakere: Arealplanleggere – Byplankontoret Trondheim kommune

Intervjuguide

Utforming av en god intervjuguide er viktig for å tilegne seg den informasjon som trengs for å besvare problemstillingen (Larsen, 2017, s. 100). I den sammenheng har det vært viktig å formulere spørsmål som er åpne og som legger til rette for intervjudeltakerens mulighet til å reflektere over egne erfaringer og meninger, samt gi utfyllende beskrivelser om tematikken (Thagaard, 2018, s. 97). Det ble utformet to ulike intervjuguider, en for kommunen og en for intervju med de private planaktørene (se vedlegg 1 og 2). Ved utforming av intervjuguidene ble hovedstrukturen utformet etter «tre-med-grener-modellen» hvor stammen representerer hovedtemaet - sosialt bærekraftige nabolag, og hvor grener representerer viktige og mer spesifikke tema (Rubin & Rubin, 2012, s. 123-125 i Thagaard, 2018, s. 95). Modellen legger til rette for å stille spørsmål innenfor hvert tema for å utdype intervjudeltakerens erfaringer. Den egner seg godt for oppgave siden det på forhånd ble bestemt hvilke tema intervjuet skulle omhandle, i tillegg til at analysen av dataene ble basert på en sammenlikning av informasjon og uttalelser de

ulike intervjudeltakerne har om de valgte temaene (Thagaard, 2018, s. 95). For å skape en god og hensiktsmessig intervjuguide som skulle dekke de ulike temaene oppgaven ønsker å besvare ble kunnskap fra litteraturstudie og dokumentanalyse benyttet.

Gjennomføring av intervju

Intervjuene ble gjennomført i tidsrommet 19.april til 05.mai og hadde en varighet mellom 35 minutter til omtrent 1 ½ time. I forkant av intervjuene fikk intervjudeltakerne tilsendt informasjonsskriv med opplysninger om studien og retten til anonymisering, i tillegg til intervjuguide. Informasjonsskrivet ligger vedlagt. Intervjudeltakerne bestemte sted og tidspunkt for intervjuene for å opptre inviterende og inkluderende fra første kontakt (Thagaard, 2018, s. 100), og ble gjennomført på intervjudeltakerens arbeidssted. Dette er trygge og kjente rammer for intervjudeltakerne og som videre kan ha innvirkning på åpenheten intervjudeltakerne viser for å dele informasjon og erfaringer (Thagaard, 2018, s. 100). Det ble benyttet lydopptaker under alle intervju ettersom det gir utfyllende informasjonen hvor hele samtalen inkluderes, i tillegg til at fokuset under intervjusituasjonen var på intervjudeltaker og samtalen (Thagaard, 2018, s. 111). Intervjudeltakerne samtykket før intervjustart til lydopptak. I intervjuene knyttet til de ulike nabolagene hadde vi med reguleringsplankart over området som førte til flere konkrete eksempler og synspunkter, og derfor bidro til mer utfyllende informasjon.

Intervjusituasjonen

Alle intervjusituasjonene var preget av dialog og samtale. Intervjuguiden ble i varierende grad fulgt, men det ble også gitt rom for å snakke om andre, relevante emner av interesse og som kunne gi sentrale opplysninger. Rammene la dermed til rette for fleksibilitet (Thagaard, 2018, s. 95-96). I noen intervju ble det oppfattet at enkelte spørsmål ikke ble forstått slik tiltenkt. Dette kan være et resultat av at spørsmålene var formulert noe åpent, noe som også var gjort med hensikt for å få intervjudeltakernes synspunkter og meninger fram uten at det lå noen føringer for svarene. Vi prøvde i de tilfellene å stille oppfølgingsspørsmål som ble formulert som en tilbakemelding på det intervjudeltakerne uttrykte og for å få konkret eller utfyllende informasjon (Thagaard, 2018, s. 93). Det ble benyttet oppfølgingsspørsmål som oppfordret til mer informasjon som «kan du utdype litt nærmere om dette ...» og «hva mener du med ...», og oppfølgingsspørsmål av mer fortolkende karakter som «forstår jeg deg riktig når jeg oppfatter ...». Å skape en vennlig atmosfære og gjensidig tillit i intervjusituasjonen er viktig for at intervjudeltaker skal føle seg trygg til å dele sine synspunkt og erfaringer (Thagaard, 2018, s. 93). Dette ble forsøkt gjort i alle intervju. Det ble oppfattet som at intervjudeltakerne var komfortable i intervjusituasjonen, at de var opptatte av tematikken, og at de ønsket å bidra med sine erfaringer. I etterkant av intervjuene skrev vi egne notater av hvordan intervjusituasjonen hadde vært.

I enkelte intervju oppstod situasjoner hvor intervjudeltaker brukte mye tid på å fortelle om erfaringer og emner som ikke var relevante for oppgaven, hvor vi som intervjuer kunne ha tatt mer kontroll over intervjusituasjonen ved å bringe samtalen inn på temaene for intervjuet (Thagaard, 2018, s. 92). Likevel er det også viktig å balansere det slik at intervjudeltakeren får anledning til å fremme synspunkter uten å bli avbrutt (Thagaard, 2018, s. 100).

I noen tilfeller spurte intervjudeltakerne intervjustørsmålene tilbake til oss før de selv hadde svart. Dette kan ha sammenheng med at intervjudeltakerne ønsket å svare det de

tror intervjuer ønsker å høre ettersom det er vi som forskere som sitter på svaret (Thagaard, 2018, s. 108). I de tilfellene forsøkte vi å ikke legge føringer ved å si vår mening fordi vi ønsket at svarene skulle være forankret i intervjudeltakerens forståelse (Thagaard, 2018, s. 97). Beskrivelsene intervjudeltakeren gir kan også være preget av hvordan vedkommende ønsker å framstå ved å framstille en selv og sin arbeidsplass i et god lys (Thagaard, 2018, s. 108). Dette opplevde vi ved at noen intervjudeltakere var særlig opptatt av å trekke fram det positive med deres prosjekt og arbeid.

Analyse av intervju

Intervjumaterialet på lydopptaker ble transkribert kort tid etter at intervjuene fant sted. Det transkriberte materialet la grunnlaget for videre analyse av materialet. Materialet som framgikk av intervjuet, er intervjudeltakerens selvforståelse. Når datamaterialet analyseres, vil intervjudeltakernes selvforståelse blir fortolket av forskeren der det faglige ståstedet vil kunne påvirke og prege forståelsen av datamaterialet og intervjudeltakerens beskrivelser (Thagaard, 2018, s. 110).

For å få et bedre grunnlag for tolkning ble det i analysen av intervjumaterialet benyttet en kombinasjon av temaanalytisk og kontekstanalytisk tilnærming (Thagaard, 2018, s. 176). Kontekstanalyse gir en helhetlig forståelse av meningsinnholdet i hvert enkelt intervju i den konteksten det er sagt, og temaanalyse gir en utdypende forståelse av temaene i materialet ved å sammenholde informasjon fra alle intervju rettet mot konkrete tema (Thagaard, 2018, s. 177). I den forbindelse ble empirisk koding benyttet (Tjora, 2017, s.197), hvor ulike kategoriserte tema ble markert i det transkriberte intervjumaterialet i ulike fargetema og videre gruppert til forskningsspørsmålene. Kodesettet vi valgte var «sosial bærekraft eksplisitt», «sosiale aspekter av sosial bærekraft», «fysiske strukturer», «nabolag» og «planaktørers arbeid med tematikken» som anses som hovedkategorier. Under de ulike hovedkategoriene ble det etablert flere underkategorier underveis i kodingen. Intervjumaterialet og kodingen ble sett i et helhetlig for å få en forståelse av konteksten kodene framgår i.

6.4 FORSKNINGENS KVALITET OG ETISKE HENSYN

Informert samtykke

Intervjudeltakerne ble gitt informasjon om prosjektets formål og innhold i forkant av intervjuene, hvor de i tillegg fikk opplysninger om hva deres deltakelse ville innebære og retten til anonymisering (Thagaard, 2013, s. 26). Basert på dette ga personene fritt samtykke til å delta i studiet tidlig i prosjektets fase. Det ble i tillegg spurt om samtykke til å benytte lydopptaker i forkant av intervjuene (Thagaard, 2013, s. 112). Det ble søkt om tillatelse til prosjektet hos Norsk Samfunnsvitenskapelige Datatjeneste (NSD) som vurderer prosjektet i henhold til forskningsetiske regler og behandling av personopplysninger.

Godkjenning fra NSD ble tilsendt 21.03.2023 og ble informert om i informasjonsskriv tilsendt intervjudeltakerne. Videre ble det også tilsendt transkriberte intervju hvor intervjudeltakerne fikk en mulighet til å se over og gi et nytt samtykke til at informasjonen som framgikk kunne benyttes videre i oppgaven og at pseudonymene var tilstrekkelig anonymisert.

Konfidensialitet

Konfidensialitet er et grunnprinsipp for etisk forskningspraksis, og innebærer at deltakere i studien har krav på at informasjonen de utgir blir behandlet konfidensielt. Dette betyr at deltakernes identitet må anonymiseres i det resultatene skal presenteres (Thaagard, 2013, s. 28). Det har derfor vært sentralt i oppgaven at informasjonen presentert ikke kan identifisere intervjudeltakerne utover det som er gitt samtykke til. I dette tilfellet er det gitt samtykke til å benytte Trondheim kommune som planorganisasjon når det er snakk om intervjudeltakerne derifra, og i forbindelse med intervju med ulike private planaktører tilknyttet nabolagene er privat planaktør og utbygger benyttet som pseudonym. Utover dette anses ikke anonymitet å være en utfordring.

Reliabilitet, generaliserbarhet og validitet

Reliabilitet omhandler om det ved kritisk vurdering av prosjektet gir inntrykk av at forskningen er utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte (Thaagard, 2013, s. 201). Forskningen vurderes slik sett med hensyn til troverdighet der tillitt til forskningen er avgjørende (Thaagard, 2013, s. 201). Repliserbarhet knyttes ofte til reliabilitet hvor forskningen skal kunne gjentas av andre forskere i en annen situasjon dersom de samme metodene benyttes. Repliserbarhet er derimot en utfordring ved kvalitative metoder. Det er derfor viktig å reflektere over hvilken betydning konteksten her, hvordan relasjonen til deltakerne er og hvordan forskeren framstår for utviklingen av data (Thagaard, 2018, s. 188). I denne oppgaven er det forsøkt gjennomført, uten at en av den grunn med sikkerhet kan si at resultatene er repliserbare.

Reliabiliteten styrkes også hvis flere forskere deltar i prosjektet og samarbeider om viktige beslutninger i forskningsprosessen, slik det er gjort i denne oppgaven (Thaagard, 2013, s. 203). Generaliserbarhet sier noe om i hvilken grad resultatene eller kunnskapen som framgår av en studie kan være overførbare til andre studier (Thagaard, 2018, 192). I denne oppgaven er det Trondheim kommune som planorganisasjon og planaktører i tilknytning til ulike nabolag i Trondheim som studeres, og der er dermed viktig å anerkjenne at resultatene herfra derfor ikke nødvendigvis lar seg generalisere til andre byer og tettsteder. Resultatene kan likevel gi et innblikk i hvilke fysiske strukturer som er viktige for sosialt bærekraftige nabolag og hvordan ulike planaktører arbeider med sosial bærekraft i utviklingen.

Også validitet knyttes til oppgavens troverdighet, og omhandler tolkning av data og om gyldighet av de tolkninger som fremkommer fra forskeren. Validitet og gyldighet knyttes dernest til om resultatene representerer virkeligheten som er studert (Thaagard, 2013, s. 204). Validitet i kvalitative undersøkelser kan oppnås gjennom en høy grad av transparens og grundig redegjørelse for metodiske valg og vurderinger trinn for trinn (Larsen, 2017, s. 95; Thagaard, 2013, s. 202). Dette blir gjort underveis i begrunnelse for valg av metode, beskrivelse av gjennomføring og i analyse.

Forskerens posisjon

Kvalitativ forskning baserer seg på et subjekt-subjekt-forhold mellom forsker og de personer vi studerer, og innebærer en oppfatning av at både forsker og deltakere påvirker forskningsprosessen. Forskerens nærvær vil innvirke på hvordan datainnsamling foregår, og den informasjonen som blir gjort tilgjengelig fra deltakerne er basert ut fra hvordan personene oppfatter forskeren (Thaagard, 2013, s. 19). For å styrke oppgavens

validitet er det derfor viktig at forskeren reflekterer over sin posisjon under feltarbeidet (Thaagard, 2013, s. 206). I denne sammenhengen har det derfor blitt gjort flere grep som også er beskrevet under intervjusituasjonen i delkapittel 6.3.4. Dette innebar å etablere en tillitsvekkende intervjusituasjon, ha velkjente lokasjoner for intervju og å møte intervjudeltakerne med et åpent sinn for å unngå at egne verdier preger intervjusituasjonen (Thaagard, 2013, s. 114-115). Kvalitativ forskning er også basert på forskerens fortolkninger av de fenomenene som presenteres. Her vil forskerens forforståelse ha betydning for tolkninger av teksten og innvirke på hvordan resultatene fra datamaterialet analyseres (Thaagard, 2013, s. 22). Vi er utdannet arealplanleggere og har derfor med oss en fortolkningsramme basert på dette. Hvordan vi da analyserer og tolker datamaterialet vil være preget av vårt ståsted som fagpersoner innenfor dette feltet og ut fra det synes vi har opparbeidet oss gjennom utdanningen.

7. CASE TRONDHEIM

Dette kapitlet redegjør for Trondheim som case. Her presenteres et utvalg sentrale overordna styringsdokumenter for kommunal planlegging i Trondheim og hvordan sosial bærekraft inngår her før de tre nabolagene til slutt presenteres.

7.1 TRONDHEIM SOM BY OG PLANLEGGINGSORGANISASJON

Trondheim kommune er Norges tredje største by med et innbyggertall på ca. 225 000 inkludert studentene som bor i byen (Trondheim kommune, 2022, s. 7). Byen er viktig for Trøndelag, Midt-Norge og nasjonalt med et sterkt kunnskapsmiljø, næringsliv, institusjoner, arbeidsplasser og idretts-, handels og kulturtilbud (Trondheim kommune, 2022, s. 7). Nidelva er karakteristisk for byens identitet, hvor havna bidro til å grunnlegge byen, og har siden vært en internasjonal by med utveksling av varer, tjenester og ideer (Trondheim kommune, 2022, s. 6). Trondheim er en kommune i vekst hvor ulike globale trender påvirker utviklingen. Økt tilflytting gir behov for å planlegge byen for flere mennesker, og som skaper forutsetninger for arbeidsplasser, vekst og velferd (Trondheim kommune, 2022, s. 6). Kommunen har et særskilt ansvar for å bidra til en bærekraftig utvikling, men også andre aktører i kommunen og innbyggerne må bidra for at målet skal oppnås (Trondheim kommune, 2022, s. 12). Kommunen har derfor forpliktet seg til byvekstavtalen med nullvekstmålet og fører en politikk som skal bidra til en bærekraftig byutvikling (Trondheim kommune, 2022, s. 32).

Figur 3. Nidelven med Nidarosdomen i bakgrunnen (Egenprodusert).

7.1.1 Regionale planer

Trøndelag fylkeskommune har utarbeidet *Trønderlagsplanen 2019-2030* som viser langsiktige retningsmål for fylkeskommunen og som er førende for regional planstrategi (Trøndelag fylkeskommune, 2018, s. 4). Bolyst og livskvalitet er ett av tre hovedtemaer i planen, i tillegg er folkehelse et gjennomgående tema. I planen framgår det blant annet at Trøndelag skal kjennetegnes med god livskvalitet og mangfold, herunder at samfunnet legger til rette for god helse, sosial utjevning, trygge lokalsamfunn og oppvekstmiljø (Trøndelag fylkeskommune, 2018, s. 5). *Regional planstrategi* er Trøndelagsplanens kortsiktige del. Det arbeides nå med å lage en ny strategiplan for 2024-2027, hvor det fremkommer at oversikt over folkehelseutfordringer i Trøndelag skal inngå som grunnlag (Trøndelag Fylkeskommune, 2023). Denne planen inkluderer føringer for hvordan det skal arbeides for å nå viktige folkehelseområder, herunder tre hovedpunkter; psykisk helse, livskvalitet og utenforskap. Dette begrunnes så med at gode resultater her vil samlet tilrettelegge for et samfunn med god sosial bærekraft (Trøndelag Fylkeskommune, 2023; Trøndelag Fylkeskommune, u.å.). Dette viser hvilke føringer og fokus fylkeskommunen har i dag, og som videre skal innvirke på det kommunale planarbeidet fremover.

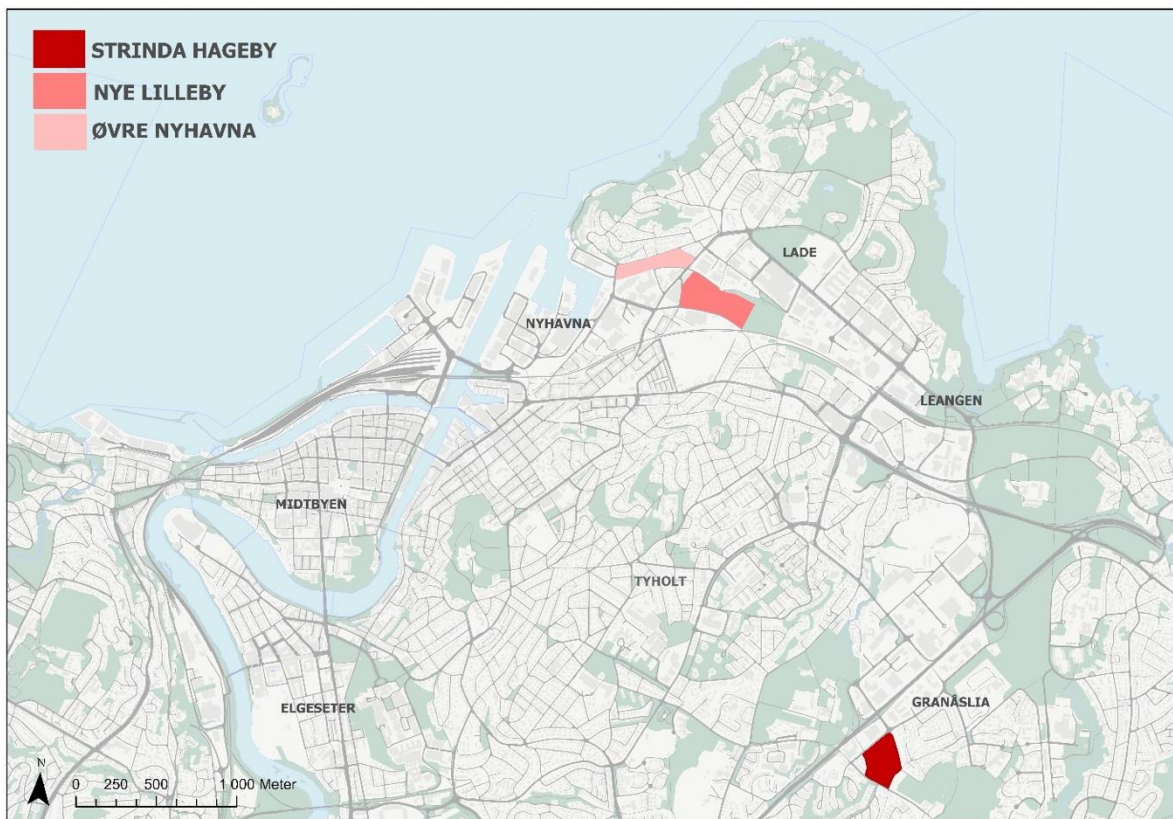
7.1.2 Kommunale planer

Trondheim kommunes *byutviklingsstrategi mot 2050* ble vedtatt 2020 og beskriver mål for areal- og transportutviklingen fremover. Den inneholder strategikart, delstrategier og fremgangsmåter som setter premisser og føringer for å skape en bærekraftig utvikling. Her beskrives det at strategien setter mennesket i sentrum hvor fortetting med kvalitet er en viktig planstrategi for å møte noen av de utfordringene nevnt over, og er førende for planlegging på kommunenivå (Trondheim kommune, 2022, s. 32).

Den 17. november 2022 vedtok kommunen *Trondheimsløftet* som er kommunens samfunnsdel for 2020-2032. Den inneholder visjoner, mål og tilhørende strategier som Trondheim skal arbeide mot å oppnå, og beskriver blant annet at Trondheim står ovenfor store, og komplekse utfordringer, der klima- og naturkrisen og sosialt utenforskap er nevnt som noen av dem (Trondheim kommune, 2022; Aas-Eng & Johannessen, 2022). Kommunens arealdel for 2022-2034, som fortsatt er under sluttbehandling, er et verktøy for å bidra til å oppnå Trondheimsløftet, og beskriver og anerkjenner at en tettere bystruktur skaper utfordringer for bo- og nabolagskvaliteter (Aas-Eng & Johannessen, 2022). Den legger derfor større vekt på hvordan boligprosjekter kan utformes for å bidra til attraktive og inkluderende nabolag (Trondheim kommune, 2023c). En mer omfattende analyse av kommuneplanene er en del av forskningsspørsmål 2. Andre sentrale lokale vedtak er *boligpolitisk plan* som omhandler boligproduksjon og kvalitet i bolig, bo- og nærmiljøer som ble vedtatt 30. september 2020 (Trondheim kommune, 2020).

7.2 DE UTVALGTE NABOLAGENE

De tre nabolagene som undersøkes i oppgaven er Strinda Hageby, Øvre Nyhavna og Nye Lilleby. I figur 4 nedenfor vises hvordan de ulike nabolagene er plassert i Trondheim, hvor Nye Lilleby og Øvre Nyhavna ligger i nærheten av hverandre, mens Strinda Hageby ligger noe utenfor sentrumskjernen (Midtbyen). En generell beskrivelse av nabolagene presenteres nærmere nedenfor.

Figur 4. Oversikt over nabolagenes plassering i Trondheim (Egenprodusert fra FKB-data, Kartverket).

7.2.1 NABOLAG 1 - STRINDA HAGEBY

NØKKELINFORMASJON

Byggeår	2020. Totalt 6 byggetrinn, hvorav første ble ferdigstilt 2017 og siste i 2020.
Planprosess	Detaljregulering, Granås gård vestre del, ble vedtatt i 2015.
Byggherre	Heimdal Bolig.
Arkitekt	Per Knudsen Arkitektkontor/ TAG arkitekter.
Etasjer	4-6.
Typologi	Tunbebyggelse, blokker.
m ² BRA	12 000 m ² .
Tomteareal	Totalt 59 900 m ² . Hvorav 42 800 m ² er bolig, 2600 m ² næring, 7000 m ² offentlig grønnstruktur og 7500 m ² felles grønnstruktur.
Boenheter	550.

(PKA, u.å. a; Trondheim kommune, 2015; Vikan, 2021.).

Figur 5. Avgrensning av planområdet Strinda Hageby (Norgeskart, u.å. a).

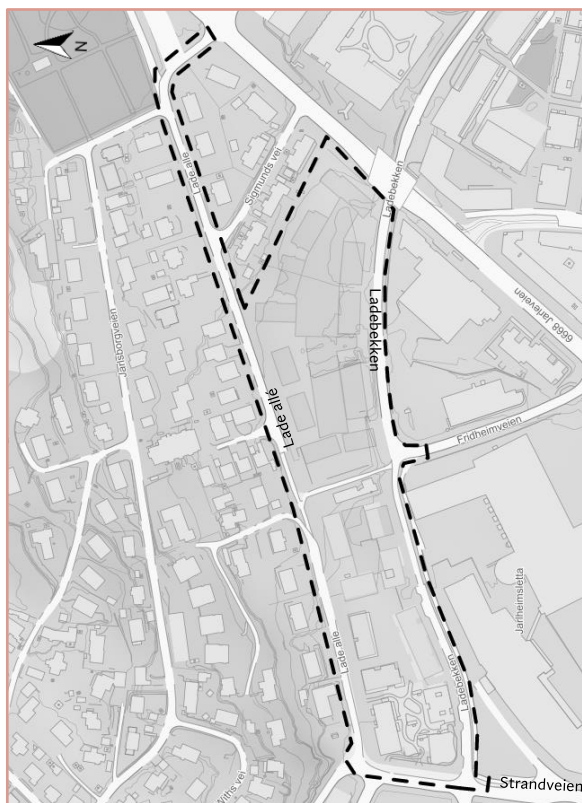
GENERELL BESKRIVELSE

Strinda Hageby ligger litt utenfor sentrum av Trondheim, omtrent 3,7 km i luftlinje, og befinner seg mellom bydelsområdene Angelltrøa, Brøset og Granåslia (figur 8). Planområdet består av 550 boenheter med en boligblokkbebyggelse på 4-6 etasjer hvor parkering er anlagt under bakken (PKA, u.å. a). Selve boligområdet er det bilfritt hvor det er utarbeidet flere stier og gangforbindelser. Næringsarealer, slik som nærbutikk, er vendt ut mot Ingvald Ystgaards veg og ligger i sokkelen til boligfeltet på et lavere nivå enn boligbebyggelsen. Terrenget på Strinda Hageby har en høydeforskjell på 20 meter hvor bebyggelsen er plassert i ulike trinn (Trondheim kommune, 2015, s. 4). Nærliggende områder rundt Strinda Hageby er preget av eneboliger i øst, rekkehusbebyggelse i vest, større næringsbebyggelse og industri nordvest, og jordbruksareal og kulturlandskap sørøst (Trondheim kommune, 2015, s. 5). Granås gård ligger sørøst for området og er et fredet kulturminne (Trondheim kommune, 2015, s. 4). Det er i dag én bussforbindelse som går forbi området med adganger hvert 10 minutt på morgen og ettermiddag som er i de tidsrommene flest reiser (AtB, 2022).

NØKKELINFORMASJON

Byggeår	Oppstart 2019. Totalt 5 byggetrinn, hvorav siste er planlagt ferdigstilt i 2024.
Planprosess	Detaljregulering, Strandveien 75, Lade Alle 3, 9 og 9B, Ladebekken 11 og 15, ble vedtatt i 2018.
Byggherre	Heimdal Bolig.
Arkitekt	Per Knudsen Arkitektkontor.
Etasjer	4-8.
Typologi	Blokkbebyggelse i betong og stålkonstruksjon.
m ² BRA	Planlagt bebyggelse 47950 m ² .
Tomteareal	Byggetrinn 3-5 utgjør 37 000 m ² .
Boenheter	Ca. 550.

(Consto, u.å.; Meland, 2022; PKA, u.å. b; Trondheim kommune, 2018b).

Figur 6. Avgrensing av planområdet Øvre Nyhavna (Norgeskart, u.å. b).

GENERELL BESKRIVELSE

Øvre Nyhavna befinner seg i bydelen Lade øst i Trondheim, og ligger i nærhet til Lilleby, Nyhavna og Reina. Øvre Nyhavna, er i likhet med Nyhavna og Reina, transformasjonsområder fra eldre industri- og næring til bolig- og næringsformål. Planområdet strekker seg som en smal akse i omgivelsene ved foten av Ladehammeren, og stiger fra Trondheimsfjorden og Nyhavna i sørvest mot Lade kirke, Lade gård og Ladeparken nordøst som utgjør en høydeforskjell på 15 meter som vist i figur 24 (Trondheim kommune, 2018b, s. 11). Shoppingsenteret City Lade ligger omtrent 410 meter unna i luftlinje, og avstand til sentrum er omtrent 1,9 km (Norgeskart, u.å. b). Planområdet består av omtrent 550 boenheter fordelt i ulike blokkbebyggelse på fire til åtte etasjer. Parkering er anlagt under bakken, i tillegg er det 20-35 parkeringsplasser på bakkeplan langs Ladebekken i sør (Consto, u.å.; Meland, 2022; Trondheim kommune, 2018b). Omkringliggende bebyggelse består i hovedsak av rekkehus og eneboliger i nord, industri- og næring i sør og blokkbebyggelse i øst. Planområdet omfatter en del av veiene Ladebekken og Lade Allé som tilknyttes en sentral trafikkåre for bil og kollektivtransport i øst vist i figur 6 og 25.

NØKKELINFORMASJON

Byggeår	B1 og B2 ble ferdigstilt i 2020. B4 er under bygging og forventes å ferdigstilles i 2026.
Planprosess	Områdeplan vedtatt i 2013. Reguleringsplan for B1 B2 vedtatt 2014. B4 vedtatt i 2018.
Byggherre	Lilleby Eiendom AS/Nodr.
Arkitekt	Lund Hagem Arkitekter AS, Pir II.
Etasjer	2-8. Pluss to høyhus på 12 og 16 etasjer i B4.
Typologi	Variert blokkbebyggelse, rekkehus, lameller, eneboliger, høyhus.
Tomteareal	Totalt ca. 110 000 m ² . Bolig 71 495 m ² , næring 2 878 m ² , grønt 38 000 m ² .
Boenheter	Totalt ca. 1 100.

(Direktoratet for byggkvalitet, 2014; Trondheim kommune, 2013a; Trondheim kommune, 2018a; Nordr, personlig kommunikasjon, 10. mai 2023).

Figur 7. Avgrensning av planområdet Nye Lilleby (Norgeskart, u.å. b).

GENERELL BESKRIVELSE

Nye Lilleby befinner seg, i likhet med Øvre Nyhavna, også på Lade øst for Trondheim sentrum. Lilleby blir ansett som en egen bydel i Trondheim og omfavner et større område enn de to planområdene (B1/B2, B4, også kalt Nye Lilleby) som undersøkes i oppgaven. Sone 1 og 2 i nabolaget vil dermed i stor grad være en del av en felles områdeplan for hele Lillebyområdet. Lilleby var et tidligere industriområde som nå er blitt transformert og utviklet til et område bestående av boligbebyggelse, parker og næring (Nyelilleby, u.å. a). Planområdet ligger mellom Øvre Nyhavna i nordvest og shoppingssenteret City Lade i nordøst, med en avstand på omtrent 200 meter i luftlinje, og sammenkobles også med kollektivtrafikkåren Jarleveien (Norgeskart, u.å. b). Omkringliggende områder i sone 2 og 3 består av blokkbebyggelse, næringsområder, og annen infrastruktur som vei og jernbane (Trondheim kommune, 2013a, s. 9). Det er forventet en fortsatt fortetting i området mot øst (Trondheim kommune, 2023c). I planområdet er det etablert næring i form av nærbutikk, restauranter og et matkultursenter og det planlegges enda flere næringslokaler når B4 ferdigstilles (Nyelilleby, u.å. b).

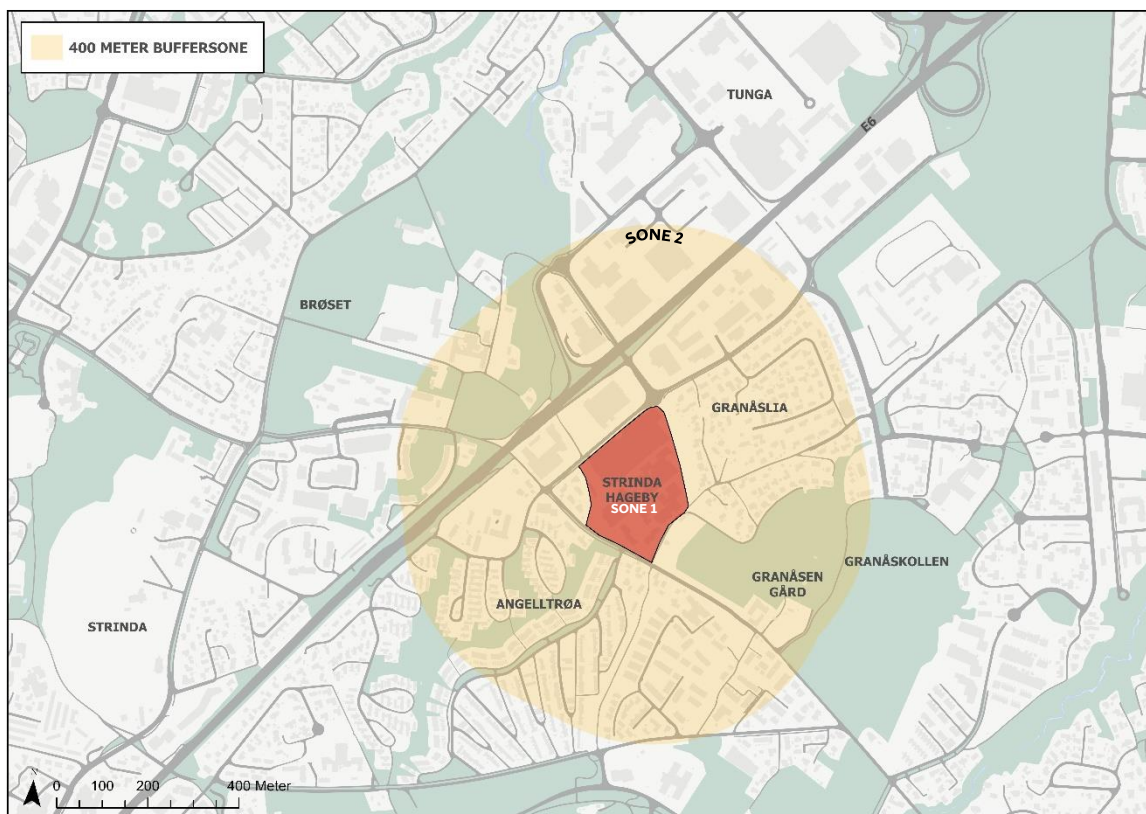
8. RESULTATER OG DRØFTING

Dette kapitlet presenterer resultater og drøfting fra datainnsamlingen. Kapitlets formål er å besvare de tre forskningsspørsmålene som sammen gir grunnlag for å svare på problemstillingen. Datainnsamlingen er basert på litteraturstudie, kvalitative intervju med ulike planaktører, og dokumentanalyse av sentrale plandokumenter. Først presenteres resultater fra befaring og analyse av de tre ulike nabolagene, deretter undersøkes planaktørers arbeid med sosial bærekraft og til slutt redegjøres det for forslag til forbedringer i arbeidet med sosial bærekraft i fysisk planlegging.

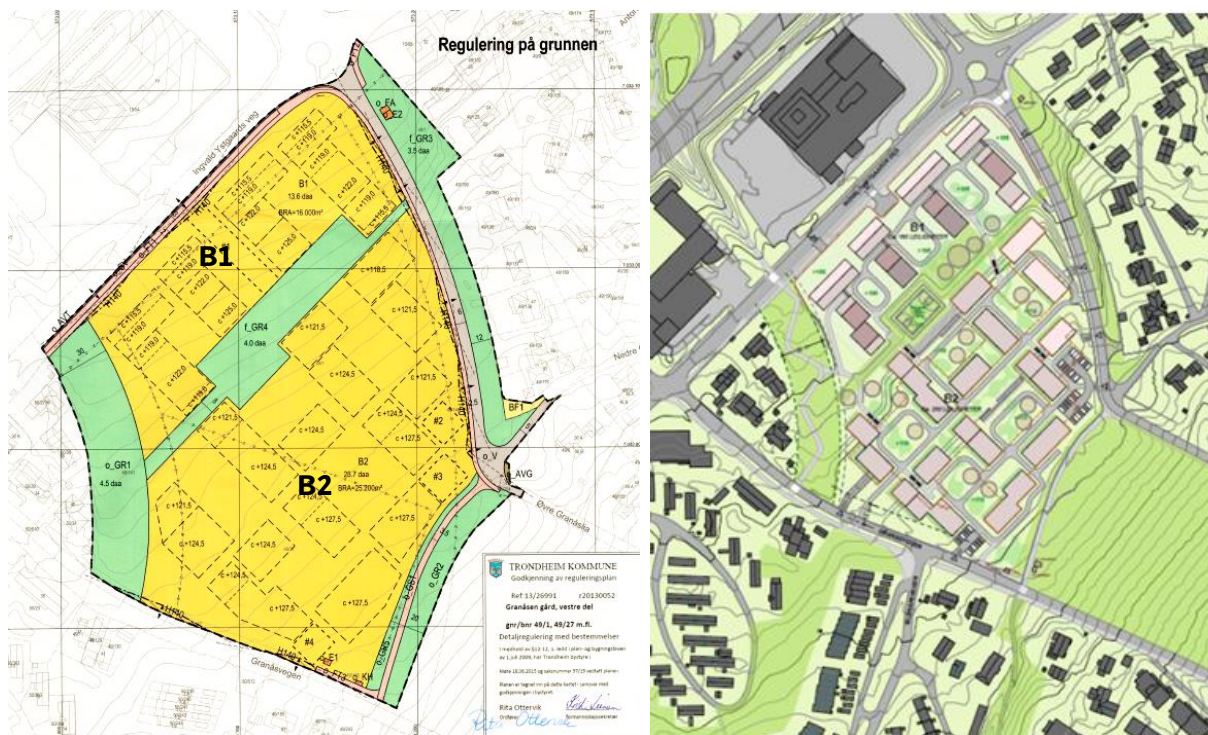
8.1 UTFORMING AV NABOLAG OG SOSIAL BÆREKRAFT

Følgende delkapittel må ses i sammenheng med litteraturstudie på sosial bærekraft og det bebygde miljø, hvor befaringen har tatt utgangspunkt i de fysiske strukturene presentert i delkapittel 5.2.5. Det har blitt gjort en sammenfattet vurdering av hva som var mest fremtredende i de ulike nabolagene, slik enkelte overskrifter kan variere. Resultatene suppleres med funn fra intervju og tilhørende plandokumenter for å til sammen kunne besvare forskningsspørsmålet; *hvilke krav til utforming av nabolag må oppfylles for å oppnå sosial bærekraft, og i hvilken grad oppnås dette i planlegging av ulike nabolag i Trondheim?*

8.1.1 Analyse- Strinda Hageby

Figur 8. Oversiktskart Strinda Hageby med 400m buffersone (Egenprodusert fra FKB-data, Kartverket).

Figur 9 Plankart (t.v.) og illustrasjonsplan (t.h.), Strinda Hageby (Trondheim kommune, 2015).

TILGJENGELIGHET OG ADKOMST

Nabolaget befinner seg som nevnt noe utenfor Trondheim sentrum, og derfor er adkomst og tilgjengelighet ansett som en spesielt viktig faktor for å sammenkoble nabolaget med byen og for å sikre tilgang til viktige funksjoner for beboere. Som beskrevet i teorien er tilgjengelighet en viktig faktor for flere aspekter innen sosial bærekraft, og vesentlig for sosial rettferdighet og likhet som innebærer lik tilgang til tjenester (Dempsey et al. 2011, s. 192; Hofstad, 2015, s. 209; Yildiz et al., 2020, s.3), og som har innvirkning på andre faktorer som inkludering, mangfold og subjektivt velvære (Barton, 2000, s. 116; Mouratidis 2018b).

I planbeskrivelsen fremkommer det at kollektivtilbudet er godt (Trondheim kommune, 2015, s. 4). Det er derimot kun en bussforbindelse (nr.10) som går direkte fra planområdet (sone 1) til sentrum (sone 3). Selv om det er avgang hvert tiende minutt (rushtid), er det ellers 20 minutter mellom hver avgang med en reisetid på ca. 20 minutter til midtbyen (Atb, 2022). Nabolagets avstand fra Trondheim sentrum, i kombinasjon med kollektivdekningen, kan gjøre at området på enkelte tidspunkt i døgnet oppleves noe utilgjengelig, usentralt og noe adskilt sammenliknet med andre områder i Trondheim. Når en kommunal planaktør beskriver nabolaget uttrykkes det også at kollektivdekningen kunne vært bedre. Tilgang og tilgjengelighet til nærmeste busstopp ligger derimot i gangavstand og er dermed vurdert som tilstrekkelig. I sone 2 er det også andre bussforbindelser i gangavstand fra planområde, men disse avgangene går derimot ikke direkte til sentrum og er derfor ikke vurdert som like betydningsfull om en ser på tilgjengelighet til viktige sentrumsfunksjoner. Det anses likevel som positivt.

Innenfor sone 1, ved Ingvald Ystgaards veg der nærbutikken er lokalisert, er det etablert en felles adkomsttrapp i parkeringskjeller som leder opp til planområdet. Det er videre

også etablert en offentlig snarvei som sammenkobler Ingvald Ystgaards veg med Granåsvegen på venstre side av planområdet (se figur 9 og 10). Dette skaper både god tilgjengelighet til nærbutikken, men også til og fra planområdet som helhet for sone 1 og 2, hvor en kan velge å ta adkomsttrappen, snarveien, eller gå langs Øvre Granåslia. I sone 2 er det også etablert en matbutikk og frisørsalong som ligger omtrent tre minutters gange fra planområdet. Tilkomst til dette er via etablert fortau, men manglende gangfelt begrenser tilkomsten. Dette fører til at beboere må krysse en trafikkert vei, noe som påvirker tryggheten og trafiksikkerheten her.

Figur 10 Offentlig snarvei og adkomst til planområdet fra sør.

Tilgjengelighet til ulike grøntarealer innenfor sone 1 og 2 vurderes å være gode. Det er opparbeidet gang- og sykkelveg som ledes gjennom et grøntdrag i planområdet og videre opp til et sentralt friområde i sone 2 (Granåskollen) (se figur 8 og 9). Inne på selve planområdet er også tilgjengelighet mellom de ulike områdene vurdert som godt ved at det er etablerte sammenhengende gangforbindelser og stier gjennom hele området, og som knyttes sammen med eksisterende turvegforbindelser i sone 2. Denne sammenhengende samsvarer også med planbeskrivelsen (Trondheim kommune, 2015, s. 9) og beskrives som positivt i intervju med planaktør fra kommunen og privat planaktør.

Samlet sett vurderes nabolaget å ha god tilgjengelighet i sone 1 og 2, mens det til sone 3 vurderes som mindre tilfredsstillende. Tilgjengelighet til nærbutikk og omkringliggende grøntområder med opparbeidet fortau og gang- og sykkelstier fungerer som et nettverk og styrker graden av tilgjengelighet i nabolaget. Tilgjengelighet til sentrale områder i sone 3 anses derimot å være noe begrenset på grunn av til dels lav kollektivdekning, avstand til sentrum og andre sentrale funksjoner.

Planområdet er opprinnelig et jordbruks- og industriområde noe som også som preger området identitet. Tross dette ble det bestemt å ha en relativ høy tetthet til tross for at området ikke ligger i bestemmelsessone for lokalsenter (Trondheim kommune, 2015, s. 14). Mangel på lokalsenter ble av privat planaktør beskrevet som negativt, og knyttes til avstanden til sentrum i kombinasjon med en høy andel beboere noe som fører til et behov for å ha et lokalsenter som samlingssted og som innehar flere viktige fasiliteter enn kun en nærbutikk. Funksjonsblanding og en viss tetthet er som nevnt et viktig element i tilknytning til sosial bærekraft for å skape liv og tilgjengelighet i nabolag

(Bramley et al., 2006; Dempsey et al., 2011; Jacobs, 1961; Yildiz et al., 2020). Slik sett vurderes kollektivdekning å være spesielt viktig i området som videre gir lik tilgang og muligheter for fri ferdsel til viktige hverdagsfasiliteter. Avstanden til sentrum blir av kommunal planaktør beskrevet som en faktor for at det spesielt ble lagt vekt på «det sosiale livet» i planen, blant annet gjennom store og varierte uterom som beskrives nærmere senere i kapitlet.

BILBASERT

Nabolaget (sone 1 og 2) er godt tilrettelagt for bil, med høy parkeringsdekning under bakkeplan med minst 1,2 parkeringsplasser per boenhet for planområdet (Trondheim kommune, 2015). Dette, i kombinasjon med lav kollektivdekning, fører trolig til at flere beboere velger å eie bil fremfor å benytte kollektivtransport, og nabolaget i sin helhet oppleves som bilbasert. De gode parkeringsmulighetene og parkeringsløsningen under bakken får konsekvenser for både trygghetsopplevelse og sosiale aktiviteter i sone 1, og potensielt også i sone 2. Parkeringsløsningen er utformet slik at beboere tar heis fra parkeringskjeller direkte opp til bolig, noe som kan føre til at tilfeldige møter blant naboer og ulike former for sosial interaksjon blir minimert, og hvor utvikling av fellesskap kan bli utfordrende. Denne løsningen fremkommer også som problematisk av både kommunal planaktør og privat planaktør, og uttrykkes som noe av det som er minst vellykket i planområdet. Mindre aktivitet i uterommene kan videre også få konsekvenser for opplevelse av trygghet der tilstedeværelse av mennesker er avgjørende (Barton, 2000, s. 9).

I intervju med både privat planaktør og planaktør fra kommunen fremgår det at den høye andelen biltrafikk langs enkelte veier skaper utrygghet. Kommunal planaktør påpeker at myke trafikanter langs Ingvald Ystgaards veg må vike for biltrafikken som kommer kjørene ut fra parkeringshus, noe som fører til at folk må stoppe opp og vente til biler har passert over fortauet. Privat planaktør forteller at en i dette området raskt havner inn i et område med store bygg og avstander noe som både påvirker trygghetsfølelsen, men også lesbarheten i område. Dette samsvarer også med opplevelsen fra befarer. Området det henvises til er vist i figur 11 nedenfor. Som nevnt er det etablert en nærbutikk og på motsatt side av hovedveien er det store industriområder. Denne traséen har en spesielt høy andel trafikk og støy som i kombinasjon med en opplevelse av utrygghet ikke gjør området egnet for langvarig opphold, til tross for at det kunne vært et samlingspunkt og en sosial møteplass for ulike beboere i nabolaget. Trygghet og sikkerhet er sentrale aspekter for sosial bærekraft og som videre innvirker på tilrettelegging for sosial interaksjon, deltakelse og for subjektivt velvære (Dempsey et al., 2011; Eizenberg & Jabareen, 2017; Hofstad, 2015, s. 209).

Manglende grad av tilgjengelighet i kombinasjon med at nabolaget er tilrettelagt for bilbruk kan videre knyttes til sosiale aspekter som rettferdighet og likhet (Dempsey et al., 2011; Hofstad, 2015, s.209; Yildiz et al., 2020). Det er ikke alle som har råd eller tilgang på bil, og de er derfor avhengig av god kollektivdekning for å ha lik mulighet til å bevege seg fritt. Dette kan videre også innvirke på subjektivt velvære (Mouratidis, 2018b). Tilgjengelighet er derfor et sentralt og vesentlig element, og som kan føre til at enkelte befolkningsgrupper velger å bosette seg andre steder, som i den forstand også vil være ekskluderende og i kontrast med et av samfunnsmålene i den nye kommuneplanen om å skape et inkluderende og mangfoldig by- og lokalsamfunn (Trondheim kommune, 2022, s. 13).

Figur 11. Område langs Ingvald Ystgaards veg oppleves utrygt. Tilkomst til boligområde i bakgrunnen er via adkomsttrapp i parkeringskjeller (Google Street View, 2023).

SAMMENKOBLING OG TILPASNING

Sammenkobling og tilpasning til omkringliggende områder er avgjørende for å skape liv i områder som tilrettelegger for sosial interaksjon og trygghetsfølelse, og henger sammen med stedsidentitet og tilhørighet til nabolaget (Jacobs, 1961; Barton, 2000, s. 127, Peng et al., 2020). Som vist i figur 11 ligger boligområdet forhøyet i terrenget på et platå, som oppleves spesielt tydelig fra Ingvald Ystgaards veg. I intervju med både kommunal planaktør og privat planaktør fremkommer det at adkomsttrappen her opprinnelig var planlagt fra platået og ned til gateplan som i større grad ville sammenkoblet områdene. Den kommunale planaktøren begrunner dette at boligområdet da i større grad ville «snakket med gateplan» som videre knyttes til å gi bedre sosiale funksjoner og byliv i området. Slik det ble bygd er adkomsttrappen nå vesentlig smalere enn tiltenkt, og inne i parkeringskjeller.

Figur 12. Gangforbindelse på tvers av planområdet.

Platået, sammen med bilveiene som omkranser boligområdet, gjør at hele sone 1 virker noe adskilt og isolert fra resterende nabolag (sone 2). En sammenkobling med tiltenkt adkomsttrapp kunne skapt situasjoner for sosial interaksjon og uformelle møter blant

beboere i hele nabolaget (Dempsey et al., 2011; Kearns & Forrest, 2000; Shirazi & Keivani, 2017). Samtidig er det en sammenkobling med en felles gangforbindelse på tvers av planområdet (se figur 13), men den knyttes ikke til nærbutikken og det er derfor usikkert i hvor stor grad den bidrar til bruk av beboere i sone 2. Utover dette vil gangforbindelsene i planområdet, siktlinjer og den nevnte snarveien nordvest bidra til en sammenkobling mellom sone 1 og 2.

Privat planaktør beskrev også planområdet som et eget område, men viste da til den krevende strukturen i nabolaget som gjør tilpasning vanskelig. Med krevende struktur mentes kombinasjonen av eneboliger og store industriområder i sone 2 som sammen med mål om fortetting og å skulle ivareta sosial bærekraft forklares som utfordrende. For å tilpasse planområdet til nabolaget uttrykte privat planaktør at en da undersøker hva som kan tilføye noe nytt til området, samt hvordan dette kan tilpasses best mulig for å unngå negative belastninger for eksisterende beboere i nabolaget. Her ble nærbutikken nevnt som en tilføyet kvalitet i tillegg til felles lekeområder. Å tilføye nye kvaliteter i etablering av nye boligprosjekter for å minimere belastningen av utbygging er også noe som beskrives i tidligere KPA for 2012-2024 (Trondheim kommune, 2014b, s. 8). Dette anses som positivt for nabolaget ved at det har gitt beboerne flere muligheter for ulike hverdagsaktiviteter i nærhet.

Lokal identitet og stedsidentitet

Som nevnt kan også tilpasning tilknyttes stedsidentitet og dermed tilhørighet og tilknytning til nabolaget (Barton, 2000, s. 127; Peng et al., 2020). Bygningsstrukturen ble beskrevet ovenfor som utfordrende, noe som også samsvarer med opplevelse fra befaring. Bygningsstrukturen og arkitekturen skiller seg tydelig ut fra de omkringliggende boligområdene i nabolaget (sone 2) som består av eneboliger og rekkehus i variert fargeskala og trebebyggelse. Bebyggelsen i planområdet består av moderne, hvite blokker organisert i tun opptil seks etasjer, og anses derfor å være i kontrast med stedets lokale identitet. Dette er derimot ikke nødvendigvis kun negativt. Stedsidentitet kan også etableres på andre måter enn å ivareta lokal identitet.

Figur 13. Gangforbindelse på tvers av planområdet. Viser også siktlinje.

Figur 14. Illustrasjonskart over området med tilhørende navn på uterom.

Det at område skiller seg ut kan være det som faktisk skaper stedsidentitet og tilknytning til planområdet (Barton, 2000, s. 4-5). Selv om den lokale identiteten kanskje er svekket gjennom kontrast i bygningsstruktur, kan likevel beboere i sone 1 oppleve stedsidentitet og tilhørighet for sitt boligområde.

Lokal stedsidentitet kan også knyttes til andre faktorer. Dette er blant annet gjort gjennom å knytte historiske kvinneskikkelser fra Granås gård til de ulike uterommene vist i figur 14, og som begrunnes i intervju med privat planaktør å skulle skape tilknytning og ivareta historien i nabolaget. Videre er det som vist i figur 15 også i uterommene etablert ulike gårdsdyr lagde av tre i uterom for å tilknytte området til gårdsdrift og at området har vært et jordbruksareal. Videre er det også lagt inn maks kotehøyde på felt B2 for å sikre at Granås gård skal være synlig i landskapet (Trondheim kommune, 2015, s. 10).

Figur 15. Gårdsdyr i uteområdene.

Siktlinjer

Siktlinjer er viktig for både lesbarhet og orientering innad i planområdet, men også for stedstilknytning ved sammenkobling til omkringliggende områder som Granås gård og andre kulturhistoriske elementer. Privat planaktør beskrev også siktlinjer som viktig for både stedsfølelse og tilknytning, og at siktlinjene skal sikre viktige kvaliteter i nabolaget, noe som vedkommende mente ble veldig bevisst vurdert i utviklingen av planområdet.

I planbeskrivelsen nevnes også sikring av siktlinjer, men dette er i forbindelse med uterommene mellom bebyggelsen, i tillegg nevnes siktlinjer implisitt gjennom å avtrappe byggehøyde mot gårdsanlegget slik at landskapsrommet åpnes opp (Trondheim kommune, 2015, s. 10). Funn fra befaring viser at siktlinjer i stor grad er ivaretatt ut mot fjorden, men at det opp mot Granås gård er noe mangelfullt. Dette kan ha sammenheng med et ønske om tunbebyggelse for å skape romlige kvaliteter i uterom (Trondheim kommune, 2015, s. 14). Den ene siktlinjen til Granås gård vises i figur 15.

Ellers er det siktlinjer på tvers av gangforbindelser, som bidrar til lesbarhet og sammenkobling, men som utover dette ikke tilknyttes noen spesielle identitetsmarkører.

Figur 16. Siktlinje til Granås gård øverst og til fjorden nederst.

GRØNNSTRUKTUR OG UTEOPPHOLDSAREALER

Grønnstruktur er vurdert som et vesentlig viktig punkt for samtlige aspekter innen sosial bærekraft og anses derfor som et sentralt element for å ivareta eller styrke sosial bærekraft i nabolag, spesielt hvor fortetting i enkelte tilfeller har vist seg å gå på bekostning av grønnstruktur (Guttu & Schmidt, 2008 i Bergsli et al., 2019, s. 36; Smidt, 2014). I planbeskrivelsen er det et stort fokus på offentlig og privat grønnstruktur og at grønnstrukturen skal danne en sammenhengende helhet (Trondheim kommune, 2015, s. 1-2). Navnet på planområdet (*hageby*) tilsier også at grønnstruktur skal være et gjennomgående fokus. Resultater fra befaringsviser at planområdet innehar en god andel grøntområder, spesielt sammenliknet med andre fortettingsprosjekter. De ulike grøntområdene er i tillegg varierte i utforming og beplantning, som i kombinasjon med bebyggelsesstruktur bidrar til å skape en inndeling av rom og muligheter for avslapning for beboere. En variert grønnstruktur kan gjøre uteområdene mer attraktive for bruk, og slik tilrettelegge for økt opphold, muligheter for sosial interaksjon, i tillegg til å øke trykghetsfølelsen i planområdet (Barton, 2000; Nørgaard & Rudå, 2021; Dempsey et al., 2011). Hvorvidt grøntområdene derimot brukes av beboerne er usikkert, men den store andelen grøntarealer anses uansett som svært positivt for nabolaget.

Figur 17. Varierte uterom og beplantning. Foto til høyre viser også forbindelseslinje opp til et forhøyet uteområde.

Uteoppholdsareal og møteplasser

Uteoppholdsarealer og møteplasser blir studert sammen, hvor de ulike uteoppholdsarealene også vil kunne fungere som møteplasser i planområdet. Det er etablert to matbutikker og en frisørsalong i nærhet som kan fungere som uformelle møteplasser, men dette er ikke ansett som møteplasser hvor en oppholder seg over lengere tid. Uteoppholdsarealene er også en del av grønnstrukturen i planområdet og blir derfor inkludert i dette delkapitlet.

Mellom boligfeltene (B1 og B2 vist i illustrasjon) er det etablert et felles uteoppholdsareal som er ment for alle i nabolaget. Dette området er beskrevet å skulle inneholde ulike aktiviteter for lek og opphold, samt å ha grønne kvaliteter (Trondheim kommune, 2015, s. 6). Ulike aktiviteter og variasjon i uteområder bidrar til inkludering og mangfold, og er derfor viktig for sosial bærekraft (Shirazi & Keivani, 2019b, s. 118). At det er etablert et felles grønt uteoppholdsareal for nabolaget anses derfor som positivt, og kan gi rom for sosial interaksjon blant beboere i nabolaget og bidra til å skape inkludering og fellesskap

i nabolaget. Det tilføyer også kvaliteter til nabolaget som ikke var der tidligere, noe som det ble argumentert for i intervju med privat planaktør. Videre er området hovedsakelig bestående av gjennomgående lekeområder, og virker derfor å være tilpasset barnefamilier i stor grad. Om området derfor appelleres og benyttes av andre brukergrupper uten barn er usikkert, noe som kan påvirke hvorvidt området kan sies å være inkluderende og stimulere til mangfold. Dette anses som en utfordring i og med at området er ment å være felles og som hele nabolaget skal kunne benytte seg av.

Snarveien nordvest i planområdet er etablert som offentlig grønnstruktur. Dette grøntområde skaper en god overgang og rolige omgivelser for naboene i de omkringliggende områdene, noe som også samsvarer med planbeskrivelsen hvor det står at området skal fungere som buffersone mot nabobebyggelsen (Trondheim kommune, 2015, s. 6). Området oppleves som et godt uteoppholdsrom på grunn av den store størrelsen og dens varierte grad av opparbeiding som skaper muligheter for å ha private samtaler uten å føle seg overvåket ettersom. Videre er det også etablert felles og offentlig grøntdrag som omkranser planområdet (se figur 9), men dette antas å være for å skape en sammenhengende grønnstruktur langs turveg, samt å fungere som tilpasning til omkringliggende områder, og ikke nødvendigvis som uteoppholdsarealer.

Figur 18. Snarvei og offentlig grønnstruktur.

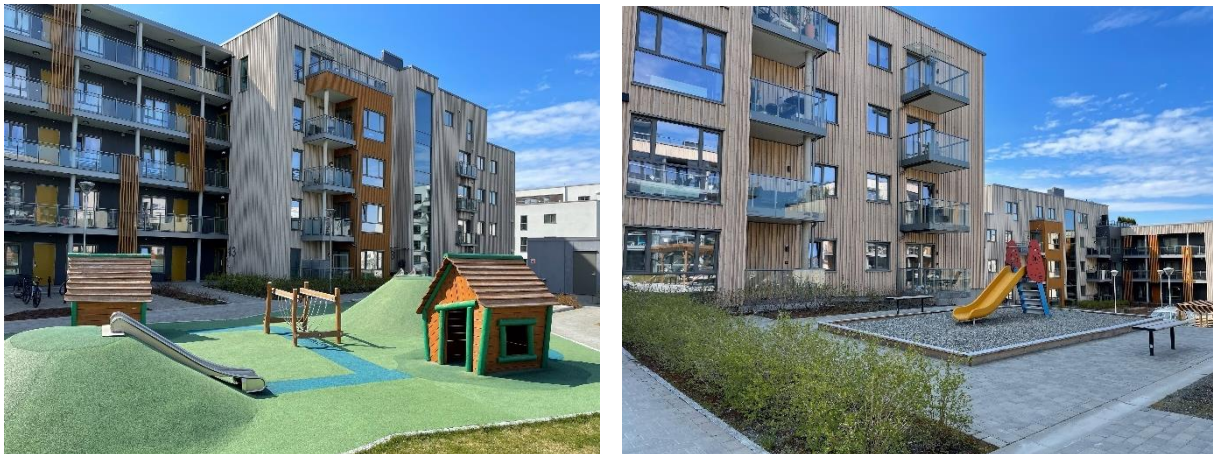
Resterende uteoppholdsareal er enten felles for beboere i planområdet eller privat. Uteområdene for beboere ligger mellom tunbebyggelsen og i trinnvist terreng som danner ulike uteoppholdsrom bestående av variert utforming og med ulike kvaliteter og variert beplantning. Hvor mye grønnstruktur det er i de ulike rommene varierer. Ettersom rommene ligger mellom bebyggelsen er det blitt flere lune og semi-private uterom som gjør at beboere kan velge å trekke seg tilbake eller oppholde seg i de mer åpne og større uteområdene, som eksempelvis lekeområder eller område for bordtennis (se figur 19). Denne valgfriheten og variasjon i uteområdene bidrar til å skape ulike oppholdskvaliteter som stimulerer til bruk, og som i større grad er inkluderende sammenliknet med det felles utearealet beskrevet tidligere. Som nevnt vil økt bruk også være vesentlig for sosial interaksjon og dermed for muligheten for å danne sosiale fellesskap og skape sosialt nettverk blant beboere.

Figur 19 Varierte uteoppholdsområder med bordtennis (t.v.) eller en mer privat oase (t.h.).

Til sammen vurderes variasjon og størrelse i de ulike uteområdene å være tilpasset et bredt utvalg brukergrupper, både de som ønsker avslapning, de som ønsker å være aktive, eller barnefamilier som behøver et utvalg lekeområder, og anses derfor å hovedsakelig være inkluderende og mangfoldig. Hvorvidt uterommene er utformet med variasjon med hensikt å skulle favne aspekter innen sosial bærekraft kan derimot diskuteres. Privat planaktør begrunner variasjon i uterom med å skulle tilknyttes den historiske konteksten til området. Dette vil implisitt kunne ses i sammenheng med stedstilknytning og stedsidentitet som er et av aspektene i sosial bærekraft, men utover det fremkommer det ikke tydelig hvordan uterommene er ment å skulle favne andre aspekter som eksempelvis inkludering og mangfold.

I intervju med kommunal planaktør fremkommer det at enkelte uteområder er utformet med tilrettelegging for eldre, og forteller at planen la opp til at alle beboere skulle ha anledning til å komme seg ut av leiligheten, som stemmer med resultat med befaring. Utover dette er uteområdene i stor grad beskrevet i sammenheng med å skulle være forbundet sammen og danne et stisystem, i tillegg til at det her også er et tydelig fokus på å etablere gode lekeplasser. Hvorvidt alle lekeplassene er like hensiktsmessig varierer.

Figur 20. Lekeområder til bruk for beboere.

Grad av opparbeiding

Samlet sett består uteoppholdsarealene i planområdet i varierende grad av opparbeiding, med sitteplasser og benker, lekeområder- og aktivitetsområder og stier. Grad av opparbeiding anses som viktig for om uteområdene stimulerer til opphold, og er derfor viktig for å skulle fungere som sosiale møteplasser og slik kunne tilrettelegge for sosial kapital, men i tillegg også fordi opphold i uteområder kan ha en positiv innvirkning for subjektivt velvære og bidra til inkludering og mangfold (Dempsey et al., 2011, s. 294; Hanssen & Saglie, 2021; Millstein, 2021; Mouratidis, 2018b). Funksjonelle uterom påpekes som viktig av privat planaktør, hvor det funksjonelle kan knyttes til grad av opparbeiding. En for høy grad av opparbeiding anses derimot som negativt i den forstand at det kan skape en følelse av påtvungen aktivitet fremfor mindre opparbeidete områder som i større grad stimulerer til fri bruk ut fra behovene til ulike brukergrupper. Det kunne med fordel blitt vurdert mindre opparbeiding i enkelte uterom som kunne stimulert til fri lek eller tilrettelagt for avslapning på eksempelvis en gressplen. Derimot kan også grad opparbeiding ha sammenheng med at det ikke skal føles som om området består av en høy andel restareal.

Samlet sett består planområdet av en høy andel grøntarealer med varierte uteoppholdsarealer for beboere i sone 1 som bidrar til å tilrettelegge for sosial kapital, fellesskap og anses som positivt for subjektivt velvære for ulike brukergrupper. Hvorvidt det felles grøntområde benyttes av andre er derimot uvisst, men det er likevel tilrettelagt for at beboere fra sone 2 også kan oppholde seg her. Variasjon i grad av opparbeiding, beplantning og grad av privatisering er med på å skape kvalitet i uterommene og gir valgfrihet til beboerne som stimulerer til opphold og bruk.

Figur 21. Et mindre opparbeidet uteområde med stiforbindelse (t.v.) og et mer opparbeidet område (t.h.).

BEBYGGELSESSTRUKTUR

Grunnlaget for bebyggelse blir lagt i reguleringsfase, som definerer hvor det skal være bebyggelse og hvordan byggene skal organiseres. I dette tilfelle ble det bestemt tunbebyggelse i 4-6 etasjer, som begrunnes i planbeskrivelsen med å skulle skape romlige kvaliteter (Trondheim kommune, 2015, s. 14). Dette stemmer også med befaring, som viser at variasjon i terrenget og variert høyde på bebyggelse skaper en naturlig romlig avgrensning og skille mellom de ulike områdene. Planområdet føles i sin helhet som åpent og luftig, som har en sammenheng med bebyggelsens organisering og størrelse på uterom, men også siktlinjene beskrevet tidligere. Området anses å være bygd i menneskelig skala og oppleves ikke som for tett til tross for å være et fortettingsprosjekt. Dette sikrer videre gode solforhold i planområdet.

Bebyggelsesstrukturen, nettverket av grøntarealer og forbindelseslinjene er det som ifølge den kommunale planaktøren skaper et «godt boligliv» i området. Videre knyttes også bebyggelsesstrukturen og antall etasjer til å skape kontakt med bakkeplan og uterom som tilrettelegger for «folkelig liv». Privat planaktør beskriver også at tunbebyggelsen og forbindelseslinjene er det som er spesielt vellykket i planen.

Bebyggelsen kan også omhandle hvorvidt beboere har tilgang på privat sone i tilknytning til bolig. Denne sonen anses som viktig for både opplevd trygget og for å ivareta privatlivets fred, noe som kan være en utfordring i fortettingsprosjekter (Hørgaard & Rudå, 2021, s. 80). I planområdet anses de private områdene i hovedsak å være tilfredsstillende ved at balkonger i første etasje er trukket inn i bebyggelse eller har et semi-privat grøntområde som skaper en buffersone til fellesområdene, som vist i figur 22.

Kombinasjonen med åpne glassfasader i kvartalsstruktur mot uteområdene, tilstrekkelig belysning, og relativt lave etasjehøyder, gjør at det inne i selve planområdet i sin helhet også oppleves som trygt (Barton, 2000, s. 51; Dempsey et al., 2009). Området har en behagelig følelse av å bli sett uten at det føles for påtrengende, og dette skaper en følelse av trygghet.

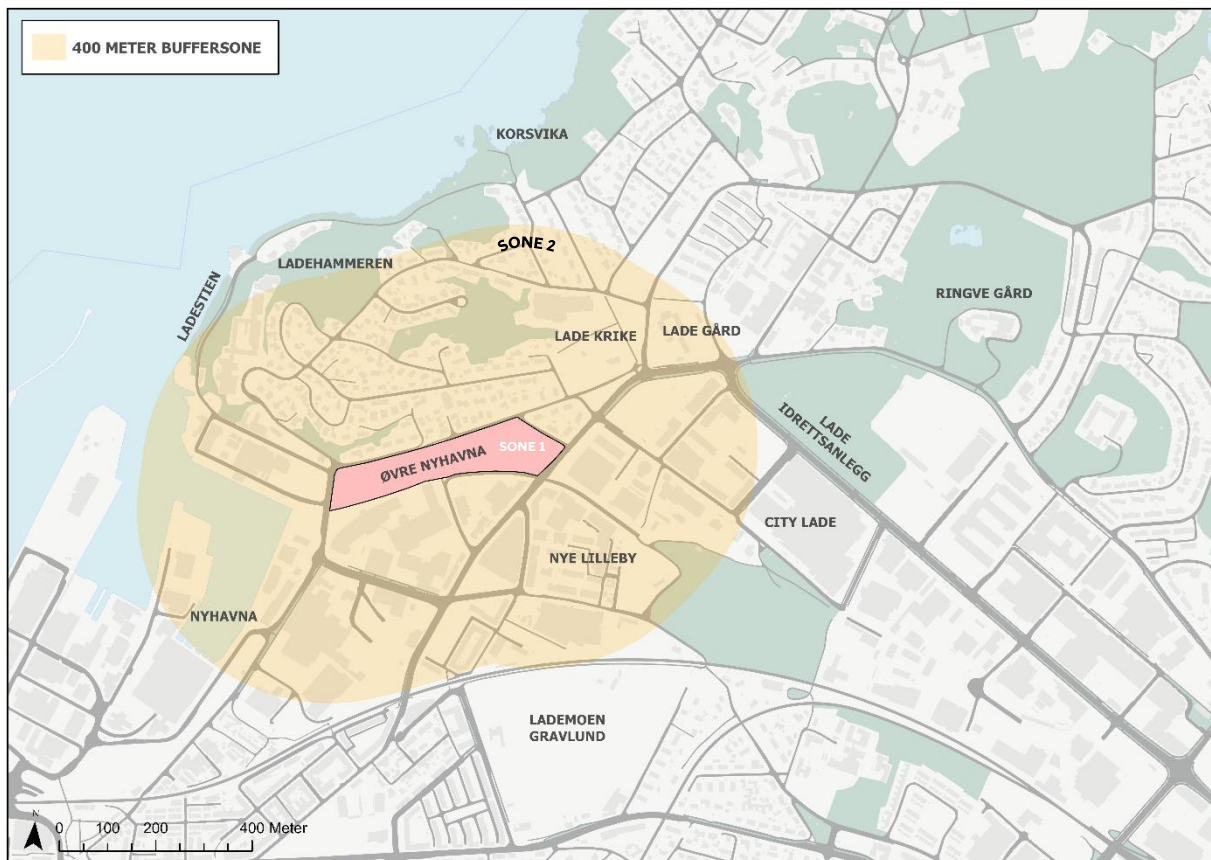

Figur 22. Overgang fra privat sone vist til høyre.

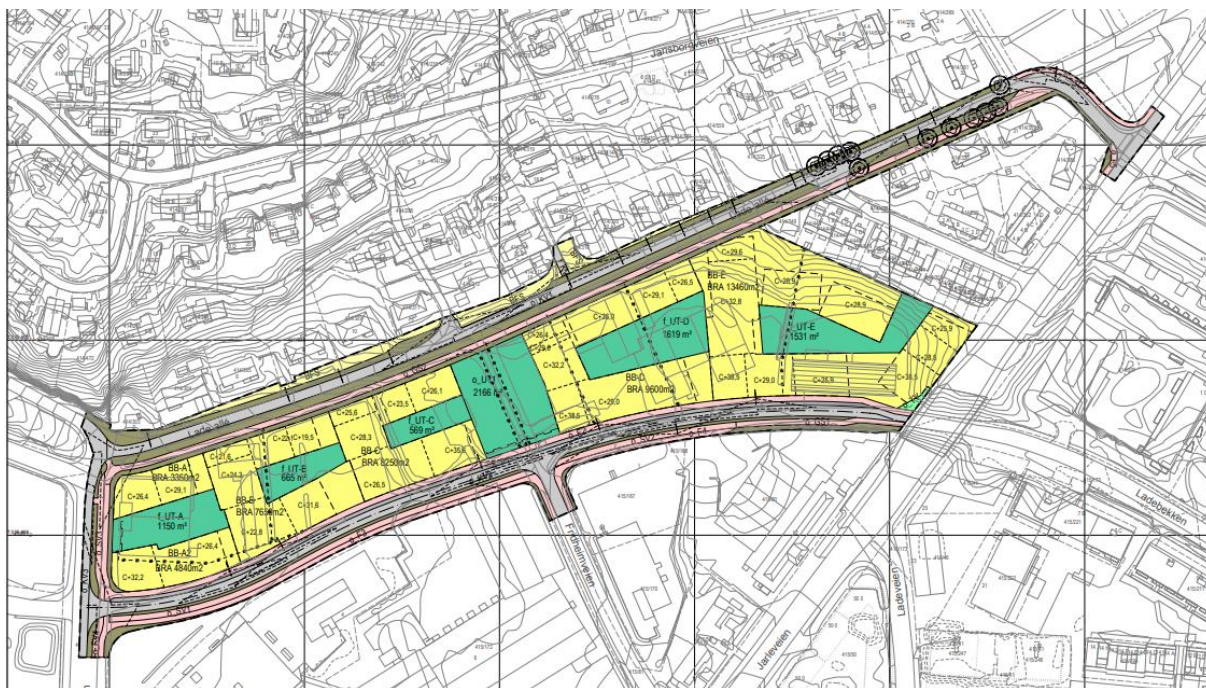

Figur 23. Velkomstskilt til planområdet.

8.1.2 Analyse – Øvre Nyhavna

Figur 24. Oversiktskart Øvre Nyhavna med 400m buffersone (Egenprodusert fra FKB-data, Kartverket).

Figur 25. Plankart Øvre Nyhavna. Veiene Lade allé vises i nord, Standveien i vest og Ladebekken i sør (Trondheim kommune, 2018b).

TILGJENGELIGHET OG ADKOMST

Området anses å ha god kollektivdekning, som har sammenheng med at planområdet er lokalisert i en større bydel i Trondheim. Det er derfor gode bussforbindelser med hyppige avganger fra Jarleveien til sentrum, samt enkelte bussavganger også i Strandveien som ligger like utenfor planområdet. Nærmeste togstasjon ligger også omtrent 400 meter unna i gangavstand (Trondheim kommune, 2018b, s. 14). Som vist i plankartet er det i tillegg opparbeidet gang- og sykkelveger i planområdet som påkobles eksisterende gang- og sykkelnettverk som skaper god tilgjengelighet til sentrale nærliggende områder, deriblant til City Lade, Ladeparken og Lade idrettsanlegg i sone 2, i tillegg til viktige naturområder som Korsvika strand og Ladestien i sone 3. Resultater fra befaring viser at det langs Ladebekken og Lade allé er spesielt godt opparbeidet, med brede gatetverrsnitt som adskiller bilveg fra gang- og sykkelveg. Dette bidrar til å skape attraktive områder og trygghet som oppfordrer til bruk og kan bidra til fysisk aktivitet blant beboere, og vises i figur 26. Funksjonsblanding er ansett som viktig for å skape liv og muligheter for sosial interaksjon, og i dette tilfelle er det også tilrettelagt for næring langs Ladebekken. Denne gaten er derfor ansett som en viktig gate for nabolaget og som beskrives nærmere senere i kapitlet. Etablering av nærbutikk i kombinasjon med god tilgjengelighet til omkringliggende fasiliteter gir beboere god tilgang til viktige hverdagsfunksjoner.

Planområdet gir videre ikke en følelse av å være bilbasert, som trolig har en sammenheng med det beskrevet ovenfor, til tross for at det er etablert parkeringsplasser under bakken. Den er derimot på 0,3 – 0,7 plasser per boenhet og som anses å være relativt lav. Ifølge planbeskrivelsen ble det derfor beskrevet at gatene skulle etableres med høy standard for å bedre trafikkikkerheten (Trondheim kommune, 2018b, s. 28), og samsvarer slik med befaring. Planområdet oppleves derfor som rolig og trygt.

I kombinasjon med opparbeidet gang- og sykkelnettverk, god kollektivdekning, og tilgang til ulike hverdagsfasiliteter, anses det å være god tilgjengelighet i området, både i sone 1, 2 og til ulike fasiliteter i sone 3. Dette gir muligheter for lik tilgang til funksjoner og fasiliteter, samt muligheten til å bevege seg fritt uavhengig av sosioøkonomiske forhold, noe som kan bidra til inkludering, rettferdighet og mangfold i nabolaget (Dempsey et al., 2011; Hofstad, 2015, s. 209; Yildiz, et al., 20220). Det er videre etablert et sammenhengende stinettverk inne i planområdet som skaper god tilgjengelighet eksempelvis til det offentlige uteoppholdsarealet (park) som er i ferd med å etableres i midten av planområdet (se figur 27). Det gjenstår derimot å se hvordan stinettverket videre blir opprettholdt på østsiden av planområdet som ikke var ferdigstilt ved befaring.

Figur 26. Bredt gatetverrsnitt med ulike kvaliteter både i Lade allé (t.v.) og Ladebekken (t.h.). Til høyre i Ladebekken vises opparbeidet gang- og sykkelveg.

Figur 27. Illustrasjonsplan viser planlagt stinettverk og offentlig park i midten (Trondheim kommune, 2018b, s. 7).

Adkomst til planområdet

Det er etablert flere adkomststigninger til boligområdet fra alle de nevnte gatene. Dette gjør at tilkomst til boligområde hovedsakelig er vurdert som tilstrekkelig, og som bidrar til å knytte de ulike områdene i nabolaget sammen. Privat planaktør beskriver at intensjonen med adkomststigningene, de ulike tverrforbindelsene gjennom planområdet, og utforming av gatene, var å skape et inviterende område og bydel. Adkomststigningene er med på å øke sannsynligheten for at beboere i nabolaget også vil benytte området, som skaper muligheter for sosial interaksjon og fellesskap.

Adkomst via Strandveien anses derimot ikke å være spesielt inviterende, hvor kombinasjonen med av smal oppgang, høye bygg og en monoton betongfasade langs gateplan får konsekvenser for oppholdskvaliteter og menneskelig skala, som vist i figur 28. Det uttrykkes også av den private planaktøren at området har «dårlige oppholdskvaliteter». Dette begrunnes med at grunnforholdene gjorde det vanskelig å etablere bebyggelsen på gateplan. Det ble heller ikke mulig å etablere næring og møteplasser her slik tiltenkt. Næring i dette området kunne derimot skapt gode forbindelser mellom nabolagene og gjort planområdet mer inviterende, og i større grad fungert som et bindeledd mellom Nyhavna og Lilleby slik området var planlagt, ifølge privat planaktør. Figur 30 og 31 nedenfor viser illustrasjon for hvordan området var tiltenkt og hvordan det så ble utformet.

Fra Ladebekken er det også enkelte partier som ikke er spesielt inviterende, særlig sammenliknet med adkomst fra Lade allé. Dette har sammenheng med at boligområdet fra Ladebekken ligger forhøyet i terrenget og er derfor etablert med trappeforbindelser opp til område i stedet for brede innganger fra gateplan, som vist i figur 29. Til tross for dette anses likevel antall adkomstpartier som positivt for planområdet.

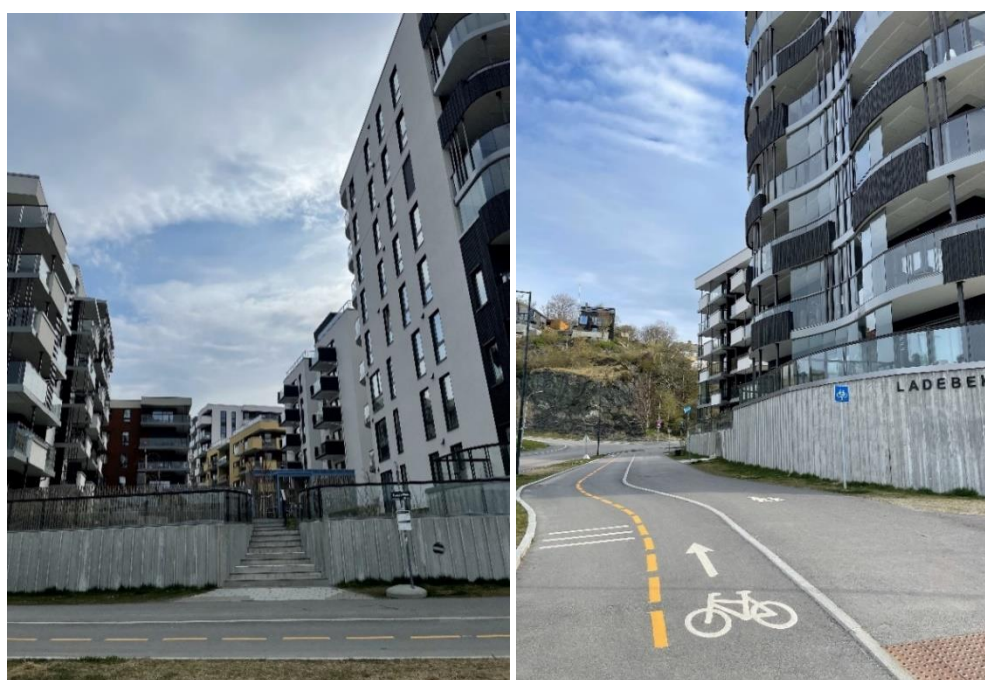
Figur 28. Fasade og opplevd skala langs Strandveien.

Figur 29. En noe mindre inviterende adkomst fra Ladebekken.

Figur 30. Tiltenkt adkomst til planområdet via bred trapp fra Strandveien og næring i førsteetasje i bygg til høyre (Trondheim kommune, 2018b, s. 16).

Figur 31. Etablert smal adkomsttrapp i Strandveien med betongfasade som oppleves som lang og monoton (t.v.). Foto til høyre viser gang- og sykkelvei som knyttes til omkringliggende gater.

SAMMENKOBLING OG TILPASNING

Planområdets lokalisering, i kombinasjon med gang- og sykkelnettverk og antall adkomstinnganger til boligområdet er med på å sammenkoble planområdet til nabolaget og til områder i sone 3. Vedtatt etablering av næring langs Ladebekken vil også kunne bidra til å sammenkoble området, som tilknyttes via vegforbindelse til nabolaget Lilleby i sørøst. I forbindelse med industriområdene i sør, og ut fra informasjon i planbeskrivelsen, vil planområdet også sammenkobles her etter hvert som områdene rundt også transformeres til bolig- og næringsformål. Til sammen kan dette føre til mer liv i nabolaget, samt at det tilrettelegger for tilgang til flere ulike fasiliteter som kan påvirke både fysisk helse, sosialt samvær og subjektiv helse (Gehl, 2010; Mouratidis, 2018b; Yildiz et al., 2020). I planområdet vil det offentlige uteoppholdsarealet (parken) etableres med en forbindelse på tvers av området som skaper en sammenkobling mellom områdene i nord og sør. Dette området tilrettelegger for sosial interaksjon og samvær blant beboere i nabolaget, i tillegg til å være et rekreasjonsområde noe som er positivt for subjektivt velvære. Hvordan parken blir utformet og dermed om den oppfordrer til bruk er derimot uvisst ettersom det ikke var ferdigstilt på befaring.

Tilpasning til omgivelsene

Planbeskrivelsen har et eget punkt om stedstilpasning som viser at dette er forsøkt hensyntatt i utviklingen. Her beskrives blant annet at bebyggelsen skal underordnes selve landskapet, som er den karakteristiske og bratte Ladehammeren i nord (Trondheim kommune, 2018b, s. 16). Befaringen viste at dette i stor grad er ivarettatt hvor bebyggelsen på nordsiden er lavere sammenliknet med bebyggelsen i sør og som derfor ivarettar landskapet. Tidligere besto planområdet av lav industribebyggelse. Tilpasning til naboene er ifølge planbeskrivelsen og intervju med privat planaktør også forsøkt hensyntatt. Dette blant annet gjennom etablering av mellomrommet som utgjør gatetverrsnittet i Lade allé, samt etablering av siktlinjer gjennom bebyggelsen, vist i figur 32 (Trondheim kommune, 2018b, s. 19). Privat planaktør fortalte at de har forsøkt å tilpasse bebyggelsen slik at færrest mulig ble berørt gjennom, men bekrefter at beboere nærmest Lade allé fikk en stor overgang. Befaringen viste videre at siktlinjer fra Lade allé i hovedsak er ivarettatt, men at det enkelte steder ikke går gjennom bebyggelsen og til områdene i sør slik som beskrevet i planbeskrivelsen, som kan gjøre at nabolaget fra denne siden føles noe mer innestengt.

Figur 32. Tilpasning til småhusbebyggelsen i nord.

Bygningstypologien i nord er derimot i kontrast med planområdet, med småhusbebyggelse og rekkehus i tre med variert fargeskala (figur 32). Denne kontrasten

nevnes også i planbeskrivelsen, men begrunnes med at bebyggelsen hovedsakelig vil tilpasses den nye bebyggelsen som vil etableres på Nyhavna og Lilleby (Trondheim kommune, 2018b, s. 16). Utover dette vurderes det at den lave bebyggelsen i nord kombinert med et bredt gatetverrsnitt bidrar til å minke de negative konsekvensene av ny utbygging. I planbeskrivelsen og i intervju med privat planaktør framkom det videre at det ble vurdert metrobusstrase i Lade allé (Trondheim kommune, 2018b, s. 1). Dette var frustrerende ifølge privat planaktør, som ble begrunnet med at området ikke var egnet med tanke på omgivelsene, herunder småhusbebyggelsen og det nye boligområde. Dette viser også til at tilpasning er noe som ble vurdert i planleggingen.

BEBYGGELSESSTRUKTUR OG UTEOPPHOLDSAREALER

Bebyggelsesstruktur

Som vist i figur 27 er bebyggelsen organisert slik at det skaper fem felles og sammenhengende gårdsrom mellom bebyggelsen, som ifølge planbeskrivelsen var et av hovedgrepene i planen (Trondheim kommune, 2018b, s. 20). Bebyggelsen på fire til åtte etasjer varierer gjennom planområdet, som i hovedsak ment å skulle sikre bedre solforhold i gårdsrommene (Trondheim kommune, 2018b, s. 18) og for tilpasning beskrevet ovenfor. Selv om fire til åtte etasjer ikke er spesielt høyt, oppleves det likevel som at byggene enkelte steder er høye og påtrengende, da spesielt fra Strandveien og også i enkelte gårdsrom. Tomten er ansett å være veldig smal, og i kombinasjon med høy tetthet fører det til at planområdet enkelte steder føles tett og som får konsekvenser for menneskelig skala og uteoppholdskvaliteter. Dette kan også ha sammenheng med at flere av gårdsrommene har stor grad av opparbeiding. I tillegg er det minimalt med private soner mellom terrasser og fellesområdene som fører til at gårdsrommene kommer veldig tett på. En nærmere beskrivelse av de ulike gårdsrommene og uteoppholdsarealene beskrives nedenfor.

Uteoppholdsarealer og møteplasser

Gårdsrommene og det offentlige uteoppholdsarealet (parken) er det som hovedsakelig utgjør møteplassene i planområdet. Privat planaktør fortalte at gårdsrommene var ment å skape en felles vandring og en kommunikasjonsåre gjennom planområdet som skulle være åpen for alle og legge til rette for sosial interaksjon. Flere av gårdsrommene gir derimot en følelse av å være smale og trange. Det er positivt at gårdsrommene er etablert med sitteplasser og lekeområder som er ment å oppfordre til opphold og sosial interaksjon, men i flere av tilfellene, og spesielt i gårdsrom A og B, virker det å være for opparbeidet som gjør at gårdsrommene ikke er oppfordrer til fri bruk eller føles attraktive, som vist i figur 33. Enkelte av sitteplassene er også plassert inntil private terrasser som får konsekvenser for privatlivet til både beboere tilhørende leilighetene, samt de som ønsker å oppholde seg i gårdsrommene, som vist i figur 34. Privat planaktør beskrev at de ofte i slike tilfeller foreslår å etablere hekker for å skape private soner, men at det i dette planområdet er så smale uterom som gjorde det umulig. Om gårdsrommene benyttes i den grad det var tiltenkt anses derfor som tvilsomt.

Figur 33. Gårdsrom A og B viser høy grad av opparbeiding.

Figur 34. Sitteplasser tett inntil private terrasser.

Privat planaktør beskrev videre at gårdsrommene opprinnelig var planlagt å ha en kombinasjon av urbane, opparbeidede rom, og mer grønne og rolige rom. I tillegg ble det fortalt at uterom bør oppfordre til aktivitet for å bli brukt, men at det i denne planen ble for mye opparbeiding. Det uttrykkes misnøye med hvordan utomhusplanen ble, som begrunnes med tilsvarende resultater fra befaring, herunder at det er for mange elementer i gårdsrommene. Slik det ble vurdert, kunne derfor en kombinasjon i gårdsrommene ført til bedre oppholdskvaliteter som kunne favnet en bredere brukergruppe og derfor i større grad vært inkluderende og inviterende enn slik de oppleves i dag.

Figur 35. Gårdsrom C føles mer åpent. Tilknyttet parken som er i ferd med å etableres i bakgrunnen.

Av de ulike gårdsrommene som var ferdigstilt på befaring opplevdes gårdsrom C å være mest åpen og organisert på en måte som gjør at det, i kombinasjon med brede adkomststinganger til Lade allé, ikke følte så tett. Dette gårdsrommet har mindre opparbeiding sammenliknet med A og B og er etablert med mer naturlige sitteplasser og en høyere andel grønt. Det er i tillegg lavere bygningshøyde her, og rommet tilkobles parken skaper åpenhet, som vist i figur 35. Det er uvisst hvordan gårdsrom D, og E vil utformes, men ifølge planbeskrivelsen ble disse blitt omgjort fra tre til to større gårdsrom som begrunnes med å skulle skape bedre uterom og gi økt bokvalitet (Trondheim kommune, 2018b, s. 4). Det gjenstår derimot å se hvordan disse blir utformet til slutt.

Figur 36. Forbindelse til nytt gårdsrom viser grad av opparbeiding her.

Ladebekken anses som spesielt positivt for området, og som er tiltenkt å utformes med næring i førsteetasje sørøst i planområdet (Trondheim kommune, 2018b). Gatetverrsnittet tilsier at det med fordel kunne vært etablert flere oppholdssoner og møteplasser i gaten hvor det ellers er flere gode kvaliteter, vist i figur 37. Dette kunne gjort overgangen fra Nyhavna over til planområdet mer inviterende og oppfordret til gjennomgang slik tiltenkt og som kunne skapt mer liv i gaterommet. At det ikke er etablert møteplasser kan derimot ha noe med grunnforholdene her å gjøre (Trondheim kommune, 2018b). Utover dette er det positivt at det er tiltenkt å etablere næring langs Ladebekken, det gjenstår derimot å se om dette blir etablert. Ellers kan etablert frisørsalong og nærbutikk fungere som uformelle møteplasser.

Figur 37. Ladebekken tilrettelagt for næring og potensielle møteplasser (t.v.). Adkomst og den eneste etablerte oppholdssonen bak søppelhåndtering (t.h.).

Grønnstruktur

Grønnstrukturen inngår som en del av gårdsrommene i tillegg til det offentlige parkområdet som ifølge privat planaktør var et ettertraktet område. Parkområdet var opprinnelig planlagt å være 20 meter, men ble doblet til 40 meter i tråd med rådmannens vurdering (Trondheim kommune, 2018b, s. 3), som dermed sikret en større andel grønt i planområdet. I tillegg er også Lade allé definert som grøntareal i form av buffersone mellom veg og gate som vist i figur 26. Funn fra befarings og intervju viser derimot at høy grad av opparbeiding i gårdsrommene får konsekvenser for andelen grønt, der det enkelte steder kun eksisterer stykkevis gjennom planområdet, slik vist i figur 33. Som vist i figur 34 er det etablert figurer som skal forestille strå, muligens for å kompensere for manglede grønt og for å skape en buffersone mellom private terrasser og gårdsrommene, noe som er ansett mindre vellykket. En sammenfattet vurdering av gårdsrommene og grønnstruktur viser at det med fordel kunne vært mindre opparbeiding som ville gitt rom for større andel grønt, som videre kunne skapt bedre oppholdskvaliteter og fri bruk. Utover dette er det god tilgjengelighet til flere grøntområder i sone 2 og 3 som anses som viktige for samtlige aspekter innen sosial bærekraft.

SIKTLINJER OG STEDSIDENTITET

Siktlinjer og lesbarhet

Langs Ladebekken er det en bred siktlinje som skaper god lesbarhet og orientering i området og som bidrar til gangvennlighet, som vist i figur 26. Fra Lade allé anses de ulike brede adkomststingangene til planområdet vist i figur 39 å fungere som siktlinjer. Det sammenhengende stinettverket gjennom planområdet skaper også lesbarhet og orientering i planområdet. Bredden på siktlinjene ivaretas derimot ikke på tvers gjennom hele bygningsstrukturen i planområdet og på enkelte steder brytes også siktlinjen, noe som motstrider med det som framgår i intervju med privat planaktør når tilpasning til nabolaget ble beskrevet og som hindrer optimal sammenkobling til omgivelsene. I gårdsrom A hindres også en viktig siktlinje mot Trondheimsfjorden av et to etasjers sykkelstativ. Totalt sett vurderes antall adkomststinganger i kombinasjon med brede gatetverrsnitt i planområdet som strekker seg ned mot fjorden, i tillegg til parkområdet, å tilstrekkelig ivareta siktlinjer.

Figur 38. Adkomst fra Lade allé inn til gårdsrom C. Siktlinje gjennom planområdet vises til venstre.

Figur 39. Flere siktlinjer gjennom bebyggelse via adkomst fra Lade allé.

Utover dette er Lade allé ansett som en gate med gode kvaliteter med menneskelig skala, grønne kvaliteter og et bredt gatetverrsnitt, totalt på 18 meter ifølge planbeskrivelsen. Privat planaktør fortalte at det ble jobbet spesielt med å skape hyggelige gater, og at gatene i Trondheim skal ha karakter og grøntinnslag. Med opprustning og kvalitet i gatene, i tillegg til det offentlige parkområdet, fortalte privat planaktør at nabolaget har fått tilføyd nye kvaliteter som var ment å skulle dempe konsekvensene av fortettingen i nabolaget. Fortetting med kvalitet ble nevnt som viktig, og som ifølge planaktøren ble forsøkt gjort gjennom de grønne rommene, gatene, i tillegg til å ha et variert boliguttrykk, men at dette har vært utfordrende. Som beskrevet er andelen grønt derimot ansett som minimalt i forhold til hva det kunne vært. At det er variert boliguttrykk kan til en viss grad samsvare med funn, og oppleves å være noe variert sammenliknet med å rene monotone bygg, noe som er positivt for opplevelsen av området. Valg av bygningstypologi kan derimot diskuteres i henhold til tilpasning til området, og beskrives nærmere i avsnittet om stedsidentitet nedenfor.

Stedsidentitet og lokal identitet

Det er ikke spesielt mye som tyder på at stedsidentitet er blitt ivaretatt eller styrket i selve planområdet. I den forstand det er ivaretatt kan det ses i sammenheng med de ulike siktlinjene beskrevet ovenfor. I tillegg ble Lade kirke i sone 2, som er et viktig kulturhistorisk element, utredet i forbindelse med planen ifølge privat planaktør, og at dette ble hensyntatt gjennom en siktlinje fra Jarleveien. En kan videre også anta at enkelte fargeskalaer på bebyggelsen er tilpasset småhusbebyggelsen i nord, samt rustbygget i sørøst, som vist i figur 40. Utover dette består store deler av planområdet av hvite bygg i betong.

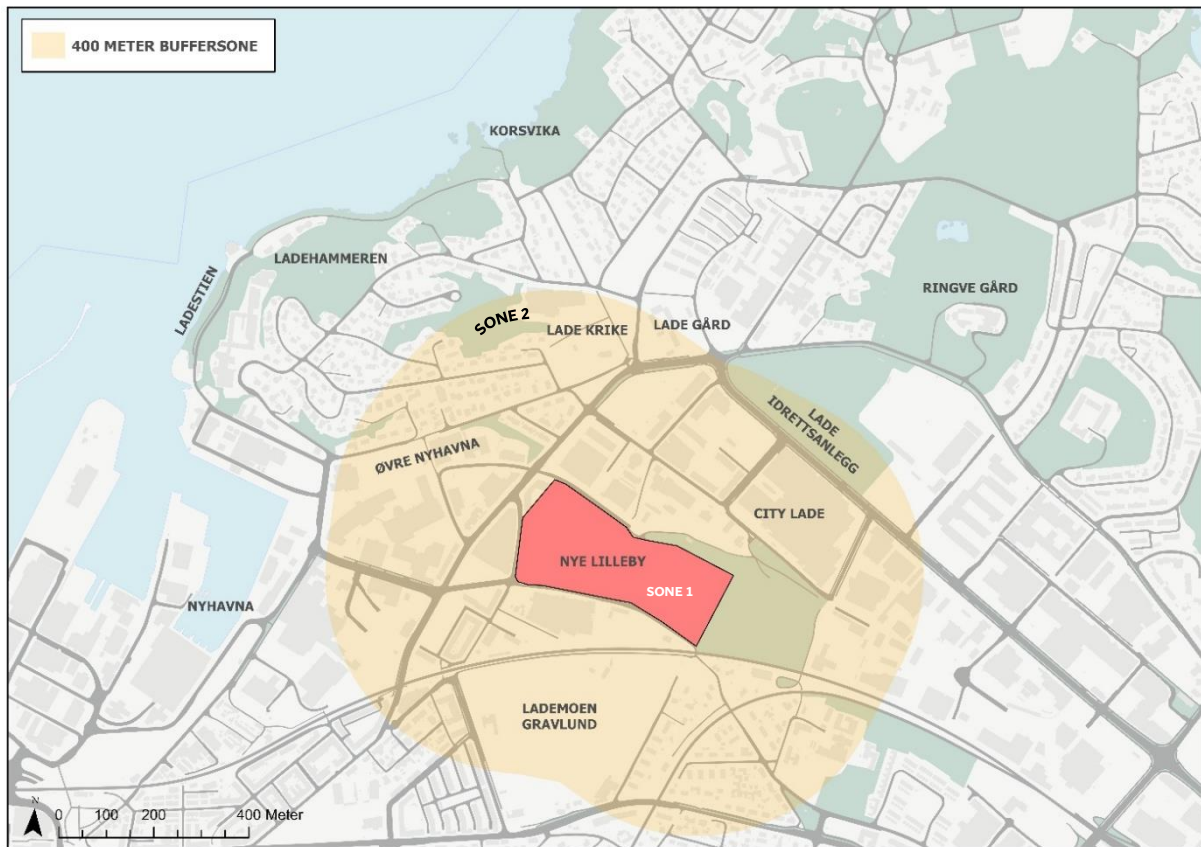
Stedsidentitet nevnes ikke konkret i planbeskrivelsen, men under et avsnitt om volum nevnes det at bebyggelsen består av fem kvartaler utformet med hver sin identitet (Trondheim kommune, 2018b, s. 19). Hvordan identitet er ivaretatt her er derimot noe uklart, da det ved befaring ikke opplevdes å være fem ulike kvartaler. Dette kan derimot ha sammenheng med at planområdet ikke er ferdig utbygd. I planbeskrivelsen fremkommer det at Lade allé er vurdert som en historisk kvalitet (lindeallé) som er hensyntatt og opparbeidet (Trondheim kommune, 2018b, s. 11, 23), og slik sett er stedsidentitet er forsøkt ivaretatt til en viss grad. I et avsnitt om kulturmiljø knyttes næring i Ladebekken og de ulike gårdsrommene til å skulle berike kulturmiljøet og gi et rikere opplevelsesmiljø (Trondheim kommune, 2018b, s. 27-28).

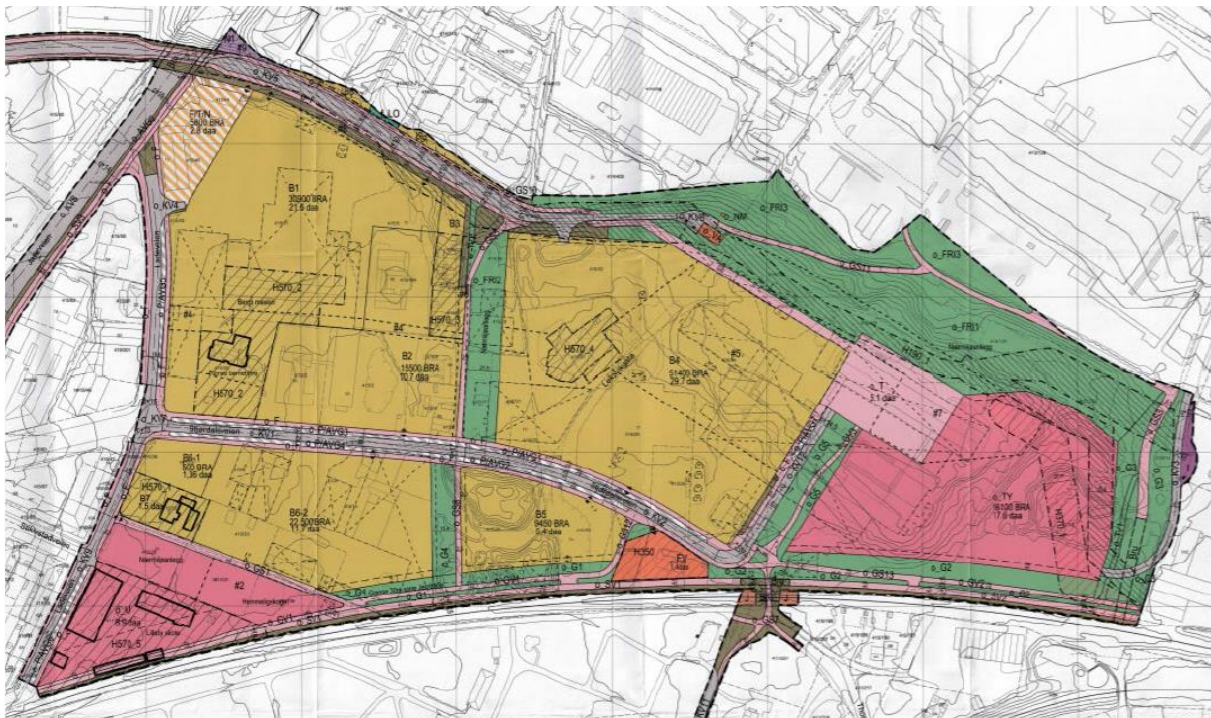
Figur 40. Fargetilpasning mellom bebyggelsen i nord (t.v.) og tilsvarende i sør (t.h.).

Ulike industriellelementer, arkitektur fra omkringliggende bebyggelse eller gårdselementer i tilknytning Lade gård er per i dag ikke forsøkt implementert i planområdet slik det oppfattes ved befaring, noe som kunne bidratt til å styrke stedsidentitet i selve planområdet. På en annen side kan nærheten til de ulike kulturhistoriske elementene og den karakteristiske Ladehammeren bidra til å styrke stedstilhørighet i sone 1 og 2. Ifølge privat planaktør ble det ikke utført spesielle stedsanalyser, kun utredninger for vei, støy- og støv og trafikk i tillegg til landskapsanalyse.

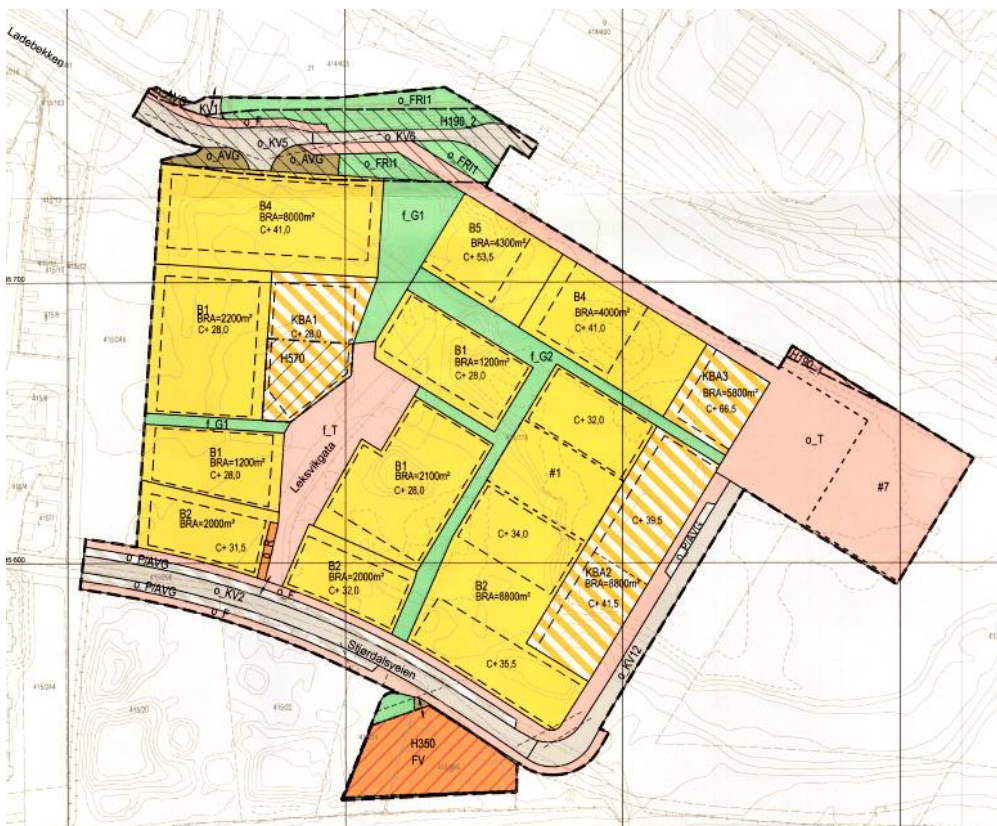
8.1.3 Analyse – Nye Lilleby

Figur 41. Oversiktskart Nye Lilleby med 400m buffersone (Egenprodusert fra FKB-data, Kartverket).

Figur 42. Områdeplan for Lilleby. Egen markering i hvitt for å vise planområdene (Trondheim kommune, 2013a).

Figur 43. Plankart B1/B2 øverst og plankart B4 nederst (Trondheim kommune, 2014a; 2018a).

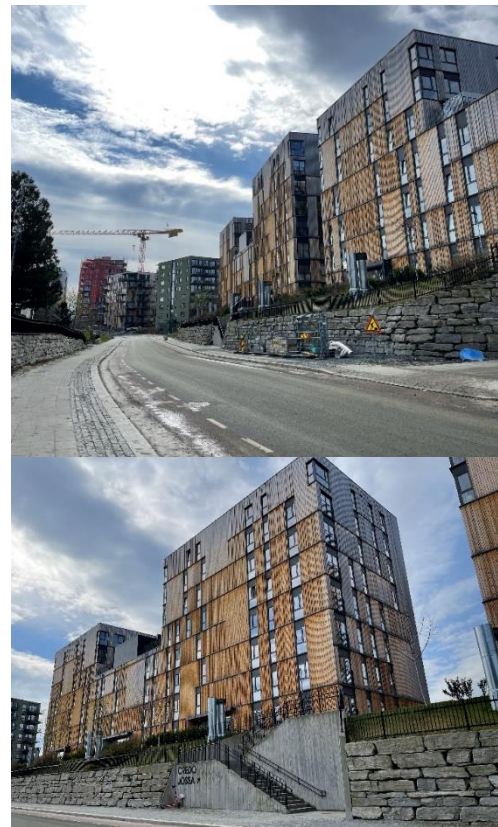
TILGJENGELIGHET OG SAMMENKOBLING

Ettersom planområdet ligger i omtrent samme bydelsområde som Øvre Nyhavna, vil tilgjengelighet til enkelte områder i sone 2 og til sone 3 i stor grad være lik som beskrevet i kapitlet ovenfor og gjentas kun kort her. Derimot vil stedsspesifikk tilgjengelighet i sone 1 beskrives nærmere. Som vist i plankartene er planområdet i stor grad opparbeidet med gang- og sykkelveger, fortau og turveger i et sammenhengende nettverk og som leder til viktige fasiliteter i sone 2 og til sone 3 som shoppingssenteret City lade, legekantor og sirkusparken (Trondheim kommune, 2014a; 2018a). En av utbyggerne forteller at det ble jobbet mye med å skape sammenheng og tilkobling mellom gangforbindelsene og samsvarer slik med funn fra befaring. Befaring viser at det er kort gangavstand til Jarleveien i vest med hyppige bussavganger inn til sentrum eller til andre sentrale områder i sone 2 og 3, og det er i tillegg kort gangavstand til togstasjon. I sone 2 er det god tilgjengelighet gjennom gode gang- og sykkelforbindelser til rekreasjonsområder som Lade idrettsanlegg, Lade gård og Lade kirke i nord, og Lademoen gravlund i sør. Like utenfor sone 2 er også Ringve botaniske hage og Ladestien som det også vurderes å være god tilgjengelighet til, og som er ansett som sentrale områder som i lys av teori kan ha positive effekter for ulike aspekter innen sosial bærekraft.

Planområdet oppleves ikke å være bilbasert, det er ikke etablert en høy andel kjøreveger i området og parkering er tillagt under bakken, noe som har muliggjort å skape attraktive og trygge gangveier og stier for myke trafikanter.

Sammenkobling og tilpasning

Mot Ladebekken i nord viser befaring at terrenget fra planområdet skråner nedover. Som vist i figur 44 nedenfor, kan planområdet langs Ladebekken derfor oppleves noe avvisende med en vegg av blokkbebyggelse som ligger forhøyet i terrenget. Bebyggelsen er derimot trukket noe bakover som skaper avstand, som sammen med en adkomsttrapp, gjør at området føles mer inviterende og sammenkoblet enn det kunne gjort. I tillegg er adkomstveien bred og innehar grønne elementer som gjør den tilpasset myke trafikanter, samt at den tilkobles eksisterende nabolag på motsatt side som bidrar til tilgjengelighet. Denne adkomstinngangen er i tillegg tilknyttet det offentlige friområdet (o_Fri2) vist i plankartet, og bidrar til å gjøre planområdet mer inkluderende for andre. Fra Jarleveien kan inngangen til Lilleby virke noe avvisende hvor det er blokkbebyggelse direkte ned til gateplan og som består av lange, sammenhengende fasader. Dette området angår derimot ikke planområdene som vi analyserer og som inngår i sone 1.

Figur 44. Område langs Ladebekken kan oppleves noe avvisende, men etablert adkomsttrapp og grønne bufferzoner er med på å gjøre området mer inviterende.

Utover dette er planområdet som nevnt en del av en større områdeplan for Lilleby, og dette gjør at planområdet har en god sammenkobling og tilpasning til hele Lillebyområdet som i dette tilfellet er en del av sone 2, og som videre gjør at utviklingen av Lillebyområdet føles helhetlig. Dette samsvarer også med planbeskrivelsen for området (Trondheim kommune, 2014a, s. 9). Sammenkobling og tilpasning til omgivelsene utenfor Lilleby anses for å være tilfredsstillende gjennom god adkomst og tilgjengelighet, samt at omkringliggende bebyggelse også består av relativt nyere blokkbebyggelse. Sammenkobling og tilpasning er viktig for å skape liv i nabolaget som muliggjør sosiale forbindelser og skaper trygghet i omgivelsene, og legger også til rette for tilgang til sentrale fasiliteter.

BEBYGGELSESSTRUKTUR

Planområdet består av variert bebyggelse, deriblant blokkbebyggelse opptil åtte etasjer, områder med rekkehus og punkthus med lave etasjehøyder, samt at det planlegges å etableres to høyhus på opptil 16 etasjer (Trondheim kommune 2014a; 2018a). Den varierte typologien og arkitekturen i området skaper ulike oppholdskvaliteter og opplevelser i hele nabolaget, og som er med på å gi planområdet en følelse av stedsidentitet og tilhørighet. Som vist i plankartene er bebyggelsen også organisert slik at det dannes ulike rette gateløp som danner gode gaterom og ulike oppholdsrom og soner som forteller noe om hvorvidt disse rommene er ment for privat, felles eller offentlig bruk. Bebyggelsen er også til en viss grad organisert i ulike boligsoner, hvor rekkehusene er etablert i et område, blokkbebyggelse og punkthus i et annet. Disse områdene beskrives nærmere senere i kapitlet. I planbeskrivelsen for B4, fremkommer det at variasjon i bebyggelse og høyde har blitt vektlagt noe som skal gi variert skala, gode solforhold og gode felles uterom (Trondheim kommune, 2018a, s. 8). Som nevnt er det også i B4 planlagt å etablere to høyhus (Trondheim kommune, 2018a). Høyhusene vil i motsetning til annen bebyggelse være i kontrast med omgivelsene og dermed kunne bidra til at den gode tilpasningen beskrevet ovenfor begrenses. Videre vil høyhusene også få konsekvenser for siktlinjer og potensielt også uteoppholdskvaliteter, som beskrives nærmere senere i kapitlet.

En variert bebyggelse tilpasset ulike befolkningsgrupper og behov er med på å skape inkludering og mangfold i planområdet. Utbyggerne fortalte at beboere velger å bo her gjennom livsløpet noe som er muliggjort gjennom de varierte bygningstypologiene. At beboere blir værende lenge i samme nabolag kan skape gode muligheter for å danne tette fellesskap og sosiale tilknytninger blant innbyggerne.

Figur 45. Bred adkomstinnngang til offentlig friområde (park) fra Ladebekken. Viser også variert bebyggelse.

Figur 46. Variert bebyggelse på Nye Lilleby.

Figur 47. Variert bebyggelse med blokker og rekkehus i variert fargeskala.

STEDSIDENTITET OG SIKTLINJER

Stedsidentitet og lokal identitet

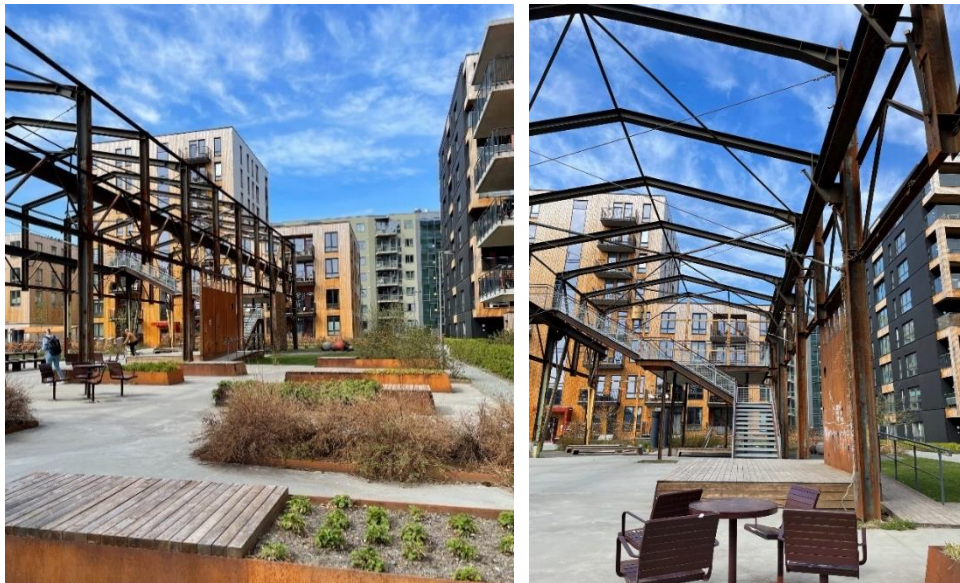
I planområdet er det flere elementer med antikvarisk og historisk verdi som er ivaretatt og som styrker den lokale stedsidentiteten. Dette er blant annet Finnes barnehjem og Bergs maskin fabrikkhall i B1 B2, i tillegg til røkeriet i B4 (Trondheim kommune, 2014a, s. 3, Trondheim kommune, 2018a, s. 3). Finnes barnehjem, vist i figur 48, er i dag et matkultursenter i tillegg til restaurant, og konstruksjonen i Bergs maskin fabrikkhall har blitt ivaretatt og transformert hvor restauranten Credo ligger (Nyelilleby, u.å. b). Dette gjør at det ikke bare er verdiene bevart, men de er også tilrettelagt for bruk både for beboere i planområdet, men også for andre som måtte ønske det. Dette tilrettelegger dermed for inkludering, mangfold og sosiale møteplasser i planområdet. Som vist i figur 49 og 50 skaper bebyggelsens organisering og grønnstrukturen en naturlig tilkomst til disse områdene, og som danner gode avgrensede rom som gjør det attraktivt for opphold.

Figur 48. Bevarte Finnes barnehjem, i dag restaurant og matkultursenter.

Figur 49. Tilkomst fra Maskinparken og til matkultursenteret (t.v.), bevart industrikonstruksjon og restauranten Credo (t.h.).

Figur 50. Maskinparken med bevart stålkonstruksjon gir historisk forankring. Viser gode oppholdskvaliteter og variert beplantning.

Videre kan også stedsidentitet knyttes til den arkitektoniske variasjonen og fargeskalaen på de ulike byggene som vist tidligere, noe som kan skape en tilhørighet og tilknytning for beboere i de ulike boligområdene i planområdet. De ulike boligsonene er også utformet med hver sin identitet som gjør at de skiller seg ut fra andre områder i planområdet, og har også fått tilskrevet egne gatenavn, slik som «Leksvikgata». En av utbyggerne forteller at det er bevisst jobbet med uttrykk og variasjon i boligområdene, og knytter dette til identitet på byggene som begrunnes med at «... når du bor her skal du kunne si at du bor i den grønne eller den gule blokka slik at det blir en identitet på byggene». Også enkelte uteområder er navngitt og som bidrar til identitet og lesbarhet i området ved at det er skiltet, eksempelvis «sanserommet» eller «Lilleby hagelag».

Stedsidentitet nevnes ikke konkret i noen av planbeskrivelsene, men kan knyttes til beskrivelse av områder av antikvarisk verdi og inngår kort under avsnittet «stedets karakter, estetikk og arkitektonisk kvalitet» for B1 B2. For B4 beskrives herregårdslandskapet og røkeriet, hvor det beskrives at det skal etableres torg i tilknytning av røkeriet som vil skape historisk forankring og identitet (Trondheim kommune, 2014a, s. 8; 2018a, s. 8).

Lesbarhet og siktlinjer

Resultater fra befarings viser at gang- og stinettverket i kombinasjon med bebyggelsens organisering danner siktakser og enkelte siktlinjer i planområdet som bidrar til lesbarhet og orientering i de områdene som var ferdigstilt ved befarings. Den ene utbyggeren bekrefter også at det er jobbet med lesbarhet gjennom å fortelle at «... hvordan man blir ledet gjennom feltet, og hvordan få opplevelsen av området har vært viktig», og den andre utbyggeren forteller at det er arbeidet spesielt med bevegelseslinjer, noe som kan kobles til lesbarhet. Til tross for at Lilleby er et relativt stort og tett område er dette med på å gjøre at hele planområdet ikke føles så påtrengende. Når det gjelder siktlinjer til områder utenfor Lilleby er det spesielt fra det offentlige friområde sikret siktlinjer til blant annet Kuhaugen, et velkjent utsiktsområde i Trondheim, i tillegg til siktlinjer mot herregårdslandskapet Lade gård og Lade kirke og til sirkusparken i nærheten. Siktlinjene skaper lesbarhet og orientering i området, som kan påvirke stedsfølelsen.

BOLIGOMRÅDENE OG UTEOPPHOLDSAREAL

De ulike boligområdene

Som nevnt består planområdet av ulike og varierte boligområder som skaper variasjon i omgivelsene og på ulike måter bidrar til sosial bærekraft. Planbeskrivelsen nevner at hensikten med bebyggelsen var å skape både variasjon og et ønske om å tiltrekke barnefamilier (Trondheim kommune, 2014a, s. 1). Enkelte boligområder består av rekkehus i kombinasjon med lavere blokkbebyggelse i variert fargeskala. Disse områdene oppleves å være åpent og organisk utformet. Inngang til bebyggelse er også etablert i et «gateløpet» langs uterommet, med private hager mot hverandre på andre siden som vist i figur 51. Selve uterommene her føles som egne, private fellesrom tiltenkt beboerne noe som tilrettelegger for sosial interaksjon blant beboerne i området og trygghet. Den gode soneinndelingen gir rom for private samtaler, avslapning eller lek. Selv om det er blokkbebyggelse her, og uterommene er relativt små, er de likevel utformet slik at de ikke føles tette som kan ha sammenheng med organiseringen av bebyggelsen, soneinndelingen og at det er etablert buffersone med grønt som skaper avstand. En slik utforming anses som positivt, da det i andre fortettingsprosjekter bestående av eksempelvis kun høyblokker, trolig

Figur 51. Uteområder som føles mer private for de som bor i denne boligsonen.

kan føre til at det blir mer utfordrende å skulle skape en følelse av intimitet og å danne sosiale fellesskap.

Basert på dette er det i hovedsak godt ivaretatt overgang mellom offentlig og privat sone, hvor beboere i stor grad har private buffersoner av grønt eller egne hager. Dette er også vektlagt i de ulike planbeskrivelsene (Trondheim kommune, 2014a; 2018a). Enkelte steder er bebyggelsen også organisert slik at de vender vekk fra områder med høyere aktivitet, som skaper rolige omgivelser, som vist i figur 52.

Figur 52. Private hager i området med rekkehus.

Figur 53. Semi-private uteområder for beboere i denne boligsonen.

Felles uteoppholdsareal og møteplasser

Det er flere felles uteoppholdsarealer blant bebyggelsen som består av ulike oppholdskvaliteter og størrelser, og som har ulik grad av opparbeiding. Selv om det enkelte steder er relativt tett med bebyggelse og opptil åtte etasjer, er utformingen og organiseringen av uteoppholdsarealene i flere områder gjort slik at det er mulig å oppholde seg der uten at en føler seg beglodd eller forstyrret. Dette har også med selve bebyggelsens organisering å gjøre, som gjør at det skapes lune og soneinndelte uterom, i tillegg til grønne buffersoner som skaper et skille mellom bebyggelse og fellesområdene. Videre er det også beplantning, eksempelvis hekker, som gjør at uteoppholdsarealene føles mer intime og adskilt, som vist i figur 54 og 56. Utbyggerne forteller at en overordna designmal fungerte som føringer for å skape de ulike oppholdssonene, og forteller videre at det ble jobbet veldig bevisst med å skape variasjon i uterommene, som da blant annet endte med ulike tema og navn som nevnt tidligere.

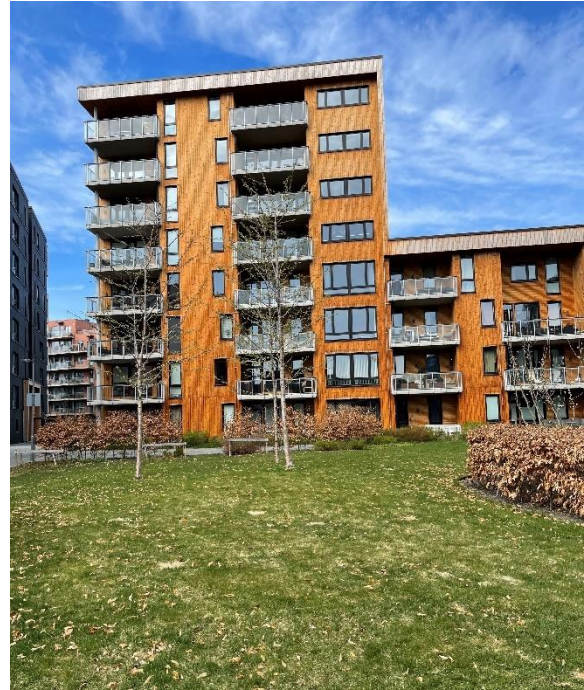

Figur 54. Uteområde for avslapning blant bebyggelsen.

Enkelte uteoppholdsarealer er kun etablert med sitteplasser og oppholdssoner som gir muligheter for fri aktivitet og avslapning, mens andre er mer opparbeidet med harde flater som stimulerer til aktiv bruk, eksempelvis lekestativer, bordtennis eller dyrkningsarbeid i «Lade hagelag», slik vist i figur 55 og 57. Lade hagelag tilrettelegger for sosial kontakt blant beboere, men gir også muligheter for å dyrke alene som også kan være positivt for subjektivt velvære og helse. Lade hagelag ligger i det større offentlige friområde som vist til høyre i plankartet for B1 B2 og beskrives nærmere nedenfor. Utover dette er det også etablert felles og private uterom på tak, men disse inngår ikke som en del av befaringen (Trondheim kommune, 2018a, s. 8).

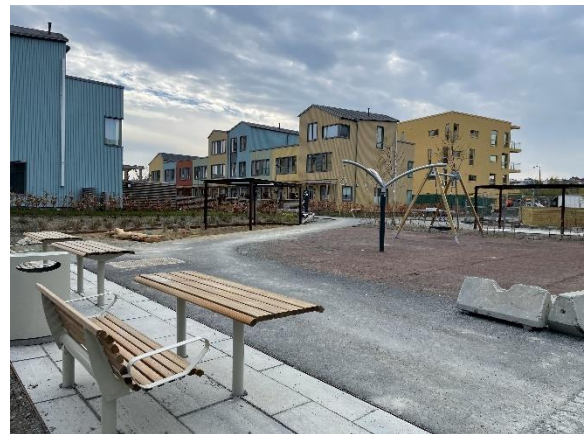

Figur 55. Lilleby hagelag med siktlinjje til nabobebyggelse.

Figur 56. Uteoppholdsareal med variert grad av opparbeiding.

Det offentlige friområde oppleves å være et inviterende og inkluderende parkområde både for beboere og for andre som ikke bor i Lilleby. Som vist i plankartet strekker det seg på tvers gjennom planområdet og kobles sammen med B4, og er som nevnt en viktig forbindelseslinje mellom områder i nord og sør i sone 2. I planbeskrivelsen fremkommer det at parkområdet er tilrettelagt for barn i grunnskolealder, og er etablert med nærmiljøanlegg og turveier (Trondheim kommune, 2014a, s. 7). Dette samsvarer med funn fra befaring gjennom at det er etablert ulike aktivitets- og oppholdssoner her (se figur 57). Størrelsen på parkområdet, i kombinasjon med lavere og variert bebyggelse, gjør at det føles åpent i et nabolag som ellers kan anses å være relativt tett. Variasjonen og kontrasten med nærliggende bebyggelse er videre med på å skape gode omgivelser og oppholdskvaliteter som er ansett å være positivt for flere aspekter innenfor sosial bærekraft. Til tross for at parkområdet er tilrettelagt for barn i grunnskolealder kan en derfor anta at også andre benytter området, og ved befaring ble det observert personer med et variert aldersspenn som oppholdte seg her.

Figur 57. Ulike aktivitetsområder i det offentlige friområde.

Som vist i plankartet for B1 B2 er det også etablert en felles park ved Finnes barnehjem og industrikonstruksjonen, også kalt Maskinparken. Som vist tidligere i figur 50 er denne parken etablert med ulike oppholdssoner og sitteplasser, samt en andel beplantning som skaper gode oppholdskvaliteter for beboere og andre. Området oppleves å være rolig og avgrenset av bebyggelsen rundt som danner et tydelig og inviterende rom. Her er det tilrettelagt for at beboere og andre kan spise på restaurantene enten i uteoppholdsarealet eller i bebyggelsen. Dette området kobles også sammen med turveier og tilkobles et større privat uteoppholdsområde som ligger blant boligbebyggelsen.

Planlagt uteoppholdsareal i B4

I reguleringsplanen for B4 vises det at det er tilrettelagt for næring og flere felles grøntområder, i tillegg til to felles torg som kan fungere som sosiale møteplasser. Hvordan uteområdene i B4 derimot vil bli utformet og hvilke oppholdskvaliteter de vil ha for å stimulere til bruk er derimot uvisst, spesielt med tanke på at det i dette området er planlagt å etablere to høyhus. I planbeskrivelsen fremkommer det derimot at torget (kalt Fesiltorget) skal være et offentlig åpent torg hvor det planlegges for åpne overvannsløsninger eller andre vannelementer (Trondheim kommune, 2018a, s. 8). Om dette blir gjennomført er uvisst, men at det skal være offentlig og tenkt etablert med blågrønne kvaliteter anses som positivt. I forbindelse med høyhusene i dette området ble det ifølge planbeskrivelsen argumentert av plankonsulent at dette vil bli et «identitetsbærende element», hvor det høyeste tårnet på seksten etasjer skal fungere som samlende for befolkningen og gi området en tydelig markering (Trondheim kommune, 2018a, s. 12). I intervju med kommunal planaktør fortelles det derimot at høyhusene får konsekvenser for uteområdene ved at de vil kaste en bred skyggestripe over hele dette området. Videre blir det fortalt at høyhusene ikke var en del av områdeplanen. Dersom dette er tilfelle, vil høyhusene kunne få negative konsekvenser for uteoppholdskvalitetene her og som kan begrense bruken slik det er tiltenkt. Andel grønnstruktur er vist i plankartene og inngår også som en del av uteoppholdsarealene i tillegg til de etablerte turveiene. Til tross for at det er høy tetthet i planområdet, oppleves det som at grøntområdene består av større, sammenhengende områder med varierte opparbeiding og beplantning som er ansett som positivt for subjektivt velvære.

Sammenfattet vurdering av Nye Lilleby

Totalt sett oppleves det å være en god balanse mellom andel uteoppholdsarealer til fri bruk, og mer opparbeidete uteområder. Gjennom varierte boligtyper og uteoppholdsarealer stimulerer planområdet til mangfold og inkludering, som i kombinasjon med god tilgang og tilgjengelighet til viktige fasiliteter og grøntområder gir lik tilgang og rettferdighet, anses planområdet å bidra til sosial bærekraft på flere områder. Den ene utbyggeren forteller også at uteoppholdsarealene var ment å være inkluderende for alle, og derfor tilpasset ulike aldersgrupper. Diversitet i planområdet ble også beskrevet som viktig av den andre utbyggeren som knytter det til variert boligtilbud og boligsammensetning. Ved befaring opplevde vi videre at det var mye liv i gaterommene og i de ulike uteoppholdsarealene som antas å ha sammenheng med både den gode tilgangen og tilgjengeligheten til og i planområdet, men også kvaliteten og variasjonen, i tillegg til de nevnte kulturhistoriske elementene, som til sammen skaper attraktivitet og tiltrekker mennesker. En av utbyggerne forteller også at beboere oppholder seg i uteområdene, samt at andre utenfra også trekkes inn, og som dermed bekrefter opplevelsen fra befaring.

8.1.4 Sammenfatning og drøfting av nabolagene

Dette kapitlet har presentert funn og drøfting relatert til forskningsspørsmål 1 - *Hvilke krav til utforming av nabolag må oppfylles for å oppnå sosial bærekraft, og i hvilken grad oppnås dette i planlegging av ulike nabolag i Trondheim?*

For å besvare forskningsspørsmålet om kravene til utforming må dette ses i sammenheng med funn fra litteraturstudien om sosial bærekraft og det bebygde miljø presentert i delkapittel 5.2.4. Det er her de ulike kravene til utforming er presentert ut fra en bred litteraturstudie på hvilke fysiske strukturer som anses å være viktig for å skulle oppnå sosial bærekraft. Funnene fra litteraturstudien er brukt som utgangspunkt for å analysere nabolagene og for deretter å svare på i hvilken grad dette oppnås i planlegging av ulike nabolag i Trondheim. Videre følger en sammenfattet drøfting av resultatene.

De fysiske strukturene i nabolagene

Som presentert varierer de ulike nabolagene i henhold til hvor stor grad de oppnår de ulike kravene til utforming ut fra resultatene presentert i litteraturstudiet, og som dermed kan få konsekvenser for i hvilken grad de oppnår sosial bærekraft. I enkelte nabolag, som Øvre Nyhavna og nye Lilleby, er det vurdert å være god tilgjengelighet og tilgang til viktige fasiliteter og andre rekreasjonsområder i sone 2 og 3. På Strinda Hageby er tilgjengelighet ansett som spesielt viktig ettersom det mangler et lokalsenter og ligger i relativt lang avstand til sentrum og viktige fasiliteter. Tilgjengeligheten er derimot vurdert som begrenset som kan få konsekvenser for sosial bærekraft. På en annen side er det her muligheter for å etablere større og flere uterom hvor det er mindre krav til tetthet enn i de andre planområdene. Dette legger til rette for å kunne utforme større og varierte uteoppholdsarealer som skaper gode oppholdskvaliteter og som kan bidra til sosial bærekraft.

Resultatene viser også at nabolagene på ulike måter innehar fysiske strukturer som bidrar til sosial bærekraft. Ut fra dette finner vi at både lokalisering, men også planområdets størrelse og krav om tetthet har en sentral betydning for hvordan de ulike fysiske strukturene blir ivaretatt eller utformet. Slik sett vil det å skulle foreta en sammenlikning av de ulike planområdene ikke anses som hensiktsmessig, da de har ulike forutsetninger som ikke gjør det mulig å sammenligne dem direkte. Med andre ord er det ikke mulig å utforme planområdene likt for å oppnå sosial bærekraft.

Selv om planområdene inneholder flere viktige strukturer, er det også vist til strukturer som mangler eller som anses å være mangelfulle. Dette må ses i sammenheng med forutsetningene til planområdet, men også hvordan selve utformingen av de fysiske strukturene er vektlagt. Det fremkommer derfor at det ikke er tilstrekkelig at planområdene innehar ulike fysiske strukturene som er viktig for sosial bærekraft. Det kommer også i stor grad an på *hvordan* de ulike fysiske strukturene er utformet og organisert i sammenheng med hverandre, og som til sammen skaper gode forutsetninger for sosial bærekraft. Det blir derfor avgjørende å ikke bare kartlegge *om* planområdet og nabolaget innehar de ulike strukturene, men like viktig er derfor også *hvordan* de er utformet ut fra forutsetningene til det enkelte planområdet. Dette belyses også i litteraturen av Hillier (2008) hvor det framgår at utforming av det bebygde miljø bør tilpasses og støtte faktorer for menneskelig formål og liv (s. 217). Videre viser forskning at ulike fysiske strukturene har innvirkning på ulike aspekter ved sosial bærekraft, og

som må anerkjennes i planleggingen for å skulle oppnå sosial bærekraft (Hajrasoulih et al. 2018; Mouratidis, 2018b). Dette krever bevissthet om hvordan utformingen av de ulike strukturene kan bidra til ulike aspekter innenfor sosial bærekraft, da eksempelvis hvordan et uterom kan bidra til gode oppholds-kvaliteter som tilrettelegger for sosial interaksjon, trygghet og subjektivt velvære. Et uterom fordrer med andre ord i større grad til sosial bærekraft dersom det er utformet med bevissthet til å skulle gjøre det. Dette krever at planleggere tydelig inkluderer de ulike aspektene for sosial bærekraft i de ulike fysiske strukturene og vurderer hvorvidt de oppfyller krav om eksempelvis trygghet, sosial interaksjon, helse og velvære. Hvorvidt dette bevisst jobbes med inngår som en del av forskningsspørsmål 2 og presenteres derfor nærmere senere i oppgaven.

Også andre faktorer som grad av tetthet i sammenheng med tomtestørrelse kan påvirke hvordan utformingen blir. Dette framgår også i en studie av Husbanken hvor press på fellesgoder som uterom og solforhold går utover områdekvaliteter som påvirker sosial bærekraft (Smidt, 2014). Dette kan være en konsekvens av høy grad av tetthet, der mangelfull fysisk utforming i fortettingsområder kan gjøre at folk velger å flytte (Mouratidis & Andersen, 2022, s. 16-18). I den sammenheng kan det diskuteres hvorvidt graden av tetthet på eksempelvis Øvre Nyhavna er nødvendig, der planområdets størrelse ble ansett av flere planaktører å være minimal og som begrenset mulighetsrommet for utforming. Det er forståelig at en ønsker å fortette i et så sentrumsnært område for å skulle nå bærekraftige utviklingsmål, samt for økonomisk gevinst for utbyggere. Derimot om dette går på bekostning av sosial bærekraft, en avgjørende dimensjon i bærekraftig utvikling, kan dette føre til konsekvenser for å nå målet om bærekraftig byutvikling. Som beskrevet i teori om de ulike sonene i nabolaget er det hjemme-sonen (sone 1) som har størst betydning for psykososiale faktorer og sosial bærekraft, selv om sone 2 og 3 også er viktig (Kearns & Parkinson, 2001; Power, 2004). Det betyr at det hovedsakelig er i sone 1 det er spesielt viktig at de ulike fysiske strukturene i hovedsak er etablert og utformet for å skulle oppnå sosial bærekraft.

Innholdet i planbeskrivelsene til reguleringsplanene

De tilhørende planbeskrivelsene til planområdene viser også at det er varierende fokus på strukturer som ivaretar sosial bærekraft, og sosial bærekraft er ikke nevnt eksplisitt i noen av planene. Av de tre planbeskrivelsene er det Øvre Nyhavna og nye Lilleby B4 som i størst grad omfavner sosial bærekraft, om enn implisitt. Planbeskrivelsen for Øvre Nyhavna har et eget avsnitt om folkehelse som det eneste av de totalt fire planbeskrivelsene. Den nevner i tillegg aspekter som bokkvalitet, bomiljø, sosial trygghet, hvor det henvendes til at boligbygging i området vil gi sosial trygghet gjennom å være en del av en levende bydel (Trondheim kommune, 2018b, s. 5, 26, 28). Det er derimot noe uklart hva som menes med dette, men kan tolkes at det gjennom folkeliv i gatene i kombinasjon med andel beboere i området, samt til Nyhavna, vil bidra til tryggere områder. Bokkvalitet knyttes videre her til forhold som sol, støy, utsikt og uterom, samt nærhet til viktige fasiliteter, og bomiljø knyttes til variert leilighetssammensetting (Trondheim kommune, 2018b, s. 29, 26). I avsnittet om folkehelse er det fokusert på tilhørende områder, som eksisterende leke- og rekreasjonsområder, Ladestien og Korsvika strandområde, samt trafikkstøy i og rundt planområdet (Trondheim kommune, 2018b, s. 28). Utover dette redegjøres det ikke for hvordan selve planområdet har forsøkt å ivareta folkehelse, noe som anses å være mangelfullt.

Bomiljø og bokkvalitet nevnes ved fire anledninger i planbeskrivelsen for Lilleby B4, dette knyttes til levende bydel og en variert boligsammensetting, til variasjon i etasjehøyder,

ivaretagelse av fasaden til røkeriet og til dagslysforhold (Trondheim kommune, 2018a). I planbeskrivelsen for B1 B2 nevnes ikke bomiljø, men bokvalitet nevnes en gang i forbindelse med en innsigelse (Trondheim kommune, 2014a, s. 14). For Strinda hageby nevnes bokvalitet en gang og knyttes til lys og luft i uterom (Trondheim kommune, 2015, s. 10). Det blir utover dette opp til planleggere og utviklere å vurdere hva som skal legges i å utvikle god bokvalitet.

Utenom det som er nevnt over inneholder planbeskrivelsene lite om sosial bærekraft, og det mangler konkrete opplysninger om hvordan planområdene på ulike måter kan bidra til å oppnå sosial bærekraft, enten det er gjennom folkehelse, bomiljø- eller bokvalitet, eller andre aspekter innenfor sosial bærekraft. Derimot inneholder planbeskrivelsene redegjørelse for ulike fysiske strukturer som implisitt kan bidra til sosial bærekraft, dette samsvarer med funn fra litteratur, og innebærer historiske og antikvariske elementer for å ivareta stedsidentitet og tilhørighet, eller i siktlinjer, arkitektonisk variasjon, grønnstruktur og tilgjengelighet. Ut fra planbeskrivelsene for Lilleby B1 B2 og B4, samt intervju med de private planaktørene, har den tidligere nevnte områdeplanen i stor grad blitt fulgt. Denne er derimot ikke en del av datamaterialet for oppgaven, så det kan ikke utelukkes at det står beskrevet nærmere om sosial bærekraft der, noe det ifølge privat planaktør 2 gjør. Ut over dette er det i hovedsak forhold som det er krav om å utrede eller beskrive ut fra kommuneplanens arealdel, slik som å sikre gode støy og solforhold, trafiksikkerhet, skole og barnehage og annen infrastruktur.

Sammenfattet tyder resultatene på at de ulike nabolagene i varierende grad oppnår krav om utforming for å oppnå sosial bærekraft ut fra funnene fra litteraturstudiet. Dette har sammenheng med lokalisering og forventninger om tetthet i de ulike planområdene, men også grad av bevissthet rundt hvorvidt utformingen bidrar til å sikre ulike aspekter for sosial bærekraft. Videre viser også resultatene at planbeskrivelsene har et varierende fokus på sosial bærekraft og som antyder at sosial bærekraft foreløpig ikke er en inngående del av denne fasen av planleggingen.

8.2 KOMMUNEN OG PRIVATE PLANAKTØRERS ARBEID MED SOSIAL BÆREKRAFT

Følgende kapittel undersøker forskningsspørsmål 2, og dermed *hvordan Trondheim kommune og andre planaktører i dag arbeider for å skape sosialt bærekraftige nabolag*. Her er det tatt utgangspunkt i funn fra dokumentanalyse av kommuneplanene og intervju med planaktørene som omhandler beskrivelser og synspunkt tilknyttet forskningsspørsmålet.

8.2.1 Fokus og ansvar for å ivareta sosial bærekraft i planlegging

I intervju med de ulike planaktørene fremkommer det av samtlige at det har blitt et større fokus på sosial bærekraft i arealplanleggingen de seneste årene. Dette samsvarer også med funn fra dokumentanalysen presentert nedenfor og i litteraturstudiet. Det økte fokuset kan tyde på at det i samfunnet og innen planleggingsdisiplinen har skjedd et skifte hvor det sosiale har fått større prioritet. Dette kan ha sammenheng med nye erfaringer, at en ser flere sosiale utfordringer i Norge og i verden, eller at det har blitt en større oppmerksomhet mot at planlegging kan være et sentralt verktøy for å legge til rette for et sosialt bærekraftig samfunn (Bramley et al., 2006, s. 6; Ghahramanpouri et al., 2013, s. 190; Millstein, 2021, s. 134). Til tross for at det virker å ha blitt et større fokus på sosial bærekraft, mener to av de private planaktørene at det likevel ikke er tydelig hvordan sosial bærekraft skal jobbes med i planleggingen, noe som ble begrunnet av den ene med at begrepet fortsatt er relativt nytt og at fagpersoner er usikre på hvordan det skal angripes. Hvordan dette så kan påvirke hvordan sosial bærekraft arbeides med presenteres i delkapittel 8.2.3 og 8.2.4.

Ansaret for sosial bærekraft

Hvordan ulike planaktører opplever at ansvaret for å ivareta sosial bærekraft er fordelt vil kunne ha innvirkning for hvordan det arbeides med, og som kan si noe om de føler seg forpliktet til å ivareta sosial bærekraft i planleggingen og i utforming av nabolag. Her mener en privat planaktør at ansvaret bør og skal gjelde alle aktører som er med på å ta beslutninger i et planleggingsprosjekt. I tillegg framkommer det i de fleste intervjuene at kommunen (da planmyndighetene) har et særskilt ansvar for å ivareta sosial bærekraft i planleggingen av nabolag, noe som også samsvarte med to av intervjudeltakerne fra kommunen, men hvor den ene mente at ansvaret også er tredelt mellom kommunen, utbygger og politikere. De ulike kommunale planaktørene mener videre at sosial bærekraft er et stort fokusområde i deres arbeid, men hvorvidt dette smitter over i planleggingen generelt er en av intervjudeltakerne derimot usikker på. Med dette menes om kommunens fokus på sosial bærekraft også har en innvirkning på andre planaktører involvert i planlegging.

I intervju med to av de private planaktørene fremgår det at de selv opplever at de har en del av ansvaret for å ivareta sosial bærekraft. En poengterer her at til tross for at hovedansvaret kanskje ligger hos kommunen, betyr ikke det at andre planaktører er fritatt for ansvar. To andre private planaktører forteller derimot at det er politikerne som har hovedansvaret for å ivareta sosial bærekraft. Dette kan antyde at de nasjonale retningslinjene og føringene, vist i figur 1 i delkapittel 4.1, kan være viktig for å i større grad sette fokus på og ivareta sosial bærekraft i planleggingen. Samtidig henviser en til

politikere på høyere nivå som stortinget og regjeringen, men knytter det spesielt til det boligsosiale. Selv om det boligsosiale kan være en viktig del av sosialt bærekraftige nabolag, omfavner det kun en liten del av et mer omfattende sosialt bærekraftarbeid, i tillegg til at det også ligger utenfor denne oppgaven. En annen privat planaktør mente at det er blitt et mindre fokus på sosial bærekraft hos politikerne, og at hovedfokuset i stedet er klima- og miljø.

Funnene ovenfor viser at det eksisterer ulike oppfatninger av hvem som har ansvaret for å ivareta sosial bærekraft i planleggingen, samt hvilket fokus det er på begrepet i dag. Funnene viser at enkelte planaktører legger ansvaret hos politikerne og kommunen, men flertallet mener at ansvaret er fordelt og er bevisst eget ansvar. At kommunen pekes ut til å ha et særskilt ansvar hos flertallet av planaktørene antyder viktigheten av å ivareta sosial bærekraft i deres arbeid, og at det forventes til en viss grad at de tar det ansvaret. Videre fremkommer det tydelig at sosial bærekraft har blitt et fokusområde i planleggingen og utforming av nabolag.

8.2.2 Kommuneplanene

Her presenteres funn fra kommuneplanene i kombinasjon med intervju. Hensikten er å belyse hvordan sosial bærekraft blir omtalt i kommuneplanen som er førende for all planlegging på lokalt nivå, og hvordan dette så forstås av ulike planaktører som videre kan ha en innvirkning for hvordan sosial bærekraft arbeides med i planleggingen.

Kommuneplanenes hovedmål

Både samfunnsdelen for 2009-2020 og for 2022-2034 har to hovedmål som omhandler tema som kan knyttes til sosial bærekraft. Som vist i tabell 4 nedenfor har både den eldre og den nye samfunnsdelen likhetstrekk hvor hovedbudskapet i målene er noenlunde like. Hovedmålsetningen i arealdelen for 2012-2024 viser hvordan hovedmålene i samfunnsplanen også prioriteres videre i arealdelen, og at det da er et overveiende fokus på natur, miljø- og klima i bærekraftarbeidet. Hovedmålsettingen i den nye arealdelen for 2022-2034 er basert på begge hovedmålsettingene beskrevet i samfunnsplanen, og viser til en inkludering av et tydeligere sosialt perspektiv enn den tidligere planen. Arealdelen er som nevnt et sentralt verktøy for å skulle innfri samfunnsplanens mål, og skal derfor i stor grad bygge på innholdet i samfunnsplanen.

Tabell 4 Oversikt over målsettinger i kommuneplanene (Trondheim kommune, 2010; 2013b; 2022; 2023c).

	Hovedmål kommuneplanens samfunnsdel	Hovedmålsetting kommuneplanens arealdel
Kommuneplan 2009-2020/2012-2024	Hovedmål 2: I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig	I 2020 er Trondheim en bærekraftig by, der det er lett å leve miljøvennlig
	Hovedmål 3: I 2020 er Trondheim en inkluderende og mangfoldig by	
Kommuneplan 2020-2032/2022-2034	Hovedmål 1: Trondheim skal ta ansvar for et grønnere og mer sirkulært samfunn	Trondheim – en bærekraftig by – et godt sted å leve
	Hovedmål 2: Trondheim skal være en mangfoldig by med et sterkt felleskap	

I den eldre kommuneplanen er ikke sosial bærekraft et begrep som blir omtalt. Begrepet nevnes eksplisitt kun én gang i samfunnsdelen, men da i sammenheng med å skulle definere bærekraftig utvikling. Til forskjell nevner den nye kommuneplanen sosial bærekraft eksplisitt flere ganger. Her er begrepet tydeligere forklart og forsøkt definert og videre satt i sammenheng med målene i samfunnsdelen og med fysiske strukturer i arealdelen. Dette viser at sosial bærekraft har blitt et større fokusområde i kommunen og i samfunnsplanleggingen som støttes av forskning og blant flere av intervjudeltakerne. Hovedfokuset i den eldre kommuneplanen er i stor grad rettet mot natur, miljø og klima, mens det sosiale i større grad preger den nye kommuneplanen. Til tross for dette er fortsatt miljø- og klima også viktige temaer. Nedenfor følger en nærmere redegjørelse for innholdet i de ulike kommuneplanene.

Kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020

I samfunnsdelen for 2009-2020 redegjøres det kort innledningsvis for hovedpunktene i kommunens planstrategi hvor sosial bærekraft ikke er et tema. I målene framgår emner som holdningsendring, medvirkning, boligtilgang, beboersammensetning og forebygging av frafall fra samfunnet deriblant strukturelle endringer som må gjøres for å oppnå ulike sosiale aspekt. De sosiale aspektene som blir nevnt her er identitet, felleskap, trygghet, utjevning av sosiale forskjeller, sosial inkludering, livskvalitet og helse som inngår i begrepet sosial bærekraft og som viser til et fokus, men det kobles i liten grad her til fysiske strukturer som er tematikken denne oppgaven omhandler (Trondheim kommune, 2010). Fokuset på strukturelle endringer for å oppnå sosial bærekraft gjenspeiles også i intervju med planaktører hvor det boligsosiale i stor grad vektlegges, herunder tilrettelegging av sosial miks i nabolag der personer med ulikt inntektsnivå skal kunne bo i samme område. Dette er noe som blir trukket frem ved spørsmål om å definere sosial bærekraft. I enkelte tilfeller redegjøres det for sammenhenger mellom sosiale aspekter og fysiske strukturer. Eksempelvis om «... vakre og ryddige byrom, både i sentrum og i bydelene, er viktig for fellesskap og trivsel, men også et viktig tiltak i det kriminalitetsforebyggende arbeidet» (Trondheim kommune, 2010, s. 18).

Kommuneplanens arealdel 2012-2024

I planbeskrivelsen til arealdelen blir folkehelse nevnt innledningsvis i sammenheng med fortetting når det redegjøres for utfordringer arealdelen må ta hensyn til. I ett av kapitlene er det videre redegjort for fysiske strukturer som gir viktige virkninger for folkehelse, hvor strukturene blir begrunnet med sosiale aspekter som helse og inkludering, i tillegg til at aspekter som trygghet, sikkerhet og likhet implisitt nevnes (Trondheim kommune, 2013b, s. 82). Dette kapitlet omfavner derfor ulike sosiale aspekter til en viss grad, men er derimot det eneste kapitlet der det sosiale fremgår tydelig og hvor ulike sosiale aspekter blir beskrevet og tilknyttet fysiske strukturer. Betegnelsen nabolag blir ikke benyttet, men i enkelte tilfeller blir nærmiljøet nevnt, men da gjennom å beskrive at skoler, barnehager og idrettsanlegg bør ligge i nærmiljøet.

Det er to bestemmelser, en om folkehelse og en om kriminalitetsforebygging, som konkret rettes mot det aspekter for sosial bærekraft hvor det om folkehelse knyttes til fysiske strukturer som grønstruktur, solforhold og sosiale møteplasser (Trondheim kommune, 2014b, s. 8). I bestemmelsene og retningslinjene tilhørende arealdelen finnes flere bestemmelser om fysiske strukturer som indirekte gir føringer som påvirker sosiale aspekter, eksempelvis i kapittel 9 Byform og kulturmiljø, § 9.3 «Bebyggelsen skal

underordnes viktige landskapstrekk og landemerker» (Trondheim kommune, 2014b, s. 8).

Det totale inntrykket av kommuneplanen er at det mangler bevissthet rundt virkninger og hensyn til det sosiale i utformingen av fysiske omgivelser, og spesielt knyttet til nabolag og nærmiljø. Kommuneplanen inneholder redegjørelser for hvilke fysiske strukturer som er ansett som viktige, men de knyttes ikke til ulike sosiale aspekter eller til sosial bærekraft som begrep. I intervju med en privat planaktør fremkommer det at kommuneplanen har mange gode intensjoner, men som sier lite om hvordan ting faktisk skal gjøres i forbindelse med sosial bærekraft. Dette gjenspeiles også i analysen av kommuneplanen.

Kommuneplanens samfunnsdel 2020-2032

I den nye samfunnsdelen for 2020-2032 og i planbeskrivelsen til arealdelen 2022-2034 er det innledningsvis redegjort for ulike sosiale aspekter hvor det til forskjell fra den eldre kommuneplanen er et større fokus på sosial bærekraft. Her beskrives det at hovedmålene i samfunnsplanen er utarbeidet på grunnlag av de ulike bærekraftsmålene hvor sosial bærekraft er en av de tre dimensjonene som danner rammer for samfunnsdelen (Trondheim kommune, 2022, s. 8). Det blir videre konkret beskrevet hva som inngår i begrepet sosial bærekraft ved «sosial bærekraft handler om å sikre god livskvalitet, for oss som lever nå og for kommende generasjoner» (Trondheim kommune, 2022, s. 7). For hovedmål 2 i samfunnsplanen beskrives det eksplisitt at målet omhandler å skape et sosialt bærekraftig samfunn som utdypes av at «alle mennesker har like muligheter til verdige liv med tillitt, trygghet, tilhørighet og tilgang til goder som utdanning, arbeid og bolig» (Trondheim kommune, 2022, s. 18).

Videre nevnes det også at Trondheim skal bli et samfunn hvor livskvalitet, inkluderende nærmiljø, sosial rettferdighet og medborgerskap er grunnleggende fellesskapsverdier, og for å oppnå dette må det jobbes for en mangfoldig by, med trygge møteplasser som gir tilhørighet og som sammen styrker fellesskapet (Trondheim kommune, 2022, s. 18).

Det blir også i samfunnsplanen redegjort for hvordan kommunen i forkant av utarbeidelsen av kommuneplanen har gjennomført undersøkelser og medvirkning hvor de har inkludert Trondheims innbyggere, nærings- og samfunnsliv og personer internt i organisasjonen. Spørsmålene som ble belyst i den sammenheng var hva er god livskvalitet og hva som er viktig for å skape et bærekraftig samfunn. I resultatene av studien framkom viktige aspekter og forhold som omhandler sosial bærekraft; sosiale og nære opplevelser, som relasjoner, mestring, trygghet og meningsfulle aktiviteter i hverdagen, helse og aktivitet, nærmiljø, møteplasser og personlig frihet, tilhørighet, inkludering og felleskap (Trondheim kommune, 2022, s. 10).

Flere av disse forholdene kan knyttes direkte til en nabolagskontekst. Dette viser at kommunen i sitt arbeid med kommuneplanen har økt sin kunnskap om hvilke forhold som er viktig for god livskvalitet og et bærekraftig samfunn. Samtidig gir dette et bredere omforent grunnlag for planarbeidet.

Kommuneplanens arealdel 2022-2034

I planbeskrivelsen til arealdelen står det at folkehelse og inkludering skal være et gjennomgående fokus for byutviklingen, noe som også er en del av begrunnelsen for hovedmålsettingen vist tidligere i tabell 4 (Trondheim kommune, 2023c, s. 3). Videre er det også beskrevet at arealplanleggingen angår sosiale forhold og knytter det til at fysiske strukturer er en viktig ramme for folks sosiale liv. Dette poengteres også i samfunnsdelen (Trondheim kommune, 2022, s. 32; Trondheim kommune, 2023c, s. 9).

I arealdelen anerkjennes det også at en tettere bystruktur kan skape utfordringer for bo- og nabolagskvaliteter. Hvordan boligprosjekter dermed bør utformes for å bidra til attraktive og inkluderende nabolag nevnes derfor som viktig, hvor et hovedgrep derfor er å differensiere tetthet for å sikre attraktive bolig- og bymiljø. Arealplanen beskriver videre et fokus på å balansere de ulike dimensjonene i bærekraft, og at vi i større grad enn tidligere må tenke på sosial bærekraft i byutviklingen. Dette knyttes videre til trender som demografisk utvikling og sosiale ulikheter i samfunnet (Trondheim kommune, 2023c). I sluttkapitlet redegjøres det for arealdelens virkninger for samfunnet hvor dette også gjentas her. I denne sammenheng poengteres det i tillegg at folkehelse er lagt til grunn for utforming av plankartet og som er hensikten bak en stor andel av bestemmelsene som foreslås (Trondheim kommune, 2023c, s. 98). I tillegg inngår også folkehelse som en egen bestemmelse (§ 7.1.) (Trondheim kommune, 2023b, s. 9).

Som vist blir begrepet sosial bærekraft redegjort for, men ses også i sammenheng med fysiske strukturer. Dette framgår både i samfunnsdelen og i arealdelen, eksempelvis i samfunnsdelen ved å skulle «bevare, foredle og formidle Trondheims kulturarv for å skape identitet og tilhørighet.» (Trondheim kommune, 2022, s. 16). De mest gjentakende sosiale aspektene i planbeskrivelsen til arealdelen er: inkludering, folkehelse og opplevd trygghet. Andre aspekter som rettferdighet og likhet, sosialt samvær, trivsel, livskvalitet og identitet blir også nevnt og satt i sammenheng med fysiske strukturer. Det er i tillegg et eget delkapittel som omhandler bolig- og nabolagskvaliteter i arealdelen. Her blir nabolagsbegrepet konkret sett i sammenheng med sosiale aspekter og fysiske strukturer, eksempelvis ved at inkluderende og attraktive nabolag vil kunne bidra til fellesskap, noe som viser til et tydeligere fokus for nabolagets betydning for sosiale aspekter til forskjell fra den eldre kommuneplanen (Trondheim kommune, 2023c).

I arealdelen fremgår det i tillegg et tydeligere og en mer detaljert begrunnelse og redegjørelse av de tilhørende bestemmelsene til arealdelen, der hensikten med de settes i sammenheng med virkninger for det sosiale i større grad enn hva som kommer frem i dokumentet til bestemmelsene (Trondheim kommune, 2023; 2023c). I dokumentet om bestemmelsene og retningslinjene nevnes sosial bærekraft eksplisitt og implisitt, der det redegjøres for folkehelse, og andre aspekter som helse og trygghet nevnes kort, i tillegg til andre faktorer som å skape gode, attraktive byrom og oppholdssoner (Trondheim kommune, 2023b). I de tilfeller hvor bestemmelsene kan være uklare i tilknytning til sosial bærekraft kan derfor den tilhørende planbeskrivelsen bidra til å i større grad skape en forståelse for virkninger og fysiske strukturer som tilrettelegger for ulike sosiale aspekter.

I planbeskrivelsen til arealdelen vises det videre til forskning for å begrunne vurderinger gjort i tilknytning til sosial bærekraft. Som grunnlag for å vurdere virkninger for folkehelse er det derfor brukt en NiBR-rapport kalt *Fortetting og folkehelse* fra 2017 som utgangspunkt. Her blir temaene sosial rettferdighet, nærmiljøkvaliteter og ytre

miljøfaktorer som påvirker helse inkludert og beskrevet, hvor det videre poengteres at temaene er gjensidig avhengig av hverandre og at konsekvensen for folkehelse av bymiljøet ofte er indirekte (Trondheim kommune, 2023c, s. 98). Videre vurderes ulike fysiske strukturer i sammenheng med de ulike temaene som blir begrunnet med forskning. Under temaet nærmiljøkvaliteter blir nabolaget nevnt og knyttet til fysiske strukturer som skal bidra til at nærmiljøet blant annet oppleves som trygt og gir tilgang til grønne rekreasjonsområder som knyttes til helse og livskvalitet (Trondheim kommune, 2023c, s. 99). Gjennom å benytte forskning viser det til at kommunen har forsøkt å tilegne seg kunnskap om sosiale virkninger og slik utviklet et bedre kunnskapsgrunnlag for å skulle ivareta sosial bærekraft.

I dokumentet til bestemmelsene og retningslinjene er det som nevnt en bestemmelse (§ 7.1) som gir krav om at det i planforslag skal redegjøres for en folkehelsevurdering (Trondheim kommune, 2023b, s. 9). Dette betyr at planaktører må forholde seg til folkehelse, hva det innebærer og gjøre konkrete vurderinger av hvordan det ivaretas i planleggingen. I et intervju mente en privat planaktør at dette kunne føre til et økt fokus og kompetanse om sosiale aspekter blant planaktører, som det i dag virker å være mangel på, men at selve utredningen kan være utfordrende.

Samlet vurdering av kommuneplanene

Ved en helhetlig vurdering av begge kommuneplanene oppleves det innholdsmessige fokuset å være ulikt, selv om hovedmålene har likhetstrekk. Dette fremkommer tydelig både i samfunns- og arealdelene, hvor det allerede innledningsvis settes premisser for hvordan planene forholder seg til ulike tema. I den eldre kommuneplanen finner vi at det sosiale forsvinner litt i mengden av andre tema, noe som også samsvarer med intervju med ulike planaktører. Det oppleves at den sosiale dimensjonen ikke er et gjennomgående eller tydelig fokus, hvor de ulike begrunnelsene i stor grad preges av å skulle hensynta eller skape gevinst for natur, - miljø- og klima.

I den nye kommuneplanen er derimot sosial bærekraft og tilhørende aspekter i større grad et gjennomgående fokus, som også samsvarer med opplevelsen til flere av planaktørene. Dokumentanalysen viser tendenser til at det har blitt en større forståelse og bevissthet rundt begrepet sosial bærekraft, men også at sammenhengen mellom sosiale aspekter og ulike fysiske strukturer tydeliggjøres bedre. Dette antyder at Trondheim kommune i større grad enn tidligere har fått et økt fokus og forståelse for hvordan arealplanleggingen innvirker på sosial bærekraft. Kommuneplanen redegjør i tillegg for kunnskapsgrunnlag i arbeidet med kommuneplanen, og baserer vurderingene på forskning, noe som det ikke ble gjort i den eldre kommuneplanen.

Den helhetlige vurderingen viser at det tyder på at kommunen har økt kunnskapsgrunnlaget om sosial bærekraft i arbeidet med å utvikle den nye kommuneplanen, hvor sosial bærekraft har fått et betydelig større innpass enn tidligere. I tillegg knyttes også sosiale aspekter direkte opp mot nabolaget og nærmiljøet i ett delkapittel, som viser at også nabolagsbegrepet har fått en større betydning. Funn fra dokumentanalyse og intervju bekrefter funn fra litteraturstudiet om et større fokus på sosial bærekraft de siste årene, og at det til nå har vært et hovedfokus på miljødimensjonen av bærekraftig utvikling (Bramley et al., 2006, s. 6; Ghahramanpouri et al., 2013, s. 190; Millstein, 2021, s. 134).

Kommuneplanens innvirkning på planaktørers arbeid

Funnene fra analysen over viser at sosial bærekraft og fysiske strukturer i nabolaget den seneste tiden har fått større oppmerksomhet i planlegging på kommunalt nivå. Dette skal videre legge premisser for fremtidig planlegging ettersom kommuneplanen er det overordna plandokumentet som planaktører må forholde seg til. Det var derfor interessant å undersøke hvordan og i hvilken grad ulike planaktører i sitt arbeid forholder seg til det som står omtalt om sosial bærekraft i kommuneplanene, herunder om det oppleves forståelig og tydelig, og om de selv oppfatter at kommuneplanene kan bidra til å skape sosialt bærekraftige nabolag.

Det ble som nevnt innledningsvis i delkapittel 8.2.1 at det økte fokuset på sosial bærekraft i planleggingsdisiplinen generelt kan komme av ulike forhold, deriblant flere erfaringer. Erfaring ble også av en kommunal planaktør ansett som en faktor for den økte oppmerksomheten til sosial bærekraft i den nye kommuneplanen. At det oppfattes å være et større fokus på sosial bærekraft i kommuneplanen og blant planaktører kan videre føre til en forventning om at planleggere i sitt arbeid jobber for at sosial bærekraft skal være et premiss i planleggingen og noe som må tas hensyn til. Kommuneplanen kan slik fungere som et verktøy som kan bidra i arbeidet.

Kommuneplanens arealdel er juridisk bindende og planaktører må derfor forholde seg til den og tilhørende bestemmelser og retningslinjer i sitt arbeid. Slik sett kan kommuneplanen ha innvirkning på hvordan sosial bærekraft blir ivaretatt blant ulike planaktører, og gjennom et større fokus på sosial bærekraft i den nye planen kan dette antyde at sosial bærekraft vil innvirke på planarbeidet fremover. Samfunnsplanen er ikke juridisk bindende, men gir premisser for arealdelen. Det er i den nye samfunnsplanen at det mer inngående er redegjort for sosiale aspekter, og derfor blir samfunnsplanen viktig å ses i sammenheng med arealdelen for å skape en bedre forståelsesramme for sosial bærekraft i planleggingen. I flere intervju fremgår det derimot at kjennskap til samfunnsplanen er minimal blant planaktørene, hvor flere sa at den ikke, eller i liten grad, ble benyttet i arbeidet. En privat planaktør var heller ikke klar over at det hadde kommet en ny samfunnsdel. Det fremgår også i flere intervju at det er arealdelen som aktivt benyttes i arbeidet, og at det er den det tas utgangspunkt i ved planlegging av nye prosjekter. Dette antyder at samfunnsplanen ikke har særlig betydning for hvordan planleggingen foregår i Trondheim.

Utfordringer med den nye kommuneplanen

Til tross for at den nye kommuneplanen har et økt fokus på sosial bærekraft, og at planaktører opplever et større fokus på det generelt i planlegging, fremkommer det likevel i enkelte intervju at selve begrepet fortsatt oppleves som utydelig. Av flere etterlyses en mer konkret redegjørelse for begrepet som knyttes til at det ville gjort det enklere å jobbe med tematikken. Ut fra vår analyse av kommuneplanen mener vi begrepet sosial bærekraft blir redegjort for tydelig, men da i hovedsak i tilknytning til andre begreper som folkehelse og tolkes dermed ut fra vårt kunnskapsgrunnlag fra litteraturstudiet. Når ulike planaktører har en annen oppfatning og mener kommuneplanen bør ha en mer konkret redegjørelse, kan det antyde at de ikke direkte knytter begreper som folkehelse til å inngå i sosial bærekraft, eller at de kanskje ikke er like oppdatert på innholdet i den nyeste planen. En kommunal planaktør synes det er vanskelig å avgjøre om begrepet kommer tydelig nok fram fordi begrepet er så vidt og sier at selv om begrepet kanskje ikke blir brukt direkte i stor grad så inngår det likevel

implisitt i deres arbeid. Å vurdere om begrepet kommer tydelig nok frem kan altså ha sammenheng med forståelsen av begrepet, samt at begrepet oppleves å være diffust.

Vår oppfatning er at det er ett kapittel som tydelig redegjør for begrepet, men hvorvidt det er gjennomgående i henhold til hvordan ulike fysiske strukturer bør utformes for å være sosial bærekraftig er derimot mindre tydelig. Dette kan trolig også påvirke hvordan intervjudeltakerne opplever at sosial bærekraft fremkommer i planen. Når intervjudeltakeren forteller at sosial bærekraft implisitt inngår i deres arbeid har dette trolig med ulike fysiske strukturer å gjøre, slik som at ved å tilrettelegge for andel grønnstruktur eller uterom, så vil dette implisitt også innvirke på det sosiale. Som vist er disse faktorene viktig for sosial bærekraft, men at det sosiale er implisitt kan by på utfordringer hvor det blir opp til hver enkelt fagperson å avgjøre hvilke ulike fysiske strukturer som skal inngå i utformingen av områder, og på hvilken måte det skal utformes for å favne sosial bærekraft. En tydelig og felles ramme for hvordan det faktisk bør gjøres for å oppnå sosial bærekraft gjennom fysiske strukturer kunne med andre ord vært en fordel. En privat planaktør beskriver at det er mange forhold i kommuneplanen en må ta hensyn til og at en derfor ikke scorer fullt på alt. Her etterlyses en tydeligere veiledning eller struktur for hvordan ulike sosiale aspekter kan vektes, og mener det hadde vært en fordel om bestemmelsene i kommuneplanen var øremerket slik at det tydelig kommer frem hvilke som direkte omhandler sosial bærekraft. Dette mener planaktøren kan føre til at sosial bærekraft i større grad blir forstått og som gjør det enklere å arbeide med gjennom vekting i ulike kontekster.

Det må poengteres at kommuneplanen også innehar mange andre viktige temaer som er ansett som viktige for samfunnsutviklingen. Det vil derimot ikke være relevant eller hensiktsmessig å nevne alle temaer eller undersøke om alle tema kan knyttes til sosial bærekraft. Det er gjort en vurdering for hvilke elementer som anses å være av størst betydning, og det er disse som er analysert i dokumentanalysen. Redegjørelsen som er beskrevet her er dermed basert på forhold og tema vi anser som viktige i sammenheng med sosial bærekraft.

8.2.3 Hvordan sosial bærekraft omtales

Hvordan sosial bærekraft omtales av de ulike planaktørene kan si noe om hvilken forståelse de har av begrepet, og som kan gi informasjon om hvordan sosial bærekraft benyttes i arbeidet. Hvordan ulike planaktører omtaler sosial bærekraft er basert ut fra et helhetsinntrykk ut fra de beskrivelsene som kom frem i intervjuene.

Forståelse og forsøk på en definisjon

Det fremkommer i alle seks intervju at sosial bærekraft oppleves å være et vidt, diffust og vanskelig begrep. Det beskrives som lite håndfast og vanskelig å skulle definere og forklare. To av de kommunale planaktørene mener at sosial bærekraft infiltreres i alt, og at det derfor oppleves utydelig og vanskelig. En mener videre at dette også gjør at begrepet kan bli overbrukt, uten å måtte henvise til faktiske forhold. En annen kommunal planaktør forteller at ofte når private planaktører bruker begrepet sosial bærekraft, oppleves det ikke som troverdig, og har en oppfatning av at begrepet ofte brukes for å «sminke over» prosjekter for å virke bedre enn det de faktisk er, og at begrepet derfor kun benyttes som et «festtale ord» av ulike arkitekter og utbyggere. Dette kan trolig knyttes til at utbygger gjerne har et ønske om å få solgt prosjektene sine, og derfor har

et ønske om å i størst mulig grad få prosjektene til å virke attraktive. En av de private planaktørene mener begrepet kan tolkes på mange ulike måter fordi det ikke eksisterer en entydig, klar definisjon. At det ikke er en klar definisjon og konsensus i hva sosial bærekraft skal innebære belyses også av litteratur og kan gjøre arbeidet med sosial bærekraft utfordrende (Bramley et al., 2006, s. 2; Dempsey et al., 2011, s. 290; Ghahramanpouri et al., 2013, s. 190; Manzi & Lucas et al., 2010, s. 20; Shirazi & Keivani, 2017).

Når planaktørene direkte blir spurt hva de mener inngår i sosial bærekraft fortalte flere at de var usikre. Under et intervju stilte utbyggeren spørsmålet tilbake til oss for å høre hva vi mener sosial bærekraft er. Dette begrunnes med at deres oppfatning av begrepet kunne vært ulik vår, og at de derfor ble usikre på om de kom til å svare riktig. Dette kan knyttes til at intervjudeltakerne opplever at det er vi som forskere sitter på et fasitsvar, som fører til at et ønske om å gi konstruerte svar ut fra hva de oppfatter at forskeren ønsker å høre (Thagaard, 2018, s. 108). For å definere begrepet benyttet en privat planaktør og en kommunal planaktør andres verk. Privat planaktør leste opp hva deres plankontor tidligere hadde skrevet om sosial bærekraft i forbindelse med et sykehusprosjekt, mens planaktør fra kommunen benyttet en forskningssirkel for sosial bærekraft. Dette antyder at samtlige av planaktørene er usikre på hva sosial bærekraft egentlig omfatter, men det kan også ha sammenheng med selve intervjusituasjonen. Samtidig viser planaktørene til en viss, om enn ubevisst, forståelse for begrepet i andre spørsmål som stilles som viser til en implisitt forståelse for ulike aspekter ved sosial bærekraft, dette er beskrevet nærmere nedenfor.

Oppfatning av sentrale elementer

Til tross for at planaktørene opplever at begrepet er noe diffust og uhandgripelig fremkommer det likevel noen hovedelementer for hva de mener er sentrale. En av de kommunale planaktørene mener sosial bærekraft omhandler å skape gode relasjoner mellom mennesker som bare blir bedre og bedre, og som derfor er bærekraftig, mens en annen kommunal planaktør mener det i stor grad dreier seg om at omgivelsene kan fremkalle og skape situasjoner for sosialt samvær, og sier at begrepet direkte korrelerer med byliv. Andre private planaktører nevner sosiale forhold som tilbud til flere, gode bomiljø, ta vare på mennesket og å holde nede kriminalitet som viktig for sosial bærekraft.

I fem av de seks intervjuene ble det boligsosiale trukket frem som viktig for sosial bærekraft, spesielt i ett intervju var dette et stort fokus hvor det ble fortalt at en ikke kan oppnå sosial bærekraft før politikere gjør noe med det boligsosiale. Beboersammensetning og boligtilgang var nevnt her som spesielt viktig, og som også gjenkjennes i den eldre samfunnsdelen for 2009-2020 der det sosiale omtales direkte.

Disse ulike beskrivelsene av sosial bærekraft viser at begrepet tolkes og forstås til dels ulikt av ulike planaktører, og er videre noe som kan få innvirkning for hvordan det jobbes med i arealplanleggingen. Det ble underveis i intervjuene nevnt ulike sosiale aspekter som trygghet, tilhørighet, tilknytning, sosialt samvær, mangfold, trivsel, hvor identitet og helse implisitt også ble belyst i intervjuene. Dette viser at planaktørene har en viss forståelse for aspekter innen sosial bærekraft, men at det ikke kobles direkte til begrepet.

Sosial bærekraft og fysiske strukturer

Selv om planaktørene opplevde det utfordrende å skulle definere begrepet sosial bærekraft, ble likevel sosial bærekraft inkludert implisitt i sammenheng med ulike fysiske strukturer, eksempelvis gjennom å skape hyggelige møteplasser og gater, legge til rette for opphold og aktivitet, skape karakter og tilpasse planområdet til omkringliggende områder. Slike sammenkoblinger ble nevnt i de fleste intervjuene, og ble eksempelvis forklart gjennom formuleringer som *«ved å etablere felles kommunikasjonsårer møtes jo folk, og det er en fin måte å legge til rette for steder som er åpne for alle»*, som her viser til sentrale aspekter ved sosial bærekraft som sosial interaksjon, likhet og inkludering.

Samlet sett ble fysiske strukturer som formelle og uformelle møteplasser, oppholdsområder, uterom, grønnstruktur, tilgjengelighet, fasiliteter, sol og støy, historiske elementer, bygningsstruktur og bolig mangfold det som ble mest gjentatt i forbindelse med sosial bærekraft. Spesielt det å skape gode sosiale møteplasser og uterom for opphold var et sentralt tema i de aller fleste intervjuene. De nevnte elementene samsvarer også med litteraturstudiet på sosial bærekraft og det bebygde miljø, og viser dermed til en sammenheng med det sosiale. Enkelte intervjudeltakere koblet også fysiske strukturer eksplisitt til sosial bærekraft. Eksempelvis uttrykte en privat planaktør *«...at man har omsorg for utearealene er jo også viktig for sosial bærekraft tenker jeg»*. I den grad planaktørene redegjorde utdypende for sammenhengen mellom fysiske strukturer og sosial bærekraft varierte. I tre intervju fremkom dette tydelig ved å beskrive hvordan fysiske strukturer og ulike sosiale aspekter innvirker på menneskers adferd, følelser og opplevelser, og viser til en større forståelse for sosial bærekraft relatert til fysiske strukturer.

Kommunale planaktører og sosial bærekraft i kommuneplanen

Ettersom kommuneplanen er utarbeidet av kommunen kan en anta at det som fremkommer der vil være representativt for kommunens ståsted og hvilke mål de har for Trondheim i fremtiden. En kan derfor også anta at de som jobber i kommunen har den samme forståelsen for sosial bærekraft som det som omtales der. Dette viser seg å ikke nødvendigvis være tilfelle, hvor det i intervjuene med de kommunale planaktørene ikke beskrives den samme forståelsen for sosial bærekraft som det som fremkommer der. Dette kan derimot ha sammenheng med at planen er relativt ny, og at den foregående planen i mindre grad omtalte sosial bærekraft eksplisitt ikke ble tilknyttet nabolag.

Ved spørsmål om hvilke grep som har blitt gjort i utarbeidelse av den nye kommuneplanen for å ivareta sosial bærekraft hadde intervjudeltakerne liten formening om det, utenom å sette spørsmålstegn ved om enkelte bestemmelser kunne inngå. Dette kan antyde at de kommunale planaktørene ikke har satt seg inn i den nye kommuneplanen, men det kan også tyde på manglende kunnskapsdeling internt, hvor kommunale planleggere ikke blir oppdatert og inkludert i hva kommunen selv ønsker å vektlegge i planleggingen.

En samlet vurdering av alle intervjuene tilsier at de ulike planaktørene ser sammenhengen mellom fysiske strukturer og sosial bærekraft, og at ulike sosiale aspekt i den sammenheng blir nevnt. Likevel har alle planaktørene utfordringer med å forklare selve begrepet sosial bærekraft på direkte spørsmål om å definere sosial bærekraft. Det oppleves derfor som at planaktører implisitt har en forståelse av sosial bærekraft, men at de har vanskeligheter med å knytte dette til selve begrepet som kan få konsekvenser for

hvordan det arbeides med. Det oppfattes også som at det ved redegjørelse for sosial bærekraft varierer hva som vektlegges og blir trukket frem som viktig. Dette gjelder også når sosial bærekraft knyttes til fysiske strukturer, og som viser til et behov for en mer omforent og tydelig forståelsesramme for sosial bærekraft.

8.2.4 Planaktørers arbeid med sosial bærekraft

Med bakgrunn i hvordan planaktører omtaler sosial bærekraft viser funn at de tenker på sosiale aspekter når de utformer fysiske strukturer. Det framkommer også i intervjuene at de private planaktørene og utbyggerne reflekterer over hva de tenker og ønsker kunne vært gjort annerledes i ulike prosjekter for å i større grad tilrettelegge for sosial bærekraft. Denne refleksjonen viser en viss forståelse blant planaktørene for hva som funker og ikke funker for å ivareta sosial bærekraft. I intervjuene forteller også planaktørene at sosial bærekraft er noe de har fokus på i deres arbeid.

Indirekte arbeid med sosial bærekraft

I intervjuene med kommunale planaktører uttrykkes det at de indirekte alltid er opptatt av sosial bærekraft i deres arbeid. Den ene mener at sosial og miljømessig bærekraft henger tett sammen, men at klima og miljø har fått et økt fokus de siste årene som begrunnes med at kommunen har fått flere klima- og miljøavtaler å forholde seg til, i tillegg til de nasjonale klimamålene. I intervju med utbygger og en privat planaktør mener begge at de som fagpersoner alltid har arbeidet med tematikken, også før sosial bærekraft ble et begrep. En av utbyggerne uttrykker dette gjennom «... *mye av det vi gjør er sosial bærekraft, og det er helt naturlig for oss å ta de hensynene vi tar*». En privat planaktør sier at alle ansatte er opptatt av å inkludere alle dimensjonene i bærekraftig utvikling, mens en annen privat planaktør mener de ønsker å være pådrivere for å sikre sosial og miljømessig bærekraft i sitt arbeid. At noen planaktører mener sosial bærekraft har vært, og er en del av deres arbeid uten at det direkte knyttes til sosial bærekraft viser at sosial bærekraft i lengre tid har fått oppmerksomhet blant planaktører. Dette speiler det som framkom i delkapittel 8.2.3 for hvordan planaktørene omtaler sosial bærekraft.

I intervjuene fremkommer det også hva planaktørene selv mener er sentralt i deres arbeid for å ivareta sosial bærekraft. En privat planaktør beskriver at det de gjør i sitt arbeid med utforming av nabolag er at det skal gi noe tilbake til byen, og at det viktigste for dem er å lage gode rammer for mennesket. Ifølge utbygger er de mer opptatte av nabolagsbegrepet enn av sosial bærekraft, og at de i likhet med andre er opptatt av at det skal gi noe tilbake. En kommunal planaktør mener de i kommunen planlegger for at omgivelsene kan skape situasjoner som fremmer sosialt samvær, og at de igjennom planarbeidet forsøker å etablere et grunnlag for dette slik at folk kan ha gode sosiale liv. Planaktøren mener det er kommunens oppgave å ta vare på folkehelse og at planer blir utarbeidet slik at det blir et godt liv å bo i nabolagene. En annen kommunal planaktør mener at det å tenke helhetlig i planarbeidet er viktig i nabolagsutvikling, og trekker frem at de ønsker at de ulike nabolagene skal danne et finmasket nett i byen. Dette kan tolkes til det skrevet tidligere om sammenkobling og tilpasning, hvor det beskrives at nabolag ikke bør utformes som adskilte enheter (Barton, 2000, s. 4-5; Jacobs, 1961; Mouratidis, 2018b).

Konkrete tiltak

Til tross for at planaktørene selv gir uttrykk for at de har et fokus på sosial bærekraft i arbeidet, er det kun en av planaktørene som beskrev at de har utviklet konkrete, interne indikatorer og veiledere som omfatter sosial bærekraft. Utover dette er det ingen andre av planaktørene som sier de har utarbeidet interne løsninger for å skulle ivareta sosial bærekraft i utforming av fysiske omgivelser. I intervju med to private planaktører fremkom det at hvordan sosial bærekraft blir ivaretatt er avhengig av type prosjekt, hvilke muligheter som finnes, og hver enkelt fagpersons innlevelse og engasjement til å skulle ivareta sosial bærekraft. Denne manglende forståelsesrammen kan gjøre det vanskelig å avgjøre om sosial bærekraft faktisk blir ivaretatt og hvordan det i så fall blir ivaretatt.

For å skulle ivareta sosial bærekraft på en bedre måte enn i dag mener en kommunal planaktør at evaluering av prosjekter kan være en potensiell mulighet, som begrunnes med å skulle bidra til læring fordi en da får kunnskap om hva som faktisk ble resultatene av ulike tiltak og om omgivelsene da blir brukt slik tiltenkt. Vedkommende mener videre at planleggere bør forsøke å tenke nytt for å ivareta sosial bærekraft, og opplever en tendens til at gårdagens løsninger gjerne brukes fordi de vet det er et marked for det. Dette belyses også i litteraturen som problematisk ved at samfunnet er i en kontinuerlig endring, og nåværende behov og utfordringer ikke nødvendigvis best løses ved å bruke tidligere arbeid og kunnskap som grunnlag (Aarsæther et al., 2018, s.16). Likevel poengterer intervjudeltakeren at kommunen i dag gjør en del for å forbedre seg på flere områder, blant annet ved at de har ansatt en byarkitekt som skal opplyse politikere om hvordan ting bør utformes ut fra et arkitektonisk perspektiv.

Planaktørers innvirkning på sosial bærekraft

Begge de kommunale planaktørene mener de har innvirkning på utforming av fysiske strukturer og dermed tilrettelegging av sosial bærekraft. En kommunal planaktør mener de har kontroll på at sosial bærekraft ivaretas ettersom de i stor grad kan påvirke de fysiske strukturene utenfor selve boligen. Den andre mener også kommunen har stor innvirkning for å ivareta sosial bærekraft ved at de tidlig i planprosessen kan komme med innspill og slik sette fokuset mot forhold som er viktig for sosial bærekraft. Funn fra intervju med private planaktører viser at det er ulike meninger om i hvor stor grad og på hvilken måte de opplever å ha innvirkning på utforming av fysiske strukturer, og dermed tilrettelegge for sosial bærekraft. En mener de kan påvirke hvilke ulike fysiske strukturer som planlegges, men forteller at det er mye annet som også må hensyntas i samarbeid med utbygger og kommunen som kan være utfordrende. Det påpekes også av flere at det er utfordrende å overholde ulike krav og ønsker fra både utbygger og kommune som kan påvirke deres arbeid med utforming og planlegging av nabolag. En forteller at de så godt det lar seg gjøre forsøker å ha fokus på det sosiale, og å overbevise ut fra de rammene de har. Samarbeid mellom de ulike aktørene belyses nærmere i delkapittel 8.2.5 nedenfor.

I det ene intervjuet med kommunal planaktør vektlegges i stor grad ulike offentlige arealer som viktig for å ivareta eller styrke sosial bærekraft i nabolag, slik som skoler- og barnehager, nærmiljøanlegg, idrettsflater og offentlige parker. Videre redegjøres det for at de jobber for å sikre sosiale kvaliteter som gode gårdsrom, solforhold, møtesteder for alle brukergrupper og aldre. I planarbeidet foreslår de derfor løsninger for å sikre disse kvalitetene som tilrettelegger for sosial bærekraft. I det andre intervjuet med kommunal

planlegger redegjøres det for at de er opptatt av å sikre fysiske strukturer som de vet bidrar til sosialt samvær, og spesielt for ulike typer familier og aldre, samt at de undersøker hvilke virkninger prosjekter gir for et helt område, hvor planer bør gi noen kvaliteter tilbake. Å gi kvaliteter tilbake til et område nevnes også av en privat planaktør som viktig, og kan knyttes til det som ble beskrevet i delkapittel 6.3.3 – *Befaring* om å tilføye nye kvaliteter til nabolaget. Å sikre kvalitet og helhet ut fra gitte forutsetninger som retningslinjer og krav, påpekes av de tre private planaktørene som noe de er bevisst på og mener er viktig i deres arbeid for å sikre sosial bærekraft. En mener også at de har plikt til å sikre kvalitet i fortettingsområder. Videre framgår det at de ved fortetting bevisst arbeider for å skape uterom med kvalitet. Fortetting med kvalitet har som beskrevet i tidligere lenge vært et premiss for byutviklingen og anerkjennes i politiske retningslinjer (Guttu & Thorén, 1998; Kommunal- og distriktsdepartementet, 2022a; Kommunal- og distriktsdepartementet, 2023). Hva som legges i kvalitet og på hvilken måte til oppnår kvalitet er derimot usikkert, og trenger ikke nødvendigvis være knyttet mot ulike aspekter innen sosial bærekraft.

Videre vil hvilken påvirkning de har på utforming av fysiske strukturer variere i forhold til hvor i planprosessen de arbeider. En privat planaktør uttrykker at de på plan ikke normalt stiller så konkrete krav, og at utforming først og fremst bestemmes og utføres først i detaljfase, herunder ulike løsninger som soneinndeling, arkitektur og fasader, og utforming av grønnsstruktur. Med dette menes at de på plan har et mer overordna planansvar, mens det i detaljfase utredes for selve detaljutformingen av ulike strukturene. I intervju med en som arbeider med detaljfase uttrykkes det derimot at utforming av fysiske strukturer som knyttes til sosial bærekraft er avhengig av et helhetsperspektiv på hele området, og at det i detaljfasen derfor er begrenset til hvordan sosial bærekraft kan ivaretas hvor en ikke har innvirkning på bebyggelsesstruktur, volum eller hensyn til omkringliggende områder. Dette gjøres altså på plannivå og i tidligere planfase. Basert på dette ser vi at det er uklare oppfatninger og forventninger til hvor sosial bærekraft implementeres, hvor en mener det ligger i detaljfase og en annen mener det er i oppstarten av planfasen som legger grunnlaget for området. Samtidig tyder dette at begge har en innvirkning på å skulle implementere viktige strukturer for sosial bærekraft, selv om hvem som har størst påvirkning kan variere hvor overordnede strukturer ikke blir ansett som like avgjørende som den detaljerte utformingen.

Arbeidsmetoder for å ivareta sosial bærekraft

Funn fra intervju viser variasjon i hvordan private planaktører arbeider internt for å ivareta sosial bærekraft ved nabolagsutforming. Her fremkommer det at de fleste planaktørene ikke benytter interne indikatorer eller sjekklister for sosial bærekraft. Av en nevnes derimot ulike interne veiledere og verktøy som benyttes som grunnlag for å ivareta sosial bærekraft, blant annet en helsekonsekvensutredning. Dette er en liste med ulike temaer og aspekter som de ansatte vurderer som relevante å undersøke i sammenheng med sosial bærekraft i utformingen av områder. Ifølge privat planaktør benyttes og utvikles denne kontinuerlig, og er utarbeidet på grunnlag av de ansattes erfaringer og ny ervervet kunnskap. Det nevnes også at de har en samling av eksterne veiledere og analyseverktøy som kan benyttes som hjelpemiddel i prosjekter, deriblant Folkeetråkk fra DOGA, som er et digitalt medvirkningsverktøy (DOGA, u.å.). Videre fortelles det at de har jevnlig interne møter med erfaringsutveksling, samt en intern delingside på intranettet med en samlet erfaringsdatabase, sjekklister og dokumenter som forklares som en arena for kunnskapsdeling, også for sosial bærekraft.

At det er utviklet interne helseutredninger og at det benyttes eksterne veiledere for å implementere sosial bærekraft anses som positivt, og viser at dette er noe de ønsker å hensynta i planleggingen, samt at de forsøker å utvikle et felles kunnskapsgrunnlag blant de ansatte som de kontinuerlig utvikler for forbedring. Hvorvidt disse verktøyene benyttes aktivt av alle er derimot usikkert, og i intervju med en annen privat planaktør fra samme kontor nevnes ikke disse analysene. Her fortelles det at det internt ikke er nok bevissthet rundt sosial bærekraft, og sier at de, i motsetning til foregående planaktør, ikke har sjekklister eller indikatorer internt, men at det er noe som etterlyses. Intervjudeltakeren nevner at de har «vært igjennom» en folkehelseutredning, men at denne var krevende å anvende, og sier videre at det er kun det som står i bestemmelsene som det blir gjort noe med. Om folkehelseutredningen og helsekonsekvensutredningen nevnt tidligere er det samme er uvisst, men viser likevel til ulike oppfatninger og opplevelser av verktøy som benyttes og hvordan sosial bærekraft jobbes med internt. Dette kan antyde at kunnskaps- og informasjonsdeling internt blant ansatte ikke fungerer like godt som førstnevnte planaktør ga uttrykk for. Videre kan det også antas at den interne delingssiden også omhandler mange andre temaer som skal analyseres, og at sistnevnte planaktør derfor ikke opplever denne siden som et konkret verktøy for å ivareta sosial bærekraft, og at det derfor ikke nevnes i intervjuet.

I intervju med utbygger fremgår det at en tydelig plan tidlig i prosjekter er viktig for å sikre kvaliteter som støtter det sosiale, og mener det gjør det enklere for alle parter å vite hvordan en ønsker at sluttresultatet skal bli. Videre blir merkevarebygging beskrevet som viktig i tidligfase, dette for å sette premisser for hvordan resultatet skal bli og slik innfri forventningene som er satt til å skape et attraktivt område, som på en måte kan bidra til å ivareta sosiale forhold. Videre nevnes det at ulike designmaler og inspirasjonshefter for større områder benyttes, og kan bidra til å skape en helhetlig plan og utvikling for områder som alle involverte må forholde seg til. Utbygger mener de overordna dokumentene har fungert godt og hjulpet med å skape en helhetlig gjennomføring og ivaretatt sosiale forhold gjennom utforming av fysiske strukturer på nabolagsnivå.

Om temaet saksbehandling påpeker en av de kommunale planaktørene at de i noen tilfeller gjør avveininger fra bestemmelser for å sikre kvaliteter i boligprosjekt som bidrar til sosial bærekraft. Vedkommende forteller at om de lager avvik fra bestemmelser for å i større grad sikre disse kvalitetene, må dette tydelig presenteres og gjøres åpenlyst i planen. Videre nevnes det at skjønn ofte brukes ved vurderinger om det skal foretas avveininger. Det intervjudeltakeren forteller vil kunne være problematisk fordi om saksbehandlere bruker skjønn, vil det gjøre planprosessen uforutsigbar for private planaktører. Denne problematikken belyses nærmere i delkapittel 8.2.5 – *Samarbeid mellom aktører*. At kommunale planaktører kan gjøre avvik fra bestemmelser for å sikre sosial bærekraft kan derimot være positivt.

Behov for verktøy for å ivareta sosial bærekraft i planarbeid

Plan- og bygningsloven framgår som et viktig verktøy for de kommunale planleggerne og som brukes som et grunnlag for behandling av alle planer. Det fremgår også at kommunens veiledere aktivt brukes i arbeidet og de opplever at veilederne også blir respektert og i stor grad brukt av private planaktører og utbyggere, noe som anses som viktig. I alle intervju med de private planaktørene nevnes det at veiledere fra Trondheim kommune blir benyttet og i stor grad fulgt i plan- og prosjektarbeid, deriblant en

uteromsveileder og veileder for byform og arkitektur. Dette anser vi som positivt, for selv om veilederne ikke er en del av dokumentanalysen i oppgaven, kan en likevel anta at de gir grundigere føringer for hvordan områder bør utformes, og at dette kan være elementer som også favner aspekter innen sosial bærekraft. Likevel mener en privat planaktør at enkelte veiledere har forbedringspotensialer der det oppleves at det kan være et for stort fokus på konkrete, tallfesta elementer som ikke nødvendigvis fanger opp reell kvalitet i utformingen. Her antas det at tallfesta kvaliteter, som ulike mål, ikke fanger opp hvordan den helhetlige kvaliteten av et område vil bli, og at veilederne derfor bør bli mer overordnet gjennom å fokusere mer på den helhetlige kvaliteten i ulike områder.

Ved spørsmål om det benyttes ulike stedsanalyser i planarbeidet, nevnes ikke sosiokulturell stedsanalyse. Her uttrykker en privat planaktør også skepsis til å skulle ha for mange analyser, fordi det kan være utfordrende å dra nytte av det i den faktiske utformingen av områder, og at en analyse i seg selv ikke vil kunne bidra til å ivareta eller skape sosial bærekraft, men at det handler om hvordan det faktisk blir gjort i praksis, som er utfordrende. Sosiokulturelle stedsanalyser studerer sosiale og kulturelle forhold i og rundt et planområde (Ruud et al., 2007), og favner dermed forhold som ellers kanskje ikke ville blitt undersøkt i andre stedsanalyser. En annen privat planaktør uttaler at de ansatte har et stort fokus på å analysere ulike tekniske forhold og andre forhold knyttet til økonomi, men mener de med fordel bør bli flinkere til å også undersøke det sosiale i planleggingen, og at en analyse for det kunne vært en fordel. Det at det er et fokus på å analysere tekniske forhold kan knyttes til de krav det er til utredning av ulike forhold ved planlegging av nye områder, og hva som må redegjøres for i en planbeskrivelse til reguleringsplaner, slik som solforhold, trafikkstøy og grunnforhold.

I et intervju med en privat planaktør etterlyses også et omforent analyseverktøy som viser vekting av ulike indikatorer og elementer for sosial bærekraft. Dette begrunnet vedkommende med at det i større grad kan skape enighet blant aktører for hva som legges i begrepet og hva som skal vektlegges høyest. Videre etterlyses det av en kommunal planaktør en sjekklister for forhold som de kommunale planaktørene kan svare ut for i større grad ivareta sosial bærekraft og skape gode nabolag. Disse etterlysningene viser at det er behov for en tydeliggjøring av hvordan sosial bærekraft skal håndteres ved nabolagsutforming. Dette blir belyst nærmere i forskningsspørsmål 3 i delkapittel 8.3.1.

8.2.5 Samarbeid mellom aktørene

Planlegging foregår i samarbeid mellom de ulike aktørene, og en helhetlig planlegging og planprosess i samråd med alle involverte aktører vil kunne være avgjørende for utfallet for sosial bærekraft (Smidt, 2014). Hvorvidt sosial bærekraft er et fokus i et plansamarbeid og på hvilken måte er derfor sentralt å undersøke nærmere.

Det kommunale samarbeidet

I intervjuene med de kommunale planaktørene fortelles det at de forsøker å påvirke ulike aktører til å følge rådene de gir, men at dette kan være utfordrende på grunn av motstridende interesser. De forteller videre at de opplever at de har en vanskelig posisjon fordi det kan være utfordrende å nå fram med argumentasjon som er ment å skulle skape sosialt bærekraftige nabolag. Det påpekes også at de er i en posisjon hvor de kan vurdere hvordan ting bør være uten å skulle ta hensyn til økonomi i like stor grad som

utbyggere, og en annen kommunal planaktør opplever at aktører unngår å følge rådene deres med mindre det er konkrete krav.

I intervju med en privat planaktør fremkommer det at det er et tett samarbeid med kommunen, men opplever enkelte ganger at kommunen ikke anser de som samarbeidspartnere, noe som er utfordrende. Her fortelles det om en følelse av å bli mistenkeliggjort fordi de skal fortette byen og kun er opptatte av å tjene penger, men sier at det ikke er tilfelle. Videre oppleves det av flere planaktører at kommunen ikke tar deres innspill på alvor. Flere av de private planaktørene forteller likevel at de ser verdien av at kommunen har fokus på sosial bærekraft og at de setter krav som er ment å sikre det.

En annen privat planaktør mener derimot at det stilles for mange krav, og at flere er både for omfattende og detaljerte som ikke nødvendigvis sikrer kvalitet. Her fremkommer det at ved et omfattende fokus på detaljer forsvinner det helhetlige perspektivet og dermed hva som er viktig å vekte og inkludere for å skape sosialt bærekraftige nabolag. Flere private planaktører mener i tillegg at saksbehandlingen i stor grad er personbasert. Med dette menes at hvilke krav og utredninger som stilles, samt hva som skal fokuseres på i planen for å få det godkjent, i stor grad avhenger av hvem en har som saksbehandler. Det blir derfor viktig at kommunen kan se mer overordnet på planen, og etterlyser samtidig en tydeligere og omforent veiledning på sosiale aspekter. Dette støttes også av en annen planaktør som uttrykker at samarbeidet med kommunen kan bli utfordrende fordi det ikke er noen klare kriterier som kan hakes av eller svares opp til fra kommunen og som gjør arbeidet utfordrende.

Samarbeid med utbygger

Flere planaktører forteller at det i samarbeid med utbyggere ikke er alle som er like opptatte av å skulle ivareta sosial bærekraft. En privat planaktør påpeker at utbygger ofte ikke har interesse for å ivareta sosial bærekraft utover det som kommer av krav fra kommunen, og at det sier noe om ambisjonsnivået. En kommunal planaktør forteller det samme, men mener i tillegg at enkelte utbyggere kan ha vansker med å akseptere krav som er ment å skulle ivareta sosial bærekraft hvis det kan gå ut over deres økonomiske interesser. At utbyggere er mest opptatte av gevinst i prosjekter fremkommer i flere intervju, og at prioriteringer derfor ofte er knyttet til dette. Til tross for at det kan oppleves utfordrende å samarbeide om sosial bærekraft, nevnes det likevel at dette ikke angår alle utbyggere. Enkelte utbyggere beskrives å ha en mer åpen holdning og ser verdien av å skulle ivareta sosial bærekraft, hvor en kommunal planaktør sier utbyggere må ha et visst fokus på sosial bærekraft ellers vil ikke områdene bli like attraktive for salg. Videre påpekes det at i saksbehandlingen er de prisgitte et godt samarbeid med utbygger som ser verdien av sosial bærekraft, og at det gjør samarbeidet enklere.

Utbygger selv uttrykker også at de ønsker å skape gode nabolag hvor beboere blir værende over lengere tid. Videre uttrykkes det et ønske om at deres erfaringer og kompetanse i større grad skal bli hørt i behandling av planer, og ønsker et bedre samspill fordi de mener de har kompetanse som kan bidra positivt til å ivareta sosiale aspekter. Til tross for dette mener samtlige av intervjudeltakerne at samarbeid er avgjørende for å få til gode prosjekter, og enkelte etterlyser et tettere og mer solidarisk samarbeid mellom de ulike aktørene. Samtidig blir samarbeid beskrevet som utfordrende av en kommunal planaktør ettersom det er mange ulike interesser og ønsker som skal hensyntas. Disse synspunktene viser et behov for en felles forståelsesramme av sosial bærekraft, samtidig

som innspill fra ulike aktører må tas på alvor for i større grad kunne utforme gode nabolag i fungerende samarbeid.

Lobbyisme

I samtlige av intervjuene med de kommunale planaktørene fremkommer en utfordring at planer som ikke følger deres ønsker, råd og anbefalinger likevel blir sendt til politikere og vedtatt der. At politikere velger å godta noe annet enn hva fagpersoner i kommunen anbefaler, mener en av planaktørene undergraver alt og vil gå ut over sosial bærekraft. Når planforslag blir lagt fram for politikere framgår det fra flere av de kommunale planaktørene at det foregår lobbyisme, som er noe private aktører har rett til å gjøre. En privat planaktør uttrykker at lobbyisme noen ganger er nødvendig for å skulle få frem det de mener vil være de beste løsningene. Gjennom en slik mulighet stiller ikke kommunen like sterkt med sine anbefalinger og rådene har ikke lenger like stor betydning, hvor det eneste de kan gjøre er å uttale seg om de er positive eller negative til planen som likevel blir sendt på høring. Dette viser til en særskilt utfordring med arealplanlegging og som kan gå ut over planleggerens rolle (Aarsæther et al., 2018, s. 20).

Lobbyisme og politisk behandling av planer kan ha negativ innvirkning på å ivareta sosial bærekraft i samfunnsplanleggingen fordi interesser som økonomiske hensyn er konkrete, mens sosiale forhold er mer diffust. Denne bekymringen deles av en planaktør fra kommunen som er urolig for at utviklingen kan føre til at en planlegger morgendagens slum, og kan knyttes til eksempler hvor fortetting kan føre til uheldige konsekvenser for sosial bærekraft dersom det ikke er tilstrekkelig utformet og planlagt (Aamo et al., 2021). Likevel er det ulike synspunkt på dette og oppfatningen av hva som ivaretar sosial bærekraft i nabolagsutforming.

8.2.6 Sammenfatning av forskningsspørsmål 2

Dette kapitlet har presentert funn og resultater tilknyttet forskningsspørsmål 2 - *Hvordan jobber Trondheim kommune og andre planaktører i dag for å skape sosialt bærekraftige nabolag?*

Funn fra samtlige intervju, dokumentanalyse av kommuneplaner, og litteraturstudiet viser at det er bred enighet om at det de seneste årene har blitt et større fokus på sosial bærekraft. Funnene viser at planaktørene selv også mener de har et fokus på det i planleggingen, selv om resultatene viser til at dette fokuset varierer. Hvem som har ansvaret for å ivareta sosial bærekraft oppleves likevel i stor grad å knyttes til kommunen, noe som kan få konsekvenser for hvordan andre planaktører opplever å skulle ivareta sosial bærekraft i sitt arbeid.

Forståelse av begrepet

Begrepet sosial bærekraft viser seg å være utfordrende og i liten grad benyttet konkret i begrunnelsen for valg som er gjort i de ulike områdene. Resultatene viser at det ikke er en entydig og felles forståelse for begrepet, noe som kan få konsekvenser for hvordan det skal jobbes med og hvilke elementer som er viktigst å inkludere i planleggingen. Flere etterlyser derfor en mer omforent veiledning og en tydeliggjøring av begrepet. Samtidig viser resultatene at samtlige planaktører inkluderer sosiale aspekter indirekte når de forteller om ulike fysiske strukturer, slik som å tilrettelegge for god helse og trygghet, mens andre ganger fremgår det indirekte gjennom at det eksempelvis

tilrettelegges for gode oppholdsarealer. Dette viser at selv om begrepet kan være vanskelig å definere, har de likevel en anelse om viktige sosiale aspekter og fysiske strukturer som kan bidra til å skape sosial bærekraft, som også samsvarer med enkelte funn i intervju. Det kan derimot vurderes om ikke begrepet i større grad likevel bør være mer konkretisert og entydig for å skape bedre rammer for samarbeid og vekting av ulike sosiale aspekter, som kan skape bedre forutsetninger for å skulle ivareta eller styrke sosial bærekraft i utviklingen av nabolag. Selv om planaktører redegjør for hvordan de i sitt arbeid jobber for å bidra til sosial bærekraft i nabolagsutforming, framkommer det likevel mangler og forbedringer som ville gjort det enklere å ivareta og styrke arbeidet med sosial bærekraft i arealplanleggingen.

Kommuneplanene og fremtidige behov

Den eldre kommuneplanen viser et generelt lite fokus på sosial bærekraft sammenliknet med den nye. Resultater her viser at den eldre kommuneplanen mangler bevissthet rundt virkninger og hensyn til det sosiale i utforming av fysiske omgivelser, spesielt knyttet til nabolag og nærmiljø, som videre kan innvirke på hvordan ulike planaktører arbeider med tematikken. I den nye kommuneplanen finner vi en mer inngående redegjørelse for sosial bærekraft, både som begrep, og i tilknytning til fysiske strukturer. Dette viser til at kommunen i sitt arbeid ønsker å ha et større fokus fremover for å skulle implementere sosial bærekraft i arealplanleggingen. Hvorvidt dette gjenspeiles av alle planaktørene i kommunen viser seg derimot å være noe uklart, men kan ha sammenheng med at planen er relativt ny. Videre kan et økt fokus i kommuneplanen bidra til å sette premisser også for at andre planaktører i større grad må forholde seg til sosial bærekraft i fremtiden, og vises blant annet i en ny bestemmelse om folkehelseutredning i forbindelse med nye planforslag. Den nye kommuneplanen kan videre bidra til å skape mer forståelse av begrepet og dermed hvordan det kan arbeides med.

Arealdelen til den nye kommuneplanen er fortsatt til sluttbehandling. Det er derfor ikke grunnlag til å si noe om hvordan den har hatt påvirkning på planleggingen og ivaretagelse av sosial bærekraft i dag. Slik sett kan intervjudeltakernes forståelse av sosial bærekraft til en viss grad knyttes til den eldre kommuneplanen, hvor det ikke var et like stort fokus. Samtidig kan det stilles spørsmål om hvor stor innvirkning kommuneplanen har på ivaretagelse av sosial bærekraft i planleggingen. Det etterlyses derfor fremdeles en tydeligere veiledning eller sjekkliste som samtlige involvert i planlegging skal benytte for å tydeliggjøre hva som bør vektas og hvordan for å kunne skape sosialt bærekraftige nabolag.

Det framkommer at en utfordring i planlegging og i samarbeid mellom aktører er ulike interesser, hensyn og ambisjoner. Dette kan knyttes til at dagens planleggingssektor preges av å være fagspesifikk og inkluderer et stort aktørmangfold i en stadig mer markedsstyrt planlegging (Aarsæther et al., 2018, s. 20). Dette gjør planleggingen kompleks og en kan stille spørsmål om hvilken rolle planleggeren har, hvilket grunnlag planlegging skjer og hvordan fysisk planlegging kan bidra til å ivareta sosial bærekraft i nabolag. Sosial bærekraft kun er et hensyn av mange. En kan derfor ikke forvente at det skal få all oppmerksomhet i planleggingen, men en mer entydig forståelse vil kunne bidra til at sosial bærekraft i større grad blir ivaretatt.

8.3 FORBEDRING AV SOSIAL BÆREKRAFT I PLANLEGGINGEN

Følgende kapittel omhandler forskningsspørsmål 3, og vil derfor belyse hvordan planlegging av nabolagsutforming kan forbedres for å i større grad bidra til sosial bærekraft. Det som presenteres vil være basert på resultatene fra forskningsspørsmål 1 og 2, og inkluderer derfor resultater fra befaring og tilhørende planbeskrivelser, intervju og analyse av ny kommuneplan. Sammenlagt viser resultatene derfra til ulike utfordringer med å skulle ivareta sosial bærekraft i nabolagsutforming.

Forskningsspørsmål tre er: *Hvordan kan planlegging for nabolagsutvikling forbedres, og dermed i større grad bidra til sosial bærekraft?*

8.3.1 Metoder og verktøy for å styrke arbeidet med sosial bærekraft

Behovet for en felles forståelsesramme

Resultatene viser at det mangler tydelige fremgangsmåter og metoder for å i større grad arbeide med sosial bærekraft i planleggingen og utformingen av fysiske omgivelser, både hos kommunen og hos andre aktører som på ulike måter er involvert i planlegging. De fleste mener de jobber med det implisitt og underveis i arbeidet, men er utydelige på hva som er viktigst og hvordan ulike aspekter kan vektes. Samtidig viser resultatene til at det heller ikke er en felles forståelse av selve begrepet sosial bærekraft og de ulike aspektene som inngår her. Dette kan føre til konsekvenser for hvordan det jobbes med, hvor enkelte av aspektene kan bli utelatt i arbeidet med utformingen av fysiske omgivelser, eller at det blir opp til hver enkelt planaktør å vurdere hva som skal inngå eller ikke. Dette kan være problematisk både med tanke på å skulle sikre at sosial bærekraft blir ivaretatt, men også i samarbeid med andre involverte som kan ha andre oppfatninger og forståelse av begrepet.

Det synes derfor å være et behov for å konkretisere og tydeliggjøre hvordan sosial bærekraft kan arbeides med, og som kan fungere som en felles forståelsesramme for alle aktørene som også vil kunne lette samarbeidet, både gjennom at det settes tydeligere rammer for alle, men også slik at behandling av planer i like stor grad ikke vil være avhengig av hvilken saksbehandler en får. Dette etterlyses også av samtlige planaktører, både i form av enten interne erfaringsrammer, indikatorer eller sjekklister eller gjennom en felles veileder fra kommunen.

Kunnskapsdeling og erfaring

Hvordan sosial bærekraft bør ivaretas og sikres i utforming av fysiske omgivelser i ulike prosjekter og områder krever både erfaring og en felles forståelse. Funn viser at det kun er en planaktør som nevner at de internt arbeider med å dele kunnskap og erfaringer som angår sosial bærekraft i det kontinuerlige arbeidet, enten i form av møter eller i samlet i en felles database. For å i større grad sette fokus på sosial bærekraft og skape en bedre forståelsesramme for hvordan det kan jobbes med, herunder hva som fungerer og ikke, samt hva sosial bærekraft omhandler, kan en forbedring derfor være en større innsats og et konkret fokus på sosial bærekraft gjennom intern kunnskaps- og erfaringsdeling.

Resultater relatert til forskningsspørsmål 1 viser videre at det ikke er tilstrekkelig å sikre at et nabolag innehar ulike fysiske strukturer, men det er like viktig hvordan de fysiske strukturene er utformet og tilpasset ulike områder for å skulle være sosialt bærekraftig (Hajrasoulih et al., 2018; Mouratidis, 2018b). For å opparbeide kunnskap og erfaringer med hva som fungerer og ikke i ulike kontekster, er det derfor ikke tilstrekkelig å kun etablere ulike fysiske elementer basert på forutinntatte antakelser om hva som kan fungere og ikke. For å utvikle et grundigere kunnskapsgrunnlag om sosial bærekraft kan det derfor også være avgjørende at nabolag og boligområder i etterkant av ferdigstilling også undersøkes for å kunne si noe om hva som faktisk har fungert og ikke, og på hvilken måte det i så fall har bidratt til sosial bærekraft. Dette vil kunne kreve både kvantitative og kvalitative undersøkelser, eksempelvis gjennom intervju med beboere i nabolaget. Dette forslaget samsvarer også med tidligere forskning og resultater (Stender 2018; Ruud, 2010), og som dermed er med på å styrke resultatene fra denne studien. Evaluering av prosjekter ble også foreslått av en kommunal planaktør som en nyttig forbedring som ville bidratt til læring og økt kunnskap. Erfaringene og kunnskapen som etter hvert erverves kan så deles blant ansatte i fellesmøter og utvikles kontinuerlig i en intern database om sosial bærekraft.

Det positive med en slik kunnskapsinnhenting er at en samler inn data fra ulike typer prosjekter som kan gi en bredere forståelse av hvordan utforming av fysiske strukturer innvirker på sosial bærekraft, samtidig som at planaktører må ta stilling til sosial bærekraft i planleggingen. Disse erfaringene vil sammen kunne danne et godt kunnskapsgrunnlag for fremtidig arbeid med sosialt bærekraftig nabolagsutforming.

Interne indikatorer og sjekklister

Funn fra intervju viser videre til et ønske om interne indikatorer eller sjekklister for å gjøre arbeidet med sosial bærekraft enklere og mer konkret. Å utvikle slike indikatorer eller sjekklister vil i stor grad avhenge av et felles kunnskapsgrunnlag slik beskrevet ovenfor, der innhenting og evaluering av erfaringer bør benyttes for å kunne si noe om hva som fungerer og ikke. Videre vil det være også være avgjørende at indikatorene eller sjekklistene er støttet av forskning på sosial bærekraft og det bebygde miljø. Forskning vil kunne gi en dypere forståelse for virkningene av fysiske strukturer og sosial bærekraft, samt hvordan de ulike strukturene bør utformes for å oppnå de ulike aspektene som inngår i begrepet.

Ulike kriterier for å sikre sosial bærekraft er også foreslått av Bratseth et al. (2021) som viser til ulike prosesser for å ivareta sosial bærekraft i planleggingen, og som dermed støtter forslaget om å utarbeide ulike indikatorer eller sjekklister. Derimot vil både erfaringsinnsamling, som eksempelvis å undersøke prosjekter i etterkant av ferdigstilling, og en omfattende litteraturstudie på sosial bærekraft, være utfordrende ved at det krever tid og ressurser planaktører ikke nødvendigvis har. Den nye kommuneplanen analysert i forskningsspørsmål 2 viser derimot en redegjørelse for aspekter ved sosial bærekraft som er basert på forskning, og som kan benyttes som grunnlag for å utarbeide indikatorer og sjekklister. Dette kan videre også bidra til å i større grad inkludere samfunnsplanen i arbeidet hos ulike private planaktører, som viste seg å være noe mangelfullt, og kan i tillegg bidra til en mer omforent forståelse av begrepet blant alle planaktører. Samtidig anser vi teorigrunnlaget som benyttes i kommuneplanen for å være noe tynt, da den ikke inkluderer alle aspekter som vi anser som viktige i forhold til litteraturstudien gjennomført i denne oppgaven, og baseres kun

på en forskningsartikkel. Ut fra dette anser vi at litteraturstudien redegjort for i denne oppgaven på sosial bærekraft i tilknytning til det bebygde miljøet for å kunne fungere som utgangspunkt og som et forslag til hvilke ulike aspekter som bør inngå i utarbeidelse av sjekklister og indikatorer i forbindelse med utforming og planlegging av fysiske omgivelser i nabolag.

En omforent veileder fra kommunen

En annen mulighet som også kan bidra til å skape en felles forståelse for begrepet og tydeliggjøre hvordan det bør arbeides med er å utarbeide en omforent veileder på sosial bærekraft på lik linje som andre veiledere Trondheim kommune har, og som kan benyttes som et felles verktøy for alle planaktører. En veileder som inngående redegjør for sosial bærekraft som begrep, og i tillegg setter det i sammenheng med utforming av fysiske strukturer, vil kunne skape en entydig og felles forståelsesramme for hvordan alle aktører involvert i planlegging kan arbeide for å skape sosialt bærekraftige nabolag. En tydeligere ramme kan gjøre det enklere å vurdere sosial bærekraft og derfor i større grad forbedre samarbeidet om tematikken på tvers av ulike plansektorer.

Vi anser det som naturlig at det er kommunen som tar ansvaret for å utarbeide en slik veileder, ettersom de allerede har flere ulike veiledere som omhandler byutvikling og utforming. Veilederen kan dermed knyttes til kommuneplanen og dens bestemmelser som dermed kan sikre at sosial bærekraft i større grad blir hensyntatt i planlegging på tvers av sektorer. Resultatene fra forskningsspørsmål 2 viser at samtlige av planaktørene benytter ulike veiledere fra kommunen i sitt arbeid og som dermed gir grunnlag til å anta at en veileder for sosial bærekraft også ville blitt benyttet.

Videre viser funn at veilederne ikke bør være for detaljerte, da det kan gjøre at hovedbudskapet og den helhetlige kvaliteten til områder forsvinner. Det oppleves også av enkelte at det er for mange krav og retningslinjer som skal hensyntas av både kommune og utbyggere, og at dette kan skape utfordringer for fleksibilitet i å skulle tilrettelegge for sosial bærekraft. En veileder på sosial bærekraft bør derfor være påpasselig med å ikke gå for detaljert inn i beskrivelsen av utforming av fysiske strukturer, men gi gode indikasjoner og retningslinjer for de ulike aspektene som inngår i begrepet, hvilke fysiske elementer som er spesielt viktig i den forbindelse, og overordnet hva de ulike elementene bør inneha for å oppnå sosial bærekraft. Slik sett bør veilederen fungere som et bidrag, og ikke som et verktøy som innskrenker fleksibiliteten og autonomien til planaktører. At veilederen er åpen gjør at planaktører har mulighet til å tenke nytt og bruke sine erfaringer til å utforme fysiske strukturer på en måte som best mulig bidrar til sosial bærekraft, og at fagkunnskap på tematikken dermed også kan utvikle seg i takt med samfunnsendringer.

Som vist i delkapittel 6.3.3 – *Befaring* er planlegging av sosialt bærekraftige nabolag også avhengig av hvilke forutsetninger området har, og derfor vil ikke det som fungerer i ett nabolag nødvendigvis fungere i et annet. Dette argumenterer både for det beskrevet tidligere om å innhente kunnskaper etter et prosjekt er ferdigstilt, men viser også her til at veilederen bør være retningsgivende fremfor å ha for mange, detaljerte krav og som dermed i større grad kan tilpasses til ulike områder. Videre kan en veileder bidra til å skulle vekte ulike elementer dersom det tydelig fremkommer hvilke fysiske strukturer som anses å være mest avgjørende for sosial bærekraft i tråd med forskning, som også ble etterlyst av flere planaktører.

Funn fra forskningsspørsmål 1 viser at planbeskrivelsene til reguleringsplanene i minimal grad har inkludert redegjørelser for sosial bærekraft, både som begrep og implisitt gjennom å beskrive hvordan ulike aspekter ved begrepet er ivaretatt i planen. Spørsmålet er da om ikke dette også bør i større grad også redegjøres for her. Derimot viser resultater fra forskningsspørsmål 2 at det i den nye kommuneplanen har kommet et nytt krav som innebærer at alle planforslag nå skal vurdere og redegjøre for virkninger for folkehelse (§ 7.1). Folkehelse kan sies å inngå som en del av begrepet sosial bærekraft, og er et viktig premiss for byutviklingen (Hanssen & Aarsæther, 2018, s. 19). Slik sett kan en si at sosial bærekraft ivaretas sterkere i dag gjennom den nye bestemmelsen. Derimot viser funn at utredning for folkehelse oppleves som utfordrende av enkelte planaktører. En veileder vil derfor kunne også kunne bidra til å forenkle dette arbeidet og gjøre det tydeligere hvordan bestemmelsen bør redegjøres for.

En annen mulighet er også å forbedre de gjeldene veilederne, men da tydeligere inkludere og redegjøre for de sosiale virkningene og hensynene av utforming av fysiske strukturer.

Implementere sosiokulturell stedsanalyse

Sosiokulturell stedsanalyse favner som beskrevet sosiale og kulturelle forhold ved et sted og som dermed i større grad enn andre stedsanalyser inkluderer et sosialt perspektiv (Ruud et al., 2007). Funn viser at sosiokulturell stedsanalyse ikke nevnes, og en kan derfor anta at dette ikke er noe som inngår som en sentral del i arbeidet. Slik sett kan en sterkere føring om å i større grad benytte sosiokulturelle stedsanalyser kunne bidra til å sette fokus på ulike sosiale forhold, og fungere som et supplement i utvikling av nye områder. En sosiokulturell stedsanalyse kan eksempelvis være et forslag til et hjelpemiddel som beskrives i en veileder for å skulle avdekke sosiale og kulturelle forhold i et område. Sosiokulturell stedsanalyse er også et av kriteriene Bratseth et al. (2021) mener bør inkluderes i planlegging og som vil bidra til å sikre sosial bærekraft. Enkelte planaktører opplever samtidig at slike analyser ofte kan være vanskelig å overføre i praksis. Det vil derfor være avgjørende å tydeliggjøre hvordan en slik analyse kan benyttes i den faktiske utformingen av områder gjennom å knytte det til fysiske strukturer. Dette vil kunne gjøre at en slik analyse også oppleves som hensiktsmessig.

Kategorisering av bestemmelser

En annen forbedring er tilknyttet kategorisering av ulike bestemmelser. Til tross for at sosial bærekraft blir redegjort for i den nye kommuneplanen, er det likevel ikke tydelig hvordan dette kan sikres i praksis. En forbedring kan dermed være å kategorisere bestemmelsene slik at det fremgår tydeligere hvilke som bidrar til sosial bærekraft. Dette kan være nyttig i forbindelse med at enkelte planaktører opplever at det kun er det som fremgår i bestemmelsene som faktisk blir gjort. En annen mener at en slik øremerking kan gjøre det enklere å arbeide med sosial bærekraft og bidrar til å vekke ulike forhold.

8.3.2 Stimulere markedet eller større ansvar hos kommunen?

Resultatene viser at flere mener utbyggere har et stort fokus på økonomisk gevinst ved nabolagsutvikling, og er noe som kan anses å være utfordrende for å sikre sosial bærekraft. Samtidig er utbygger på sin side avhengig av et økonomisk fokus for at de selv skal overleve i et marked. Det fremkommer at utbyggere også må være opptatte av sosiale aspekter for å få solgt prosjektene, men dette knyttes av andre til å «sminke» prosjekter gjennom at aspekter ved sosial bærekraft blir benyttet for å få prosjekter til å virke mer attraktive enn de nødvendigvis er.

Stimulere markedet

For å i større grad sikre at sosial bærekraft blir ivaretatt i utformingen av nabolag kan en mulighet derfor være å stimulere markedet på en slik måte at det lønner seg å utvikle sosialt bærekraftige nabolag. En er da avhengig av et press på markedet ved at potensielt nye kjøpere velger å bosette seg i nabolag som er utformet for sosial bærekraft, og at markedet dermed blir nødt å følge etter. Utfordringen med dette er derimot at det i dag er befolkningsvekst og boliggetterspørsel. Av den grunn har ikke folk flest muligheter til å kreve at boligområder skal bli mer sosialt bærekraftig fordi behovet for å ha en bolig blir viktigst. Å skape en endring i boligmarkedet avhenger av strukturelle og politiske forhold som ikke videre blir redegjort for i denne oppgaven, men som likevel er en viktig side av denne problemstillingen. Det foreslås også at offentlige myndigheter kan korrigere markedet for å sikre sosialt bærekraftig bolig- og byutvikling i en studie fra Husbanken (Smidt, 2014).

Kommunen tar større ansvar

En annen løsning for å i større grad ivareta sosial bærekraft er at kommunen selv tar et større ansvar ved å utarbeide flere planer på detaljnivå. Fordelen med dette er at kommunen, i motsetning til utbyggere, er økonomisk nøytrale ved at de ikke skal tjene penger på boligprosjekter, og kan derfor i større grad ivareta og sette fokus på sosiale aspekter i planleggingen. Dette kan derimot være problematisk av flere grunner. Først og fremst sitter ikke kommunen på et fasisvar over hva som er «riktig» måte å ivareta sosial bærekraft på. Dette viser at sosial bærekraft er avhengig av et samarbeid med flere ulike aktører for å skulle oppnås noe som samsvaret med Smidt (2014). Det vil videre også kreve at kommunen bruker mer tid og ressurser som de ikke nødvendigvis ønsker. I tillegg vil et for stort ansvar og styring fra kommunen kunne virke begrensende for demokratiet. Alle skal ha rett til å medvirke og bidra til at samfunnsutviklingen går i ønsket retning. Funn fra intervju viser også at for stor styring fra kommunen oppleves som problematisk. Likevel anses dette som et forslag verdt å nevne og som kunne ha bidratt til at sosial bærekraft i større grad ivaretas ved utforming av nabolag.

8.3.3 Et større, nasjonalt fokus på sosial bærekraft

Både funn fra litteratur og intervju viser at sosial bærekraft i flere tilfeller må vike til fordel for andre, mer konkrete og målbare hensyn som klima og økonomi. Videre opplever også enkelte planaktører at det har blitt et større fokus på natur- og klima i det siste på grunn av samtlige nasjonale og lokale klimamål, slik som byvekstavtaler og nullvekstmål. Dette kan også føre til at sosial bærekraft blir nedprioritert. Litteraturen viser at forhold som er konkrete og målbare, som klima og økonomi, også i større grad

blir hensyntatt fordi det er enklere enn det mer abstrakte og mindre håndfaste begrepet sosial bærekraft.

Dette viser både til behovet om å konkretisere begrepet gjennom eksempelvis veiledere eller ulike indikatorer. Samtidig kan også en forbedring være å i større grad gi oppmerksomhet til sosial bærekraft som viktig i byutviklingen, og hvordan fysiske strukturer kan bidra til dette. Videre bør det her i større grad vies oppmerksomhet til hva konsekvensene kan bli dersom sosial bærekraft ikke blir ivaretatt, som kan føre til slumområder, manglende tilhørighet hos befolkningen, eller at vi ender opp med prosjekter som gir lite tilbake til samfunnet og omgivelsene rundt (Aamo et al., 2021).

Om planaktører er mer bevisste hvilke negative konsekvenser samfunnet kan utvikle ved å neglisjere sosial bærekraft kan det øke sannsynligheten for at det blir mer inkludert i arbeidet. Større oppmerksomhet bør komme fra alle nivå, men spesielt tydeliggjøres nasjonalt og i den overordnede samfunnsplanleggingen. En utfordring med denne løsningen er derimot at det også er mange andre hensyn som skal tas, som allerede er konkretiserte og tydelige. Skal dette kunne fungere som en løsning må det da ses i sammenheng med løsninger som gjør begrepet enklere å arbeide med for alle aktører involvert, slik som beskrevet i de foregående delkapitlene.

8.3.4 Sammenfatning av forslag til forbedringer

Dette kapitlet har presentert funn og resultater tilknyttet forskningsspørsmål 3 - *Hvordan kan planlegging for nabolagsutvikling forbedres, og dermed i større grad bidra til sosial bærekraft?*

Gjennom å benytte funn og resultater fra både litteratur på sosial bærekraft og det bebygde miljø, befarings av samtlige nabolag, intervju og dokumentanalyser har det vært mulig å vise til viktige elementer som bør inngå i et område for å være sosialt bærekraftig, hvordan planaktører arbeider med sosial bærekraft og hva lokale styringsdokumenter sier om tematikken. Ut fra dette fremstår det hvilke utfordringer som eksisterer i å skulle arbeide med sosial bærekraft i planleggingen. Basert på det har vi dermed presentert ulike forslag til forbedringer vi mener dermed i større grad kan bidra til å ivareta sosial bærekraft.

9. OVERORDNET DISKUSJON

Hensikten med kapitlet er å redegjøre for oppgavens hovedfunn og drøfte det i en større kontekst ut fra oppgavens hovedformål før konklusjon og svaret på oppgavens problemstilling presenteres.

Sosial bærekraft er en dimensjon som må ivaretas for å skulle oppnå en bærekraftig utvikling. Dimensjonen har fått et større fokus de seneste årene, men klima- og miljøhensyn og økonomi har hatt hovedfokuset i byutviklingen hvor sentrale nasjonale klimamål setter premisser for planlegging lokalt (Bergsli et al., 2019; Dempsey et al., 2011, s. 290; Hanssen et al., 2015, s. 13; Hofstad & Bergsli, 2017; Millstein, 2021, s. 134). I tillegg har klima- og miljø og økonomiske hensyn også med at dette er enklere å tallfeste og måle, hvor sosial bærekraft oppleves som mer abstrakt og uhåndgripelig (Bakke, 2018; Millstein, 2021, s. 134; Opp, 2017). Dette er pekt på som noen av årsakene til at dimensjonen er vanskelig å på lik linje med andre hensyn skulle inkluderes i planleggingen. Resultatene viser at sosial bærekraft har fått et større fokus i planleggingssektoren, noe som framgår i den nye kommuneplanen og uttrykkes av de ulike planaktørene. Dette anses som positivt, men til tross for dette oppleves begrepet å være diffust og uhåndgripelig, noe som gjør arbeidet med sosial bærekraft utfordrende.

I Bakkans (2015) masteroppgave viste resultatene her også til en manglende forståelse for begrepet sosial bærekraft i undersøkelse av tre ulike kommuner, men at det likevel implisitt arbeides med. Dette samsvarer også med resultatene i denne oppgaven, hvor de ulike planaktørene ikke viser en klar forståelse for selve begrepet, men redegjør implisitt for det i beskrivelser av hvordan de arbeider. At det mangler en omforent og tydelig forståelsesramme for hva som inngår i begrepet ble pekt på som problematisk og utfordrende og som kan få konsekvenser for hvordan de arbeider for å inkludere sosial bærekraft i utformingen. I tillegg viser forskning at ulike aspekter ved sosial bærekraft knyttes til ulike elementer ved det bebygde miljø (Hajrasoulih et al., 2018; Mouratidis, 2018b). Det er derfor ikke tilstrekkelig å ha en anelse av begrepet, det krever en tydelig forståelse for de ulike aspektene, samt hvilke fysiske strukturer som kan knyttes til de ulike aspektene for å oppnå sosial bærekraft. Litteraturstudien gjennomført i oppgaven har forsøkt å konkretisere disse ulike aspektene og knyttet de til sentrale fysiske strukturer som litteraturen viser å være av avgjørende betydning for å skulle oppnå sosial bærekraft. Dette ble så utgangspunktet for å studere og analysere de tre ulike nabolagene der sone 1 ble ansett å være det området der fysiske strukturer kan ha størst innvirkning for ulike sosiale aspekter (Kearns & Parkinson, 2001).

Resultatene fra befarings viste at de respektive nabolagene inneholdt flere sentrale strukturer som teorien pekte på som viktige strukturer for sosial bærekraft. Samtidig fant vi at det ikke er tilstrekkelig at strukturene er der, men også *hvordan* de utformes for å oppfordre til bruk blir viktig. Hvordan ulike strukturene utformes kan knyttes til Hillier (2008) hvor det framgår at utforming av det bebygde miljø bør tilpasses og støtte faktorer for menneskelige formål og liv. Her viste resultatene at det ikke er ett fasitsvar som gjelder alle nabolag, men at det er steds- og kontekstavhengig og må derfor tilpasses det enkelte området (Hajrasoulih, et al., 2018; Mouratidis, 2018b). Dette viste til en videre viktighet av en større bevissthet og forståelse av begrepet og hvilke strukturer som er av betydning for å skape sosial bærekraft, og at dette krever både

kunnskap, men også erfaringer som bør deles internt og blant aktørene for å utvikle et kunnskapsgrunnlag, men som også kan gjøre samarbeidet enklere.

Forutsetningene for å skape sosialt bærekraftig nabolag avhenger av et godt samarbeid blant de ulike aktørene involvert (Smidt, 2014). Her fremkom det også andre utfordringer som kan gjøre samarbeid utfordrende, deriblant ulike interesser og hensyn, samt lobbyvirksomhet. Skal bærekraftig utvikling, herunder den sosiale dimensjonen, oppnås er dette avhengig av at både kommunale planaktører, så vel som private og utbyggere samarbeider for å inkludere dette i den fysiske planleggingen. Dette blir ansett som viktig ettersom nabolaget forventes å fortsette å ha stor betydning for ulike mennesker fremover. I lys av samfunnsendringene, med en økende befolkningsvekst, en aldrende befolkning, og klimaendringenes uforutsigbarhet, vil nabolaget fortsette å være betydningsfull for folks hverdagsliv og må derfor utvikles slik at det gir støtte som direkte kan knyttes til aspekter innenfor sosial bærekraft (Forrest, 2004; Power 2004).

10. KONKLUSJON

Masteroppgavens formål har vært å besvare problemstillingen: *hvordan kan fysisk planlegging bidra til sosial bærekraft gjennom utforming av nabolag?* Oppgaven har en normativ tilnærming hvor problemstillingen er utformet med mål om å undersøke hvordan fysisk planlegging i større grad kan bidra til sosial bærekraft gjennom utforming av fysiske omgivelser. Svaret på problemstillingen baseres på resultatene fra de tre forskningsspørsmålene, og må derfor ses i sammenheng med de overnevnte kapitlene.

Fysisk planlegging kan gjennom utforming av fysiske strukturer tilrettelegge for sosial bærekraft, hvor fysiske strukturer på ulike måter kan bidra til å ivareta ulike aspekter som inngår i begrepet. Hvilke strukturer som er ansett som viktige for sosial bærekraft ble bestemt gjennom en omfattende litteraturstudie på begrepet og det bebygde miljø som la grunnlaget for å studere de ulike nabolagene og hvordan det ivaretas i dagens planlegging. Oppgaven har vist til flere eksempler som konkluderer med at sosial bærekraft har fått et økt fokus, men at det fortsatt er ulike utfordringer som på ulike måter får konsekvenser for å skulle utforme fysiske omgivelser som ivaretar sosial bærekraft.

I arbeidet med sosial bærekraft og utforming av fysiske omgivelser hos de ulike planaktørene og i analysen av de ulike nabolagene viste resultatene fra forskningsspørsmålene til flere utfordringer. Dette la grunnlag for å komme med ulike forslag til forbedringer som sammen kan bidra til at sosial bærekraft ivaretas i utformingen av nabolag og som dermed omfatter oppgavens problemstilling. Disse forslagene inkluderte ulike metoder og verktøy som kan bidra til å skape en omforent og felles forståelse for begrepet og hvilke fysiske strukturer som kan knyttes til de ulike aspektene, og slik gjøre arbeidet med sosial bærekraft enklere. Dette omfattet forslag som interne indikatorer, sjekklister eller en felles veileder fra kommunen. Videre ble det drøftet hvorvidt markedet bør stimuleres eller om kommunen bør ha et større ansvar for utformingen av områder. Og til slutt ble det foreslått å ha et større, nasjonalt fokus på sosial bærekraft som viser til konsekvenser dersom vi ikke utformer områder som har til hensikt å være sosialt bærekraftige. For at fysisk planlegging i større grad kan bidra til sosial bærekraft i utformingen av nabolag, og som svar på problemstillingen, vil disse ulike forbedringene kunne bidra til å ivareta sosial bærekraft i utformingen av fysiske omgivelser.

10.1 REFLEKSJONER OG VIDERE FORSKNING

Denne masteroppgaven har utforsket et komplekst tema hvor det er utfordrende å skulle komme med en konkret løsning. Det vil i tillegg også kreve andre innfallsvinkler som inkluderer andre forhold for å kunne oppnå sosial bærekraft som omfatter et mer omfattende forskningsgrunnlag. Det må påpekes at dette er våre forslag basert på tolkninger av funn, og sier lite om hvorvidt de ulike forslagene vil være gjennomførbare eller føre til faktiske forbedringer. Videre er dette en studie som omfatter et utvalg undersøkelser i Trondheim kommune og nabolag i Trondheim, og som derfor ikke nødvendigvis lar seg generalisere. Likevel kan fysisk planlegging tilrettelegge og planlegge for at nabolag skal være sosialt bærekraftige gjennom ulike fysiske strukturer, og dermed i større grad bidra til å oppnå sosial bærekraft.

For videre forskning kan det vært interessant med flere ulike casestudier som også inkluderer et beboerperspektiv, herunder ulike demografiske grupper, og hva de mener er et sosialt bærekraftig nabolag. Her ville det vært interessant å undersøke om dette samsvarer med hva som blir gjennomført i praksis. Å inkludere et beboerperspektiv kan gi interessante funn hvor en kan avdekke om det er forskjeller i behov ut fra ulike befolkningsgrupper, og derfor om dette i større grad også bør inkluderes i planleggingen for å kunne skape sosialt bærekraftige områder. Kvalitative intervju kunne gitt et mer nyansert bilde på hva et sosialt bærekraftig nabolag er, og hvilke behov fysisk planlegging burde ta hensyn til ved utforming av fysiske strukturer.

I forbindelse med forskningsspørsmål 3 ble evaluering av ferdigstilte boligprosjekter foreslått som en forbedring, og som baserte seg både på funn fra intervju og annen forskning. Dette kunne gitt grunnlag for å vurdere om planlagte tiltak og utformingsløsninger faktisk hadde fungert slik tiltenkt, men som ville krevd en omfattende og systematisk evaluering. Det kunne derfor vært interessant å undersøke om en slik evaluering ville latt seg gjennomføre i praksis, og om det ville ført til utforming av fysiske strukturer som i større grad bidrar til sosial bærekraft. En annen mulighet er å undersøke hva en veileder for sosial bærekraft bør inneholde, og hvordan den direkte kan knyttes til utforming av de ulike aspektene som inngår i sosial bærekraft. Her ville det også vært interessant å studere hvorvidt denne veilederen ble tatt i bruk av ulike planaktører, og slik forenkle arbeidet med sosial bærekraft.

REFERANSER

- Andersen, B. (2008). Eksklusive felleskap, et kritisk blikk på nyurbanisme i lys av Kentlands, USA. *FormAkademisk*, 1(1), 58-69.
<https://doi.org/10.7577/formakademisk.121>
- Arundel, R. & Roald, R. (2015). The role of urban form in sustainability of community: The case of Amsterdam. *Environment and Planning B Planning and Design*, 44(1), 33-53.
<http://dx.doi.org/10.1177/0265813515608640>
- Asplan Viak (2020, 14. desember). *Asplan Viak lanserer nytt verktøy som styrker sosial bærekraft i by og stedsutvikling*. Hentet 15. februar 2023 fra <https://www.asplanviak.no/nyheter/asplan-viak-lanserer-nytt-verktoey-som-styrker-sosial-baerekraft-i-by-og-stedsutvikling/>
- AtB. (2022). *Rutetabell linje 10*. AtB. Hentet 27. april 2023 fra https://www.atb.no/getfile.php/1397297-1667396578/Rutetabeller/22-23_by/AtB_linje10.pdf
- Bakkan, S. L. (2015). *Sosial bærekraft – et godt begrep i norsk planlegging? En undersøkelse av kommuneplanens samfunnsdel i Asker, Skedsmo og Ski* [Masteroppgave]. Norges Miljø – og biovitenskapelige universitet.
<http://hdl.handle.net/11250/293236>
- Bakke, T. (2018, 23.august). *Sosial overflatefaktor–metodikk for å oppnå sosialt bærekraftig stedsutvikling*. PLAN – Tidsskrift for samfunnsplanlegging, regional- og byutvikling. <https://plantidsskrift.no/artikkel/sosial-overflatefaktor-metodikk-for-a-oppna-sosialt-baerekraftig-stedsutvikling/>
- Barton, H. (2000). *Sustainable communities: the potential for eco-neighbourhoods* (1st ed.). London: Earthscan Publications.
- Bergsli, H., Hanssen, G. S, & Sirowy, B. (2019). Byens offentlige rom som demokratiske arenaer. I Henriksen, I. M. & Tjora, A. (Red.), *Bysamfunn* (s. 29-41). Oslo: Universitetsforlaget.
- Bramley, G., Dempsey, N., Power, S. & Brown, C. (2006). *What is social sustainability, and how do our existing urban forms perform in nurturing it?* Planning Research conference, Barlett School of Planning: London.
- Bratseth, K. & Kvernmo, R. (2021, 06. januar). *Sluttrapport: Boligbygging med sosial bærekraft*. Byantropologene.
<https://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/Komp/Boligbygging%20med%20sosial%20baerekraft.pdf>
- Bratseth, K., Sletner, C., Hahn, U., Stoknes, S., Aalrust, G., Bøen, H.S., Hagstrøm, U.S., Røe, P.G., Rud, M.E., Brattbakk, I., Molden, M., Larsen, T., Høyland, K., Haugen, M.J., Bakke, T., Dahlgren, K., Nohre-Walldèn, A., Ophaug-Vea, K., ... Aakvik, L. (2021). *FutureBuilt-kriterier for sosial bærekraft*. Byantropologene.
<https://www.futurebuilt.no/content/download/28171/158084>
- Consto. (u.å.). Øvre Nyhavna, Trondheim. <https://consto.no/prosjekter/ovre-nyhavna-trondheim/>

- Cook, T. og Lislevand, A. S. (2022). Modeller for fellesskap. *Plan 3 – felleskap og medbestemmelse*, 54(3), 40-49. <https://doi.org/10.18261/plan.54.3.8>
- Dempsey, N., Bramley, G., Power S. & Brown, C. (2011). The Social Dimension of Sustainable Development: Defining Urban Social Sustainability. *Sustainable Development*, 19(5), 289-300. <https://doi.org/10.1002/sd.417>
- Departementene. (2014). *Bolig for velferd - Nasjonal strategi for boligsosialt arbeid (2014–2020)*. Regjeringen. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kmd/boby/nasjonal_strategi_boligsosialt_arbeid.pdf
- Direktoratet for byggkvalitet. (2020, 03. juli). *Nye Lilleby i Trondheim*. <https://dibk.no/statens-pris-for-byggkvalitet/nominerte-2020/nye-lilleby-trondheim>
- DOGA. (u.å.). *Folketråkk*. <https://doga.no/verktoy/folketrakk/>
- Duany, A.M. & Plater-Zyberk, E. (2008). *The Neighbourhood, the District and the Corridor*. <https://www.csus.edu/indiv/s/shawq/courses/154/articles/tnu2.pdf>
- Eizenberg, E. & Jabareen, Y. (2017). Social Sustainability: A New Conceptual Framework. *Sustainability*, 9(1), 68. <http://dx.doi.org/10.3390/su9010068>
- Engelstad, S. F. (2022). *Naboskap* [Masteroppgave]. Arkitektur- og designhøyskolen i Oslo. <https://aho.brage.unit.no/aho-xmlui/bitstream/handle/11250/3011321/Masteroppgave%20videreutdanningsmaster%20i%20urbanisme%20Naboskap%20sigrid%20furuholt%20engelstad.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Ettema, D. & Schekkerman, M. (2016). How do spatial characteristics influence well-being and mental health? Comparing the effect of objective and subjective characteristics at different spatial scales. *Travel Behaviour and Society*, 5, 56-67. <https://doi.org/10.1016/j.tbs.2015.11.001>
- Falleth, E. & Saglie, I-L. (2018). Kommunal arealplanlegging. I Aarsæther, N., Falleth, E., Nyseth, T., Kristiansen, R. (Red.), *Plan og Samfunn. System, praksis, teori*. Cappelen Damm Akademisk.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five Misunderstandings About Case-Study Research, *Qualitative Inquiry*, 12(2), s. 219-245. <http://dx.doi.org/10.1177/1077800405284363>.
- FN-sambandet. (2022, 31. oktober). *Bærekraftige byer og lokalsamfunn*. Hentet 03. desember 2022 fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/baerekraftige-byer-og-lokalsamfunn>
- FN-sambandet. (2023, 04. april). *FNs bærekraftsmål*. Hentet 15. april 2023 fra <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal>
- Folkehelseloven. (2012). *Lov om Folkehelsearbeid*. (LOV-2011-06-24-29). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>
- Forrest, R. (2004). *Who Cares About Neighborhoods?* ESRC-Centre for Neighborhood Research (CNR-paper, 26) http://neighbourhoodchange.ca/wp-content/uploads/2011/06/Forrest-2004-Who-Cares-about-Neighbourhoods_ESRC-Centre-Neigh-paper.pdf

- Forrest, R. & Kearns, A. (2001). Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban studies*, 38(12), 2125–2143. <https://doi.org/10.1080/00420980120087081>
- Galster, G. (2001). On the Nature of Neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2111–2124. <https://doi.org/10.1080/00420980120087072>
- Gehl, J. (2010). *Byer for mennesker* (1. utg.). Bogværket: København.
- Ghahramanpouri, A., Lamit, H. & Sedaghatnia, S. (2013). Urban Social Sustainability Trends in Research Literature. *Asian Social Science*, 9(4), 185-193. <https://doi.org/10.5539/ass.v9n4p185>
- Google Street View. (2023, april). Fotografi av Ingvald Ystgaards veg <https://www.google.no/maps/@63.4183746,10.463509,3a,75y,112.54h,96.21t/data=!3m6!1e1!3m4!1sUzROHOLFzBpfXGetq6VxeA!2e0!7i16384!8i8192?entry=tту>
- Guttu, J. & Thorén, A.K.H. (1998). *Fortetting med kvalitet. Bebyggelse og grønnstruktur, veileder*. Miljøverndepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/4ca3568a7fc143049f6809e70fe34bab/6107-fortet.pdf>
- Hajrasoulih, A., del Rio, V., Francis, J. & Edmondson, J. (2018). Urban form and mental wellbeing: scoping a theoretical framework for action. *Journal of Urban Design and Mental Health*, 5, 10. <https://www.urbandesignmentalhealth.com/journal-5---urban-form-and-mental-wellbeing.html>
- Hansen, G.K. (2019). *Samspeilet i byggeprosessen*. Fagbokforlaget.
- Hanssen, G.S. & Saglie, I-L. (2021). Norsk byromspolitik. I Hanssen, G.S. & Millstein, M. (Red.). *Demokratiske byrom*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Hanssen, G.S. & Aarsæther N. (2018). Innledning. I Hanssen, G.S. & Aarsæther, N (Red.), *Plan- og bygningsloven – fungerer loven etter intensjonene?* Universitetsforlaget.
- Hanssen, G.S., Hofstad, H., Saglie, I-L., Næss, P. & Røe, P.G. (2015). Hvorfor studere den kompakte byen? I Hanssen, G.S., Hofstad, H. & Saglie, I-L (Red.), *Kompakt byutvikling. Muligheter og utfordringer*. Oslo: Universitetsforlaget, s. 13-25.
- Hassler, U. & Kohler, N. (2014). Resilience in the built environment. *Building Research & Information*, 42(2), 119-129. <http://dx.doi.org/10.1080/09613218.2014.873593>
- Helse- og omsorgsdepartementet. (2021, 01. juni). *Folkehelseloven*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/tema/helse-og-omsorg/folkehelse/innsikt/folkehelsearbeid/id673728/>
- Helsedirektoratet (2014). *Psykisk helse og trivsel i folkehelsearbeidet* (IS-2263). Helsedirektoratet. <https://L2W.no/o328>
- Helsedirektoratet. (2022). *Folkehelse i et livsløpsperspektiv - Helsedirektoratets innspill til ny folkehelsemelding*. Helsedirektoratet. <https://www.helsedirektoratet.no/rapporter/folkehelse-i-et-livslopsperspektiv-helsedirektoratets-innspill-til-ny-folkehelsemelding>
- Higdem, U. & Hagen, A. (2018). Regional planlegging – mellom stat og kommune. I Aarsæther, N., Falleth, E., Nyseth, T., Kristiansen, R. (Red.), *Plan og Samfunn. System, praksis, teori*. Cappelen Damm Akademisk.

- Hiller, B. (2008). Space and spatiality: what the built environment needs from social theory. *Building Research & Information*, 36(3), 216-230.
<https://doi.org/10.1080/09613210801928073>
- Hofstad, H. (2015). Folkehelse – vitalisering av sosial bærekraft i kompakt byutvikling? I Hanssen, G.S., Hofstad, H. & Saglie, I-L. (Red.). *Kompakt byutvikling – muligheter og utfordringer*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Hofstad, H. (2021). *Sosialt bærekraftige lokalsamfunn – en litteraturstudie* (NIBR-rapport 2017:7). Oslo Metropolitan University. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/2767557/2021-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hofstad, H. & Bergli, H. (2017). *Folkehelse og sosial bærekraft* (NIBR-rapport 2017:15). Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
<https://www.statsforvalteren.no/contentassets/39fa0364feca496fa13f95e600525f1e/rapp-ort-nibr---folkehelse-og-sosial-barekraft.pdf>
- Hsieh, H-F. & Shannon, S.E. (2005) Three approaches to qualitative content analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
<http://dx.doi.org/10.1177/1049732305276687>
- Jacobs, J. (1961). *The death and life of great American Cities. The failure of Town planning*. USA, New York: Random House.
- Jencks, M. & Dempsey, N. (2007) Defining the neighbourhood: Challenges for Empirical Research. *The Town Planning Review*, 78(2), 153-177.
<https://www.jstor.org/stable/pdf/40112711.pdf>
- Kearns, A. & Forrest, R. (2000). Social Cohesion and Multilevel Urban Governance. *Urban Studies*, 37(5-6), 995-1017. <https://doi.org/10.1080/00420980050011208>
- Kearns, A. & Parkinson, M. (2001). The Significance of Neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2103-2110. <https://doi.org/10.1080/00420980120087063>
- Khan-Østrem, N. (2022, 16.februar). Oslo tåler ikke flere usjarmerende nabolag. *Aftenposten*. <https://www.aftenposten.no/meninger/kommentar/i/8QL8vd/oslo-taaler-ikke-flere-usjarmerende-nabolag>
- Klima- og miljødepartementet. (2021, 20.oktober). *Godt bymiljø og bærekraftige byer*. Regjeringen. Hentet 08. desember 2022 fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/klima-og-miljo/klima/innsiktsartikler-klima/bymiljo-og-barekraftige-byer/id2344800/>
- Kohon, J. (2018). Social inclusion in the sustainable neighbourhood? Idealism of urban social sustainability theory complicated by realities of community planning practice. *City, Culture and Society*, 15, 14-22. <https://doi.org/10.1016/j.ccs.2018.08.005>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2014). *Statlige planretningslinjer for samordnet bolig- areal- og transportplanlegging*. Regjeringen. Hentet 30. mai 2023 fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Statlige-planretningslinjer-for-samordnet-bolig--areal--og-transportplanlegging/id2001539/>
- Kommunal- og distriktsdepartementet. (2020, 02. desember). *Sosial bærekraft i boligpolitikken*. Regjeringen. Hentet 27. februar 2023 fra

<https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/boligmarkedet/boligsosial-strategi/sosial-barekraft-i-boligpolitikken/id2786903/>

Kommunal- og distriktsdepartementet. (2022a, 25. januar). *Fortetting, transformasjon og knutepunktutvikling*. Regjeringen. https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan_bygningsloven/planlegging/fagtema/fortetting_transformasjon_knutepunkt_utvikling/id2898349/?expand=factbox2898353

Kommunal- og distriktsdepartementet (2022b, 16.februar). *Utredning om sosial bærekraft og boligplanlegging*. Regjeringen. Hentet 05. desember 2022 fra <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/utredning-om-sosial-barekraft-og-boligplanlegging/id2901225/>

Kommunal- og distriktsdepartementet. (2022c, 22.februar). *Bolig og nabolag*. Regjeringen. Hentet 05. desember 2022 fra https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan_bygningsloven/planlegging/fagtema/bolig_nabolag/id2901717/?expand=factbox2901729

Kommunal- og distriktsdepartementet (2022d, 01.juni). *Bærekraftsmålene*. Regjeringen. Hentet 04. desember 2022 fra https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan_bygningsloven/planlegging/fagtema/barekraft_i_planlegging/id2846205/?expand=factbox2846209

Kommunal- og distriktsdepartementet. (2023, 07.mars). *Bærekraftig arealutvikling i store byområder*. Regjeringen. Hentet 02. juni 2023 fra https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/by_stedsutvikling/arealutvikling_byomraader/id760930/?expand=factbox2891590

Kommunal- og distriktsdepartementet & Kultur- og likestillingsdepartementet. (2021, 17.desember). *Foreslår et arkitekturloft for bedre bokvalitet og nabolag*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/foreslar-et-arkitekturloft-for-bedre-bokvalitet-og-nabolag/id2892576/>

Kommunal- og moderniseringsdepartementet. (2019). *Nasjonale forventinger til regional og kommunal planlegging*. Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/contentassets/cc2c53c65af24b8ea560c0156d885703/nasjonale-forventninger-2019-bm.pdf>

Kommunal- og regionaldepartementet & Miljødepartementet. (2013). *Faglige råd for bærekraftig byutvikling*. Regjeringen. https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/md/2013/sluttrapport_byradet.pdf?id=2203514

Larimian, T., & Sadeghi, A. (2021). Measuring urban social sustainability: Scale development and validation. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 48(4), 621–637. <https://doi.org/10.1177/2399808319882950>

Larsen, A. K. (2017). *Enklere metode, veiledning i samfunnsvitenskapelig forskningsmetode* (2. utg.). Fagbokforlaget.

Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of Environmental Psychology*, 28(3), 209–231. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2008.02.001>

Lune, H. & Berg, B. L. (2017) *Qualitative Research Methods for the Social Sciences* (9th ed.). Person Education Limited. <http://law.gtu.ge/wp-content/uploads/2017/02/Berg-B.-Lune-H.-2012.-Qualitative-Research-Methods-for-the-Social-Sciences.pdf>

Mack, N., Woodsong, C., MacQueen, K. M. & Namey, E. (2005). *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. Family Health International. [Qualitative Research Methods: A Data Collector's Filed Guide \(fhi360.org\)](http://www.fhi360.org)

Manzi, T., Lucas, K., Jones, T.L. & Allen, J. (2010). Understanding Social Sustainability: Key concepts and Developments in Theory and Practice. I Manzi, T., Lucas, K., Jones, T.L., Allen, J. (Red.), *Social Sustainability in Urban Areas: Communities Connectivity and the urban Fabric*. London: Earthscan.

Meerow, S., Pajouhesh, P. og Miller, R.T. (2019). Social equity in urban resilience planning, *Local Environment*, 24(9), 793-808. <https://doi.org/10.1080/13549839.2019.1645103>

Meland, S.I. (2022, 18. november). *Øvre Nyhavna*. Byggeindustrien Bygg. <https://www.bygg.no/ovre-nyhavna/1511747/>

Meld. St. 31 (1992-1993). *Den regionale planleggingen og arealpolitikken*. Miljøverndepartementet. https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1992-93&paid=3&wid=c&psid=DIVL801&pgid=c_0779&s=True

Meld. St. 19 (2014-2015). *Folkehelsemeldingen – Mestring og muligheter*. Helse- og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-2014-2015/id2402807/?ch=3>

Meld. St. 19 (2018-2019). *Folkehelsemeldinga – Gode liv i eit trygt samfunn*. Helse- og omsorgsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20182019/id2639770/?ch=2#kap3>

Millstein, M. (2018). *Hva har fortetting å si for folkehelsen?* Fagkonferansen for Plan- og Byggesak 2018. NKF. <https://www.kommunalteknikk.no/hva-har-fortetting-aa-si-for-folkehelsen.6124608-161021.html>

Millstein, M. (2021). Byrom og sosialt bærekraftig byutvikling. I Hanssen, G. S. & Millstein, M (Red.), *Demokratiske byrom*. Oslo: Universitetsforlaget.

Millstein, M. & Hofstad, H. (2017). *Fortetting og folkehelse – hvilke folkehelsekonsekvenser har den kompakte byen* (NIBR-rapport 2017:2). Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR Høgskolen i Oslo og Akershus. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5626/2017-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Montgomery, J. (1998). Making a City: Urbanity, Vitality, and Urban Design. *Journal of Urban Design*, 3(1), 93-115. <https://doi.org/10.1080/13574809808724418>

- Mouratidis, K. (2018a). Built environment and social well-being: How does urban form affect social life and personal relationships? *Cities*, 74, 7-20. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2017.10.020>
- Mouratidis, K. (2018b). Rethinking how built environments influence subjective well-being: a new conceptual framework. *Journal of Urbanism: international research on Placemaking and Urban sustainability*, 11(1), 24-40. <https://doi.org/10.1080/17549175.2017.1310749>
- Mouratidis, K. (2019). Compact city, urban sprawl, and subjective well-being, *Cities*, 92, 261-272. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2019.04.013>
- Mouratidis, K. (2021). Urban Planning and quality of life: A review of pathways linking the built environment to subjective well-being. *Cities*, 115, 103229. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103229>
- Mouratidis, K. & Andersen, B. (2022). What makes people stay longer in the densifying city? Exploring the neighbourhood environment and social ties. *Housing Studies*. <https://doi.org/10.1080/02673037.2023.2185593>
- Mouratidis, K. & Yiannakou, A. (2022). What makes cities livable? Determinants of neighborhood satisfaction and neighborhood happiness in different contexts. *Land Use Policy*, 112, 105855. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105855>
- Murphy, K. (2012). The social pillar of sustainable development: A literature review and framework for policy analysis. *Sustainability: Science, Practice, and Policy*, 8(1), 15-29. <http://dx.doi.org/10.1080/15487733.2012.11908081>
- Netto V. M., Vargas, J. C. & De Saboya, R. T. (2019). The social effects of architecture: built form and social sustainability, s. 125-148. Shirazi M. R. & Keivani R (2019). *Urban social sustainability*. Theory, Policy and Practice. Routledge: New York
- Neuman, M. (2005). The Compact City Fallacy. *Journal of Planning Education and Research*, 25(1), 11-26. <https://doi.org/10.1177/0739456X04270466>
- Norgeskart. (u.å. a). Norgeskart [Kartsøk, Øvre Granåsli]. Hentet fra <https://www.norgeskart.no/#!?project=norgeskart&layers=1002&zoom=14&lat=704010.0.88&lon=273711.07&markerLat=7040100.875334865&markerLon=273711.07207885664&p=searchOptionsPanel&sok=%C3%98vre%20Gran%C3%A5sli>
- Norgeskart. (u.å. b). Norgeskart [Kartsøk, Lade]. Hentet fra <https://www.norgeskart.no/#!?project=norgeskart&layers=1002&zoom=14&lat=704314.9.65&lon=272554.02&sok=trondheim&markerLat=7041814.199059743&markerLon=270337.8702811419&p=searchOptionsPanel>
- NTNU universitetsbibliotek (2021, 04.juni). *Byutvikling etter pandemien* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/FEMg-wpQyTc>
- Nye Lilleby. (u.å. a). *Historien om Lilleby*. <https://www.nyelilleby.no/om+lilleby/historien.html>
- Nye Lilleby (u.å. b). *Kart*. <https://www.nyelilleby.no/kart>
- Næss, P. (2008). Rom i planleggingsperspektiv. *FormAkademisk*, 1(1), 45-57. <https://doi.org/10.7577/formakademisk.120>

- Næss, P. (2018). Bærekraftig og klimavennlig byutvikling. I N. Aarsæther, E. Falleth, T. Nyseth & R. Kristiansen (red.), *Plan og Samfunn. System, praksis, teori* (s. 129-149). Cappelen Damm Akademisk.
- Nørgaard, H. Og Rudå, S. (2021). *Fysisk omdannelse i udsatte boligområder, en undersøkelse om at styrke beboernes trygghed og forebygge kriminalitet* (BUILD Rapport 2021:3). Institut for Byggeri, By og Miljø, Aalborg Universitet.
<https://dkr.dk/media/7300/fysisk-omdannelse-i-udsatte-boligomraader.pdf>
- OECD (2013). *OECD Guidelines on Measuring Subjective Well-being*. OECD Publishing. Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264191655-en>
- Opp, S.M. (2017). The forgotten pillar: a definition for the measurement of social sustainability in American cities. *Local Environment*, 22(3), 286-305.
<https://doi.org/10.1080/13549839.2016.1195800>
- Oslo arkitekturtriennale (2021, 20. april). *Kuratorvisjon*. OsloTriennale.
<https://www.oslotriennale.no/no/nyheter/curatorial-statement-mission-neighbourhood-reforming-communities>
- Pagh, C. (2022, 21. oktober). Oppdrag Nabolag – hvorfor det? *Plan*, 54(3), 56.
<https://doi.org/10.18261/plan.54.3.12>
- Peng, J., Strijker, D. & Wu, Q. (2020). Place Identity: How Far Have We Come in Exploring Its Meanings? *Frontiers In Psychology, sec. Environmental Psychology*, 11(294). <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00294>
- PKA. (u.å. a). *Strinda Hageby, Trondheim*. <https://pka.no/strinda-hageby>
- PKA. (u.å. b). *Øvre Nyhavna, Trondheim*. <https://pka.no/%C3%B8vre-nyhavna>
- Plan- og bygningsloven. (2008). *Lov om planlegging og byggesaksbehandling* (LOV-2008-06-27-71). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>
- Power, A. (2004). *Neighbourhood Management and the Future of Urban Areas*. LSE STRICERD Research Paper No. CASE077. <https://ssrn.com/abstract=1158968>
- Putnam, R. D. (1993). The prosperous community Social Capital and Public Life. *The American Prospect*, 4(13).
<http://faculty.washington.edu/matsueda/courses/590/Readings/Putham%201993%20Am%20Prospect.pdf>
- Ruud, M. E., Brattbakk, I., Røe, P. G. & Vestby, G. M. (2007). *Sosiokulturelle stedsanalyser, Veileder*. Akershus fylkeskommune.
https://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/3563/sosiokulturelle_stedsanalyser.pdf
- Ruud, M.E. (2010). *Indikatorer for sosial bærekraft til bruk i planlegging og utvikling av boligområder* (NIBR-notat: 110). Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
<https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/2317/2010-110.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Shirazi, M.R. & Keivani, R. (2017). Critical reflections on the theory and practice of social sustainability in the built environment – a meta-analysis. *Local Environment*, 22(12), 1526-1545. <https://doi.org/10.1080/13549839.2017.1379476>

- Shirazi, M.R. & Keivani, R. (2018). The triad of social sustainability: Defining and measuring social sustainability of urban neighbourhoods, *Urban Research & Practice*, 12(4). <https://radar.brookes.ac.uk/radar/file/65e94433-78af-4bd7-8abf-2e7f50726921/1/Triad%20of%20social%20sustainability%20-%202018%20-%20Shirazi%20Keivani.pdf>
- Shirazi, M.R. & Keivani, R. (2019a). Social sustainability discourse: a critical revisit. I Shirazi, M.R. & Keivani, R. (Red.), *Urban Social Sustainability. Theory, Policy and Practice* (s. 1-26). Routledge: New York.
- Shirazi, M.R. & Keivani, R. (2019b). Spatiality of social sustainability: social activity and neighbourhood space. I Shirazi M.R. & Keivani, R. (Red.), *Urban Social sustainability. Theory, Policy and Practice* (s. 99-124). Routledge: New York.
- Sirowy, B. & Murphy, M.A. (2021). Byrom og demokrati: mot en operasjonalisering. I Hanssen, G.S. & Millstein, M. (red.), *Demokratiske byrom*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Smidt, L. (2014). *Kompakt by, bokkvalitet og sosial bærekraft* (NIBR-rapport 2014:12). Norsk institutt for by- og regionforskning. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/20.500.12199/5912/2014-12-web.pdf?sequence=1>
- Stender, M. (2018). *Social bæredygtighed og DGNB*. Aalborg Universitet. https://vbn.aau.dk/ws/portalfiles/portal/306032210/Social_baeredygtighed_og_DGNB_Rapport_Digital_Endelig_140618.pdf
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode* (4.utg.). Fagbokforlaget.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode* (5.utg.). Fagbokforlaget.
- Tjora, A. (2017). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Tjora, A. (2018). *Qualitative Research as Stepwise-Deductive Induction* (1.utg.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203730072>
- Tjora, A. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4.utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Tjora, A., Henriksen, I.M., Fjærli, T. & Grønning, I. (2012). *Sammen i byen, en sosiologisk analyse av urbane naboskap, nærmiljø og boligens betydning*. Tapir Akademisk Forlag: Trondheim
- Trondheim kommune. (2010, 10. juni). *Kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020*. <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/11-politikk-og-planer/planer/kommuneplanen/kommuneplanens-samfunnsdel-2009-2020.pdf>
- Trondheim kommune. (2013a). *Områderegulering for Lillebyområdet, sluttbehandling*. Statens Vegvesen. <https://www.vegvesen.no/globalassets/vegprosjekter/utbygging/sykkelerutetondheim/vedlegg/dalenbrualilleby/r20090017-planbeskrivelse-dalenbrualilleby.pdf.pdf>
- Trondheim kommune. (2013b, 21. mars). *Planbeskrivelse, Kommuneplanens arealdel 2012-2024*. <https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10->

[byutvikling/byplankontoret/kommuneplan/kpa-trondheim-2012-2024/3_planbeskrivelse_kpa2012-24_web.pdf](#)

Trondheim kommune. (2014a). *Detaljregulering av Lillebyområdet B1 og B2, sluttbehandling. Saksfremlegg.*

<https://kart5.nois.no/trondheimbraarkiv/getfile.aspx?id=20339205>

Trondheim kommune. (2014b, 24. april). *Retningslinjer og bestemmelser, Kommuneplanens arealdel 2012-2024.*

https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/kommuneplan/kpa-trondheim-2012-2024/2_bestemmelser_retningslinjer_web_rev.pdf

Trondheim kommune. (2015). *Detaljregulering av Granåsen Gård, vestre del, gnr/bnr 49/1, 49/27 m.fl., Planbeskrivelse.*

Trondheim kommune. (2018a). *Detaljregulering av Lillebyområdet B4, gnr/bnr 415/178 m.fl., Planbeskrivelse.* https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/10-byutvikling/byplankontoret/1c_vedtatt-plan/2018/lillebyområdet-b4-gnrbnr-415178--m.flr20160031/planbeskrivelse-r20160031.pdf

Trondheim kommune. (2018b). *Detaljregulering av Strandveien 75, Lade allé 3, 9 og 9B, Ladebekken 11 og 15, planbeskrivelse.*

<https://kart5.nois.no/trondheimbraarkiv/getfile.aspx?id=20339728>

Trondheim kommune. (2020). *Saksprotokoll – Boligpolitisk plan 2020.* Bystyret.

<https://www.trondheim.kommune.no/globalassets/10-bilder-og-filer/11-politikk-og-planer/planer/saksprotokoll---boligpolitisk-plan-2020-1.pdf>

Trondheim kommune. (2022). *Kommuneplanens samfunnsdel 2020-2032, Trondheimsloftet.* <https://drive.google.com/file/d/1zwjAOfjyBG318E7yAjU-sd3QCz6rqDCR/view>

Trondheim kommune. (2023a, 05.mai). *Befolkningsprognoser.* Hentet 19. mai 2023 fra <https://www.trondheim.kommune.no/aktuelt/om-kommunen/statistikk/prognoser/>

Trondheim kommune. (2023b, 08. mai). *Kommuneplanens arealdel 2022-2034, Bestemmelser og retningslinjer. Kommunedirektørens forslag.*

<https://drive.google.com/file/d/12vivhqDsn3bEkWIAzub27lf9JvvZRnNd/view>

Trondheim kommune. (2023c, 08. mai). *Kommuneplanens arealdel 2022-2034. Planbeskrivelse. Kommunedirektørens forslag.*

<https://drive.google.com/file/d/1m3gIYjkTDxUbK8YBYvIso9hSEuYMo4rM/view>

Trondheim kommune. (2023d, 16.mai). *Befolkningsstatistikk.* Hentet 19. mai 2023 fra <https://www.trondheim.kommune.no/aktuelt/om-kommunen/statistikk/befolkningsstatistikk/>

Trøndelag Fylkeskommune. (2018). *Trøndelagsplanen 2019-2030.*

https://www.trondelagfylke.no/contentassets/f267b3c304ea4c3d8881f7b489a5efa4/tron-delagsplanen_2019-2030.pdf

Trøndelag Fylkeskommune. (2023, 14. april). *Arbeid med ny regional planstrategi (2024-2027).* <https://www.trondelagfylke.no/vare-tjenester/plan-og-areal/regional-planlegging/arbeid-med-ny-regional-planstrategi-2024-2027/>

- Trøndelag Fylkeskommune. (u.å.). *Drøftingsnotat RPS – folkehelse. Psykisk helse, livskvalitet og utenforskap*.
<https://www.trondelagfylke.no/globalassets/dokumenter/plan-og-areal/regional-planlegging/trondelagsplan-og-regional-planstrategi/droftingsnotat-folkehelse.pdf>
- Verdenskommisjonen for miljø og utvikling. (1987). *Vår felles framtid*. Tiden Norsk Forlag. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2007080601018?page=0
- Vikan, J.I. (2021, 02. mars). *Strinda Hageby bt 5-6*. Byggeindustrien Bygg. <https://www.bygg.no/strinda-hageby-bt-5-6/1460045!/>
- Yildiz, S., Kivrak, S., Gültekin, B.A. & Arslan, G. (2020). Built environment design – social sustainability relation in urban renewal, *Sustainable Cities and Society*, 60, 102173. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2020.102173>
- Yin, R.K. (2018). *Case Study Research and Applications. Design and methods* (6th ed., s. 3-70). SAGE publications inc.
- Aamo, A.S., Bratseth, K., Eilertsen, M.R., Domaas, M. & Støa, E. (2021). *Bokkvalitet og høy tetthet. Hvordan kombinerer vi de to? En kvalitativ studie av ni norske eksempler*. Regjeringen. https://www.regjeringen.no/contentassets/adee4f8e8e424101b46a2f4324e6c4c1/kmd-bokkvalitet-og-hoy-tetthet_2021-06-14.pdf
- Aarsæther, N. & Jakobsen, K.K. (2018) Planlegging på kommune-nivå: rammer og ambisjoner. I Aarsæther, N., Falleth, E., Kristiansen R. & Nyseth T. (Red.), *Plan og samfunn. System, praksis og teori*. Cappelen Damm Akademisk.
- Aarsæther, N., Falleth E., Nyseth T., & Kristiansen R. (2012). utfordringer for norsk planlegging. I Aarsæther, N., Falleth E., Nyseth T., & Kristiansen R (Red.). *Utfordringer for norsk planlegging*. Cappelen Damm.
- Aarsæther, N., Falleth, E., Nyseth, T. & Kristiansen, R. (2018). Plansystemet, praksis og teori. I Aarsæther, N., Falleth, E., Kristiansen, R. & Nyseth, T. (Red.), *Plan og samfunn. System, praksis og teori*. Cappelen Damm Akademisk.
- Aas-Eng, M.B. & Johannessen, S. (2022). *Sosialt bærekraftige nabolag* [eget arbeid, upublisert prosjektoppgave i AAR4874]. Norges Tekniske- Naturvitenskapelige universitet.

VEDLEGG 1 – INTERVJUGUIDE KOMMUNALE PLANAKTØRER

Bakgrunn:

Arbeidssituasjon og oppgaver
Rolle i et eventuelt boligprosjekt

Sosial bærekraft:

Hva legger du i sosial bærekraft?

I hvor stor grad opplever du at sosial bærekraft er et fokusområde i planmiljøet?

Hvordan arbeider dere med sosial bærekraft i planleggingen?

Er det noen indikatorer for sosial bærekraft som dere bruker?

I hvor stor grad føler du det legges vekt på sosial bærekraft i samarbeid med andre aktører?

Hvem mener du har ansvaret for å ivareta sosial bærekraft i planlegging?

Er det ulike utfordringer som oppstår i å skulle arbeide med sosial bærekraft, og i så fall hvilke?

Er det noe du mener kan bli gjort annerledes for å styrke sosial bærekraft i nabolag?

Hva anser du som et nabolag, og hvilke kvaliteter mener du bør inngå for å kunne være et godt nabolag?

Kommuneplanene:

Har dere gjort noen grep fra den foregående kommuneplanen til dagens kommuneplan når det gjelder sosial bærekraft? I så fall, hvilke?

- Har dette innvirkninger på nye prosjekter som nå blir utarbeidet?

På hvilken måte er sosial bærekraft ivaretatt gjennom kommuneplanens arealdel?

- Er det utarbeidet bestemmelser som inkluderer og ivaretar sosial bærekraft?

Opplever du at deres veiledere brukes aktivt som et verktøy blant planaktører?

- Gjenspeiles dette i de utarbeidete planene?

Hvordan arbeider dere for å ivareta ambisjoner fra samfunnsdelen i arealdelen?

- Kan dette sikres gjennom bestemmelser, eller er det også andre forhold som er avgjørende?

Fysiske strukturer og sosial bærekraft:

Anser du fysiske strukturer som et element for å arbeide med sosial bærekraft? Hvis ja, hvilke (fysiske) elementer mener du er viktig for å skape sosialt bærekraftige nabolag?

På hvilken måte er det fokus på utforming av fysiske omgivelser og sosial bærekraft i deres arbeid?

Benyttes ulike stedsanalyser som et verktøy for å ivareta sosial bærekraft?

- Er sosial bærekraft da eksplisitt nevnt som en grunn for å skulle gjennomføre slike analyser?

Om prosjektet:

På hvilken måte har du hatt innvirkning på hvordan planområdet blir utformet? Opplever du å bli hørt av andre samarbeidspartnere?

Var sosial bærekraft et fokus i dette prosjektet, i så fall på hvilken måte?

Var det noen spesielle utfordringer eller avvik?

VEDLEGG 2 – INTERVJUGUIDE PRIVATE PLANAKTØRER

Bakgrunn:

Arbeidssituasjon og oppgaver

Rolle i forbindelse med boligprosjektet

Hvilke mål og ønsker har det vært for prosjektet?

Sosial bærekraft:

Hva legger du i sosial bærekraft?

Hva vektlegges for at nye boligprosjekter skal være sosialt bærekraftige?

Er sosial bærekraft et fokus i planleggingen? Varierer dette i så fall gjennom prosessen?

Hvem mener du har ansvaret for å ivareta sosial bærekraft i planleggingen?

Opplever du at sosial bærekraft er et fokus i samarbeid med andre aktører?

Hvordan arbeider dere med sosial bærekraft?

Har dere noen interne verktøy eller metoder som benyttes og som går på sosial bærekraft?

Hva kan være utfordringene med å jobbe for å ivareta sosial bærekraft i planleggingen? Er det noe som kan gjøres annerledes?

Hva anser du som et nabolag, og hvilke kvaliteter mener du bør inngå for å være et godt nabolag?

Forhold til kommunen og kommuneplaner:

Hvordan oppleves retningslinjene for sosial bærekraft slik det fremkommer i samfunnsplanen og i arealplanen?

Hvordan arbeides det for å implementere dette i deres prosjekter?

Opplever dere at bestemmelser er greie å forholde seg til og gjennomføre i praksis?

Bør det være flere eller andre typer bestemmelser som kan bidra til å ivareta sosial bærekraft?

Prosjektet:

Er sosial bærekraft en del av relaterte planer til prosjektet?

Er veilederne fra kommunen benyttet? Og hvordan er de å forholde seg til i så fall?

Står det konkret der hvordan og hvorfor eks. uterom bør utformes i forhold til sosial bærekraft?

Er det utarbeidet noen spesielle analyser (eks. stedsanalyser) som grunnlag for planarbeidet? Fremgår det her hvordan dette kan ha innvirkning for sosial bærekraft? Hvordan følges slike analyser opp i videre arbeid?

Fysiske strukturer tilknyttet prosjektet:

Hvilke fysiske strukturer i prosjektet mener du kan bidra til sosial bærekraft?

Hvordan har dere arbeidet eller tenkt på sosial bærekraft i utforming og design av eksempelvis:

- Oppholdssteder, møteplasser, arkitektur, bebyggelsesstruktur, grønnstruktur og uteoppholdsareal, eller andre forhold?

Er det noe du opplever kunne vært gjort annerledes i prosjektet?

VEDLEGG 3 – INFORMASJONSSKRIV

Informasjonsskriv masteroppgave NTNU

Bakgrunn og formål

Vi er to studenter som går Master i Fysisk planlegging og som nå skriver masteroppgave ved Institutt for arkitektur og planlegging ved NTNU Trondheim. Formålet med studien er å undersøke hvordan ulike planaktører arbeider med sosial bærekraft ved utforming av de fysiske strukturene i nabolag, og om sosial bærekraft i den sammenheng blir ivaretatt på en god måte.

Hva innebærer deltakelse i studien?

Vi skal gjennomføre intervjuer med sentrale aktører innenfor tematikken. Du har i den sammenheng blitt valgt som en nyttig aktør for vårt forskningsprosjekt. Vi kommer til å stille en rekke spørsmål knyttet til sosial bærekraft og fysiske aspekter ved utforming av nabolag. Intervjuguide vil bli oversendt til deg før intervju. Intervjuet vil ta rundt en time å gjennomføre. Svarene vil brukes til å besvare vår problemstilling.

Behandling av informasjon

Intervjuene vil bli tatt opp (lydopptak), og vil være midlertidig lagret under arbeidsperioden for masteroppgaveskrivingen. Ved prosjektets slutt vil all informasjon slettes. Det vil kun være oss og veileder som har tilgang til personopplysningene. Svarene vil kun benyttes i sammenheng med selskapets navn eller kommunens etat. Informantene har rett til å få innsyn i opplysninger som vi behandler om deg, og mulighet til å rette opp i opplysninger som er feil eller misvisende.

Alle opplysninger vil behandles konfidensielt, og det vil ikke være noen negative konsekvenser ved deltagelse i prosjektet. Det er frivilling å delta i studien og samtykke kan når som helst trekkes tilbake ved henvendelse uten at det må oppgis noen grunn. Alle opplysninger vil da bli slettet. Svarene skal kun benyttes i masteroppgaven.

Prosjektet vil etter planen avsluttes 13. juni 2023.

Studien er godkjent hos Norsk Senter for Forskningsdata, NSD.

Dersom du har spørsmål, kan du kontakte oss her:

maribaa@stud.ntnu.no / sofiejo@stud.ntnu.no

Mvh.

Mari Buttingsrud Aas-Eng og Sofie Johannessen

VEDLEGG 4 – OVERSIKT OVER UNDERSØKTE PLANDOKUMENTER

NIVÅ-KONTEKST	PLANDOKUMENTER
Overordnet, Trondheim kommune	Kommuneplanens arealdel 2012-2024 - Planbeskrivelse
	Kommuneplanens arealdel 2012-2024 – retningslinjer og bestemmelser
	Kommuneplanens samfunnsdel 2009-2020
	Byutviklingsstrategi for Trondheim fram mot 2050
	Kommuneplanens arealdel 2022-2034 - Planbeskrivelse
	Kommuneplanens arealdel 2022-2034 – bestemmelser og retningslinjer
	Kommuneplanens samfunnsdel 2020-2032
Nabolag 1: Øvre Nyhavna	Detaljregulering av Strandveien 75, Lade Allé 3, 9 og 9B, Ladebekken 11 og 15 - Planbeskrivelse
	Detaljregulering av Strandveien 75, Lade Allé 3, 9 og 9B, Ladebekken 11 og 15 – reguleringsbestemmelser Og plankart
Nabolag 2: Lilleby B4	Detaljregulering av Lillebyområdet B4, gnr/bnr 415/178 m.fl. - Planbeskrivelse
	Detaljregulering av Lillebyområdet B4, gnr/bnr 415/178 m.fl. – Reguleringsbestemmelser og plankart
	Detaljregulering av Lillebyområdet B4, gnr/bnr 415/178 m.fl., r20160031, sluttbehandling - saksframlegg
Nabolag 2: Lilleby B1 og B2	Detaljregulering av Lillebyområdet B1 – B2 – reguleringsbestemmelser og plankart
	Detaljregulering av Lillebyområdet B1 og B2, sluttbehandling, saksframlegg
Nabolag 3: Strinda Hageby	Detaljregulering av Granåsen Gård, vestre del, gnr/bnr 49/1, 49/27 m.fl. - planbeskrivelse
	Detaljregulering av Granåsen Gård, vestre del, gnr/bnr 49/1, 49/27 m.fl. – reguleringsbestemmelser og plankart

